

MAGAZIN BIBLIOLOGIC

3-4

1994

Biblioteca Națională a Republicii Moldova este o instituție publică de stat cu statut de așezămînt administrativ și științific, exercitînd concomitent și funcțiile de bibliotecă principală în sistemul de servire a Parlamentului și Guvernului.

Ca Bibliotecă Națională are în sarcină constituirea unei colecții exhaustive de publicații scoase pe teritoriul Moldovei și României, controlul bibliografic național de publicații, constituirea unei colecții reprezentative de publicații străine, exercitarea funcțiilor de centru național de informare bibliografică și documentare și de centru republican de automatizare a bibliotecilor. Acordă asistență metodologică, organizează activitățile științifice fundamentale și aplicate în bibliologie, realizează și coordonează colaborarea Sistemului Național de Biblioteci cu străinătatea.

Editează: revista «Magazin bibliologic», Bibliografia națională a Moldovei, Catalogul de istorie a Moldovei, Bucovinei și ținutului Herța, Buletinul bibliologic, Calendarul bibliotecarului, Catalogul actelor de stat ale Moldovei, Cronologia periodică a vieții politico-administrative a Moldovei, buletinul «Cultura în Moldova» etc.

MAGAZIN BIBLIOLOGIC

3-4 '94

EDITORI:
MINISTERUL CULTURII
BIBLIOTECA NAȚIONALĂ
SOCIETATEA BIBLIOFILILOR
ASOCIAȚIA BIBLIOTECARILOR
BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
«B.P. HASDEU» CHIȘINĂU

REDACTOR-ȘEF
ALEXE RĂU

COLEGIUL DE REDACȚIE:
Gabriela Buruiană (secretar responsabil),
Elena Mâslițchi, Elena Turuta

Tehnoredactare
și paginare pe calculator:
Gabriela Buruiană
Elena Mâslițchi

Culegere pe calculator:
Zinaida Bendar
Svetlana Gheorghiță

Redacția:
Biblioteca Națională, str. 31 August nr. 78 A,
Chișinău, cod 277012, telefon 240618

Tiparul executat cub comanda nr.28

SUMAR

MONITOR

Biblioteca «Ion Creangă» la 50 de ani 2

Viața bibliotecilor 3

CLAUDIA SLUTU-GRAMA. «Magazin istoric pentru Dacia» 4

IURIE COLESNIC. Cuvânt despre personalitatea lui Aurel Ștefanelli 7

VASILE CIOCANU. Un promotor al învățământului românesc în Basarabia: Ioan Doncev 10

NINA NEGRU-MIHAIL. Probleme de istorie a Basarabiei în viziunea lui Leon Casso 13

NINA MATEI. Biblioteca mănăstirii Noul-Neamț – tezaur de spiritualitate și cultură românească 17

IULIA TĂTĂRESCU. Să ne strângem și noi pietrele 20

RODICA MARTIN. Pe urmele concursului 21

STUDII. CERCETĂRI

ALEXE RĂU. Psihologia managementului de bibliotecă 22

RESTITUIRI. OMAGIERI

CLAUDIA BALABAN. 50 de ani de activitate a Bibliotecii pentru Copii «Ion Creangă» 28

MARIA ILIEVICI. Memoria vie 31

EUGENIA BEJAN. Expoziția-Concurs de Ex-Libris «Copiii și Cartea» 33

ALEXE RĂU. Cuvânt despre Claudia Balaban 35

DE LA CUVÂNT LA IMAGINE

ALEXE RĂU. Adevăratul chip al lui Ștefan cel Mare 37

FILE DE ISTORIE

ION MADAN. Alexei Mateevici – istoric al cărții românești 42

MIHAI GHERMAN. Spre Mozart prin... Huși, Hârlău, Galați 44

ORIENTĂRI. REALIZĂRI. TENDINȚE

ELENA HARCONIȚĂ. Cartea națională în procesul de învățământ din Moldova 47

UNIVERSUL LECTURII

Pagini din publicistica lui Lucian Blaga 49

MIRCEA MÂCIU. Lucian Blaga: «Câmpul valorilor» 52

SORIN STATI. Cuvinte românești: O poveste a vorbelor 55

MIC DICȚIONAR

DOINA BANCIU, PATRICIA LARSEN. Lexic de informatică documentară 57

La rubrica **BIBLIOTECA DE POEZIE** citiți fragmente din *Povestea vorbii* de Anton Pann (p. 27, 41, 46, 48)

Asistent... de specialitate

BIBLIOTECA «ION CREANGĂ» LA 50 DE ANI*

Cu cincizeci de ani în urmă au fost inaugurate în oraşul nostru, dar şi în alte localităţi ale Republicii Moldova, mai multe biblioteci. Şi dacă nu ne îndoim de adevărul dictonului popular că toamna se numără bobocii atunci cu atât mai elocventă ne devine certitudinea (mai ales după ce consultăm ghidul alcătuit de El. Molea şi El. Blănaru, din care aflăm cât de multe instituţii bibliotecare au fost înfiinţate în 1944) că aceea a fost să fie o toamnă de aur a bibliotecilor, un anotimp al genezelor bibliologice, iar toamna aceasta este o etapă în care avem multe de numărat.

Cu cincizeci de ani în urmă a luat fiinţă şi actuala Bibliotecă pentru Copii „Ion Creangă".

Despre această instituţie s-ar putea spune, la nesfârşit, lucruri numai frumoase şi toate ar corespunde adevărului. Dar ştiţi de ce? Pentru că lumea copilăriei este un tărâm veşnic. Mai mult decât atât, e un spaţiu în care veşnicia devine palpabilă. Ieri cititori ai acestei biblioteci am fost noi. Astăzi locurile în sălile de lectură le-au ocupat copiii noştri. Mâine vor deveni cititori nepoţeii... Şi aşa din an în an spaţiul sacru al acestei biblioteci, sfinţit anul trecut de parohul Bisericii „Sfântul Dumitru", devenit-a un tărâm al perenităţii, al speranţelor, al mâinelui perpetuu.

S-au fost afirmat în această instituţie zeci de personalităţi de prima mână ale bibliologiei autohtone. S-au format în sălile şi aulele ei mii de copii, mii de cetăţeni, mii de personalităţi ale acestui plai.

Dacă este adevărat că inteligenţa e sinonimă cu adaptabilitatea, atunci Biblioteca „Ion Creangă", care a rămas ea însăşi sub toate regimurile, este, în acest sens, un etalon.

Dacă este adevărat că lumea cărţilor, aşa cum afirma Constantin Noica, este un plai etern cu care ne măsurăm valoarea, atunci Biblioteca „Ion Creangă" poate servi drept unitate de măsură în bibliologie.

Dacă este adevărat că un bibliotecar veritabil este ca o icoană a culturii, atunci aceste icoane pot fi găsite şi admirate la Biblioteca „Ion Creangă".

Dacă este adevărat că spaţiul străvechi al bibliotecilor este unul al onoarei şi demnităţi intelectuale, atunci aidoma este şi incinta Bibliotecii „Ion Creangă".

Dacă este adevărat, aşa cum afirmă doctorul Stoica Ion, că biblioteconomia este un model exemplar de interferenţă a clasicului şi modernului, atunci Biblioteca „Ion Creangă", păstrătoare fidelă a unor frumoase tradiţii şi mereu deschisă înnoirilor este metafora stabilităţii şi ascensiuni bibliologice.

Dragi colegi de la Biblioteca „Ion Creangă", cu asemenea prilej se cuvine să vă facem urări de tot ce este mai bun şi mai frumos pe lume. Situaţia însă este de aşa natură, încât se împlinesc mai curând dorinţele Dumneavoastră. Noi, cei de azi, suntem aşa cum ne-aţi dorit Dumneavoastră, cu ani în urmă, când vă eram cititori. Copiii noştri, cei care vă sunt astăzi cititori, mâine vor fi, în mare măsură, aşa cum îi doriţi Dumneavoastră astăzi. Voi aveţi în mână arma viitorului. Ştim că ochiţi îndelung, chibzuit, şi nu vă grăbiţi nicicând să apăsaţi pe trăgaci. Să vă ştim tot aşa şi de acum înainte.

La mulţi ani cu sănătate!

Biblioteca Naţională
Redacţia «MB»

* Materiale despre Biblioteca «Ion Creangă» citiţi la rubrica RESTITUIRI. OMAGIERI

VIAŢA BIBLIOTECILOR

SEMICENTENARUL BIBLIOTECII «ALEXANDRU DONICI»

Înfiinţată în septembrie 1944,. Biblioteca Publică „Alexandru Donici" din Orhei a iniţiat un ciclu de acţiuni culturale prilejuite de semicentenar. Fiind condusă, de câţiva ani, de doamna Lidia Sitaru, un om de inimă şi un bibliolog inimos, Biblioteca a devenit un veritabil centru cultural şi spiritual al aşezării. Participanţii la festivitate (ministrul culturii M. Cibotaru, şeful Direcţiei principale E. Martin, directorul Bibliotecii Naţionale Al. Rău, directorul Bibliotecii Judeţene Piatra-Neamţ V. Bostan ş.a.) au adus un meritat elogiu instituţiei din plaiul ce poartă şi azi amintirea lui Vasile Lupu. De altfel, în cadrul unui impozion inclus în program s-a ţinut şi o comunicare expresă privind deschiderea culturală a Moldovei în timpul domniei lui Vasile Lupu, urmată de un şir de referate ţinute de lucrători ai Bibliotecii Naţionale, Bibliotecii pentru Copii „Ion Creangă", Bibliotecii Municipale „Bogdan-Petriceicu Hasdeu" Chişinău ş.a. Ca de obicei, artiştii amatori din partea locului (de astă dată profesionişti veritabili) au dat sărbătorii un aer de aleasă căldură spirituală, toate acestea fiind încununate de legile găzduirii.

ZILELE BIBLIOTECII «TRANSILVANIA»

Sobrietate. Ţinută academică. Profund patriotism. Ochi vigilenţi şi sensibili la orice vânt neprielnic pentru neam. Cultură şi civilizaţie... Cam aşa ni s-a întipărit în minte prima ediţie a Zilelor Transilvaniei, iniţiate de către Biblioteca Judeţeană „O. Goga" din Cluj, al cărei director, Traian Brad, este un adevărat părinte spiritual (şi nu numai) al bibliotecarilor basarabeni. Nu au lipsit tradiţionalele donaţii de carte. Nu a lipsit clasicul Teodor Tanco, strălucitul Mircea Zeicu, modern-bibliograful Constantin Mălinaş, deţinătorul echilibrului de aur D. Poptămaş, bibliologul de vocaţie I. Mărunţelu şi alţi mari bărbaţi ai bibliologiei şi bibliologi bărbătoşi. Acţiunea a fost înnobilată de mai multe lansări de cărţi noi ale autorilor basarabeni şi transilvăneni. Maximalismul etic ardelean a intrat ce-i drept, de astă dată, şi în albia unor probleme de personal, „localnicilor" dându-li-se, la sugestia unor purtători de cuvânt din Chişinău, nişte lecţii de cumsecădenie. Fapt care confirmă că chiar dacă suntem r..... şi punctum, virgulele dintre noi nu dispar cu una cu două. Cu atât mai mult – semnele de întrebare.

UN PROIECT IMPORTANT

De la Consiliul Europei, de la Strasbourg, ne-a vizitat, în luna septembrie, o delegaţie condusă de domnul Giuseppe Vitiello. În cadrul unei întruniri a directorilor de biblioteci republicane oaspeţii s-au interesat, în primul rând, de faptul dacă suntem sau nu în albia funcţionalităţii prevăzută de UNESCO. În centrul atenţiei s-a aflat desigur Biblioteca Naţională. Structura departamentală, noul statut funcţional al acesteia, ideile ce animă conducerea acesteia au fost apreciate de către înalţii oaspeţi drept mărturie a unei alinieri, a unei concordanţe cu concepţiile internaţionale. Faptul acesta le-a trezit oaspeţilor o încredere pentru ceea ce facem, drept urmare producându-se o propunere de anvergură, aceea de a comercializa în Europa publicaţiile noastre „Magazin bibliologic" şi „Bibliografia Moldovei", ultima părându-li-se a fi o concepţie europeană inedită. Desigur, înfăţişarea grafică a acestora nu a plăcut oaspeţilor, aşa încât urmează să depăşim această deficienţă. Domnul Giuseppe Vitiello ne-a schiţat chiar un grafic de acţiuni concrete, acesta începând cu elaborarea viziunii grafice, continuând cu ajustarea conţinutului la standardele europene dar şi la nevoile pieţei de desfacere a cărţii moldovene şi terminând cu lansarea „volumului zero" la Strasbourg şi la Paris în primăvara lui 1995. E un proiect măgulitor şi avantajos, totul depinzând de noi înşine. Deci, la treabă!

SIMPOZION • SIMPOZION • SIMPOZION • SIMPOZION • SIMPOZION

În perioada 14-17 iunie 1994, în cadrul «Zilelor Eminescu», au avut loc, la Chișinău, două simpozioane: „175 de ani: Alecu Russo și Nicolae Bălcescu; Revista «Propășirea» – 150 de ani" și „Valori bibliofile", organizate de Societatea Bibliofililor, Biblioteca Națională, Academia de Științe, Uniunea Scriitorilor și Biblioteca Municipală «B.P. Hasdeu» Chișinău. Participanții – scriitori, istorici și cercetători literari, profesori, bibliologi, bibliografi, bibliotecari din Chișinău, București, Craiova – s-au referit în comunicările lor la diverse evenimente și perioade din istoria literaturii și a culturii românești. Au fost evocate faptele înaintașilor noștri: Nicolae Bălcescu, Alecu Russo, Dimitrie Bolintineanu, Mihail Kogălniceanu etc. S-au făcut referiri la manuscrise și tipărituri vechi românești de mare valoare din patrimoniul cultural național existente în bibliotecile, muzeele și mănăstirile din Moldova.

Vă propunem în continuare câteva comunicări prezentate la aceste simpozioane.

MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA

(de N. Bălcescu și A.Tr. Laurian)

Chiar de la începutul activității sale de istoric al neamului românesc Nicolae Bălcescu (1819-1852) a fost preocupat de problema surselor istorice, consacrându-se cu pasiune colectării acestora, fie pentru a le edita, fie pentru a le folosi la redactarea lucrărilor sale.

Pe parcursul scurtei sale vieți el a cercetat în țară și în străinătate arhive și biblioteci, adunându-și singur materialul, așa cum făceau înainte toți cercetătorii serioși – minuțios, deosebit de conștiincios și de exact.

La 8 februarie 1844 Bălcescu scria prietenului său Ion Ghica următoarele: „De vreo câteva săptămâni m-am închis în Arhiva Statului, unde am găsit lucruri destul de interesante". (Citat după: Berindei D. *Pe urmele lui Nicolae Bălcescu,* București, 1984, p. 45.)

Cel dintâi studiu al lui Nicolae Bălcescu *Puterea armată și arta militară de la întemeierea principatului Valahiei și până acum,* publicat la Iași în „Propășirea", apărut în același an într-o ediție separată în tipografia lui Kogălniceanu, va dezvălui scopul autorului, mai bine zis un credo: istoria avea pentru el un sens practic, era o armă în lupta de eliberare socială și națională. Studiul i-a relevat însă lui Bălcescu insuficiența bazei documentare de care dispunea. De aceea în anul următor, în 1845, împreună cu profesorul transilvănean August Treboniu Laurian el începe să editeze la București revista „Magazin istoric pentru Dacia", consacrat publicării de izvoare și studii privind istoria poporului român. După M. Kogălniceanu, care editase la Iași între anii 1841 și 1845 revista „Arhiva românească", Bălcescu era al doilea român care întemeia o revistă de istorie cu o largă difuzare în epocă.

Primul volum al periodicului era deja pregătit la 19 aprilie, corectorul Tipografiei Colegiului Național cerând autorizația Eforiei Școalelor pentru imprimarea lui în 1 000 de exemplare. Acest tiraj, dovedindu-se neîndestulător, a fost ulterior ridicat până la 1 500 de exemplare. În sectorul carte rară și manuscrise al Bibliotecii Academiei de Științe din Moldova se păstrează toate cele 5 volume ale periodicului, apărute între anii 1845 și 1847. Deci din tirajul de 1 500 de exemplare în Basarabia au ajuns câteva volume ale acestui periodic istoric, destinat românilor din toate provinciile, periodic care a stimulat cunoașterea și studierea multilaterală a istoriei naționale.

Prospectul-program, scris de N. Bălcescu și difuzat cu tocmai 6 luni înainte de apariția revistei, arată intenția redactorilor de a difuza în rândurile diverselor categorii sociale o revistă cu un pronunțat mesaj patriotic. „Istoria, se arată la începutul Prospectului, este cea dintâi carte a unei nații. Într-însa ea-și vede trecutul, prezentul și viitorul". Acest adevăr nu-l poate nega nici un popor din lume, nici o națiune. „O nație fără istorie, se menționează răspicat mai departe, este un popor încă barbar, și vai de acel popor care și-a pierdut religia suvenirilor".

De asemenea în Prospect se mai arată că noul periodic nu se va mărgini numai la oglindirea „biografiilor stăpânitorilor", ci anume „instituțiile, industria, comerțul, cultura intelectuală și morală, obiceiurile și tipul de

viață" în istoria unui popor reprezintă „partea cea mai interesantă a istoriei".

Fiecare tom al revistei era alcătuit din mai multe secțiuni. În cele șase părți ale revistei urmau să fie publicate cronici, hrisoave, scrisori oficiale, scrieri referitoare la Dacia, inscripții și documerte, studii istorice și informații bibliografice. „Magazinul istoric pentru Dacia" era destinat deci să fie o publicație periodică de specialitate, dar și de o largă audiență la publicul cititor, în care problemele istoriei urmau să fie abordate de către redactorii ei considerând patria în imaginea ei ideală, subliniază Dan Berindei în lucrarea citată (Berindei Dan. *Pe urmele lui Nicolae Bălcescu*, București, 1984, p.71), accentul fiind totodată pus pe publicarea izvoarelor istorice, dându-se la lumină și unele studii.

Câteva știri interesante cu privire la abonații „Magazinului" se pot căpăta „din condica de abonați pentru tomul II și III păstrate la Academie", consemna P.P. Panaitescu (Panaitescu P.P. *Contribuții la o biografie a lui N. Bălcescu*, București, 1923, p.46). Răsfoim și noi aceste volume și constatăm că dintre abonații trecuți la condică mai cunoscuți sunt: Vodă Bibescu, Barbu Știrbei, Iancu Manu, I.A. Filipescu (cu 15 exemplare), I. Câmpineanu, Vilara (cu 12 exemplare), C. Herescu, Nic. Ștefan, Alexandru, Dimitrie și Radu Golescu, Scarlat și I. Roset, Ana Ipătescu (unica femeie din listă), Nenișor, Macedonsky, Simion Marcovici, Efrosin Poteca, M. Moroiu, I. Bozianu, C. Teli, Al. Odobescu, Pleșoianu, Cristofi, I. Voinescu, Iancu Văcărescu, Gr. Alexandrescu și alții, „în fine, toată intelectualitatea munteană, în afară de Eliade, care nu e trecut ca abonat", se menționează în continuare în aceeași sursă (Panaitescu P. P. Op.cit., p.47). Din Basarabia românească nu este atestat nici un abonat.

Dar să răsfoim primul volum al „Magazinului istoric pentru Dacia" din colecțiile Bibliotecii Științifice Centrale a Academiei de Științe din Moldova. Volumul se deschide cu un „Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor" semnat de N. Bălcescu, în care este evidențiată nu numai însemnătatea istoriei, dar și rolul ei în procesul de trezire a conștiinței naționale a poporului. „Românii, scria el, au trebuință astăzi să se întemeieze în patriotism și în curaj și să câștige statornicie în caracter. Aceste rezultate credem că s-or dobândi, când ei ar avea o bună Istorie națională, și când aceasta ar fi îndestul răspândită" (Magazin istoric pentru Dacia. București, 1845, vol.I, p.1). Istoria era menită a demonstra poporului român, în primul rând, acele grele împrejurări pe care ea le consemnase și prin care strămoșii noștri au izbutit să-și deschidă drum spre viitor. „O natie, care în mijlocul atâtor nevoi și-a păstrat naționalitat[illegible] ei în curgere de 18 veacuri, nu mai poate pieri". În acest studiu autorul acordă o deosebită importanță „izvoarelor originale": „Istoria noastră ca a tuturor națiilor se cuprinde în 5 feluri de documente: 1. Poesiile și tradițiile populare, 2-le Legile și actele oficiale, 3-le Cronicile care cuprind faptele generale, 4-le Inscripțiile și monumentele, 5-le Scrierile care zugrăvesc obiceiurile private" (Magazin istoric pentru Dacia, vol.I, p.3).

Dându-și perfect seama că în mare parte izvoarele privind istoria națională se aflau dincolo de hotarele Țării Românești și a Moldovei, savantul istoric propunea o campanie de depistare „prin bibliotecile și arhivele publice și private ale Transilvaniei, Ungariei, Poloniei, Vienei, Moskvei, Petersburgului și Stockholmului". Au trecut 150 de ani de la cele scrise de marele istoric, dar și astăzi putem afirma că acest lucru, de aducere acasă a istoriei naționale, n-a fost dus la bun sfârșit, urmând a fi continuat și de generațiile care vin.

Un cititor avizat, care a citit acest tom, ne-a lăsat o notă marginală, scrisă cu creionul, referitoare la o trimitere bibliografică și anume la „Călătoria Arabului Patriarh Macarie de la Alep la Moskva prin Țara Românească și Moldova". Nota lui Bălcescu indică că această carte e foarte interesantă și e tradusă din limba Arăbească în Englezește, la care cititorul adaugă: „Carte(a) această este și tradusă în limba română, și se află în („Propășirea") foaie științifică și literară din anul 1844 Anul I". Urmează și o semnătură indescifrabilă.

Bălcescu a mai publicat în primul volum al revistei sale încă 5 studii istorice, dintre care „Românii și fanarioții", iar celelalte patru fiind biografii ale unor personalități marcante alese atât din domeniul politico-militar, cât și cărturăresc și având cu siguranță menirea de a evidenția faptul că românii nu fuseseră lipsiți de personalități deosebite în toate domeniile. Cele patru figuri marcante sunt: marele logofăt al Moldovei Ioan Tăutul, logofătul Miron Costin, istoricul Moldaviei, cum îl numește autorul, spătarul Ioan Kantakuzino și postelnicul Constandin Kantakuzino. Cel de-al doilea redactor al „Magazinului istoric pentru Dacia" –

A.Tr. Laurian – era prezent cu „Discurs introductiv la istoria românilor".

În prima jumătate a anului 1846 N. Bălcescu s-a îngrijit împreună cu A.Tr. Laurian de apariţia celui de-al doilea tom al revistei. De data aceasta, în afara includerii la rubrica „Cronicariului românesc" a unor noi texte, precum şi a unei serii de documente legate de problema agrară, pe care de altfel Bălcescu a abordat-o în acest tom într-un amplu studiu – „Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri", „Magazinul istoric pentru Dacia" mai cuprinde „Fragmente atingătoare de istoria Moldovei, trase din istoria Rusiei a lui Caramzin", relatarea descoperirilor de „antichităţi" făcute de A.Tr. Laurian cu prilejul călătoriei din Oltenia în vara lui 1845, însemnări epigrafice datorate tot lui A.Tr. Laurian, cât şi prezentarea „Magazinului pentru istoria, literatura şi toate memorabilităţile Transilvaniei, în societate cu mai mulţi patrioţi", publicat de Anton Kurz, om de cultură sas, prieten al lui A.Tr. Laurian.

Rubrica cea mai importantă a revistei – „Disertatorul istoric" – mai cuprindea în tomul al doilea încă un studiu al lui N. Bălcescu: „Puterea armată şi arta militară la Moldoveni în timpul măririi lor".

În vara anului 1846 Nicolae Bălcescu pleacă în străinătate, cu editarea revistei ocupându-se August Treboniu Laurian, ceea ce se resimte şi în ortografia latinizată cu care sunt reproduse textele în ultimele două tomuri, care au apărut în anul 1847. În tomul al patrulea N. Bălcescu a publicat un studiu intitulat „Buletin despre portretele principilor Ţării Româneşti şi ai Moldaviei, ce se află în Cabinetul de Stampe de la Biblioteca regală din Paris", „după ce în prealabil August Treboniu Laurian i-a adus unele modificări lingvistice latinizate", subliniază D. Berindei (Berindei D. Op.cit., p.132).

Aflându-se la Paris în vara şi toamna anului 1847, Nicolae Bălcescu a achiziţionat pentru biblioteca „Magazinului istoric pentru Dacia" peste 40 de volume preţioase, majoritatea datând din secolele XVI-XVII şi le-a transmis în ţară prin comisionarul librăriei lui C.A. Rosetti şi E. Winterhalder.

Cu câţiva ani mai târziu, în 1851, la Viena, Nicolae Bălcescu a încercat să continue tipărirea revistei într-o formă schimbată, dar nu a scos decât un volum şi o fascicolă, având o circulaţie foarte redusă, şi care a cuprins petiţii de-ale ardelenilor. (Vezi: *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p.535). Acest volum, cu părere de rău, fiind o raritate bibliografică, lipseşte în colecţiile bibliotecii noastre.

Aşadar, în colecţiile Bibliotecii Academiei de Ştiinţe se păstrează nouă exemplare ale „Magazinului istoric pentru Dacia": tomul I în 2 exemplare, tomul II de asemenea în 2 exemplare, tomul III în 3 exemplare şi tomurile IV şi V în câte un singur exemplar.

Pe unele tomuri ale acestei prestigioase reviste s-au păstrat note de posesor, aşa, de exemplu, pe foile de titlu ale tomului I (nr. de inventar 32076) şi tomului III (nr. de inventar 28759) citim următoarea notă: „din ale mele Ant. Scarl. Savulescu studinte în anul I la facultatea de sciinţă. 1870". Acelaşi exemplar al tomului I (nr. de inventar 32076) mai are aplicate 2 ştampile: prima a Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură a Bazei Moldovenești de Cercetări Ştiinţifice a Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. şi cealaltă a Bibliotecii Universităţii din Chişinău. Celălalt exemplar al tomului I (nr. de inventar 28737) are aplicată pe foaia de titlu cât şi pe alte pagini ştampila: „Facultatea de Teologie Chişinău. Seminar. Istoria Bisericii Române". Tomul III (nr. de inventar 28767) şi tomul I (nr. de inventar 28737) poartă pe foaia de titlu ştampila „Biblioteca Academiei Mihaelina 1835", iar unul din tomurile II (nr. de inventar 12787) pe lângă ştampila amintită, mai are încă una: cea a Bibliotecii Comitetului Moldovenesc de Cercetări Ştiinţifice. Un exemplar din tomul II (nr. de inventar 28585) mai conţine o ştampilă scrisă în limba rusă, în parte ilizibilă deja: „Biblioteka ... Gheorghiev ...".

Nicolae Bălcescu – omul, gânditorul, revoluţionarul de la 1848 – a fost cunoscut în epoca sa. Vasile Alecsandri i-a dedicat versuri şi l-a evocat într-o „suvenire". Constantin Negri îi laudă într-o poezie „râvna spre maica ţară", efortul de „a da-n lumină" faptele strămoşeşti.

Istoricul n-a fost mai puţin un motiv de admiraţie pentru posteritate: Al. Odobescu, Hasdeu, Iorga etc. I s-au dedicat poeme, piese de teatru, cantate. Să-l cunoaştem şi noi.

Claudia SLUTU-GRAMA
Biblioteca Centrală a Academiei de Ştiinţe

CUVÂNT DESPRE PERSONALITATEA LUI AUREL ŞTEFANELLI

„Îmi dau sama, însă, că nu am dreptul să păstrez numai pentru mine această scrisoare..."

Aurel ŞTEFANELLI

„Istoria se scrie şi se rescrie fără încetare. A fost şi rămâne iluzorie credinţa unora într-o ştiinţă absolută a istorici, capabilă să ofere în cele din urmă informaţii, interpretări, concluzii şi judecăţi incontestabile. Şi aceasta pentru simplul motiv că istoria nu este o simplă reflectare a trecutului, ci un dialog, un dialog permanent şi în veşnică schimbare, între prezent (un prezent mereu altul) şi trecut. Căutăm, fără îndoială, un adevăr în istorie, dar în primul rând ne căutăm pe noi înşine".

Lucian BOIA *(Revolutia franceză în actualitate)*

Istoriile literare încă mai pot fi scrise fără pomenirea acestui nume. Deşi dacă am pune pe cântar un singur detaliu elocvent – repunerea în circulaţie a epilogului romanului *În preajma revoluţiei* de Constantin Stere – am găsi şi pentru gestul lui Aurel T. Ştefanelli câteva rânduri frumoase într-o viitoare istorie.

Dacă însă citim scrisoarea ce urmează trimisă din Fălticeni la Iaşi, domnului preşedinte al Societăţii „Cultura fără frontiere" Valeriu Slusaru, ne convingem că Aurel Ştefanelli are toate şansele de a nimeri în paginile celor mai prestigioase ediţii de istorie literară şi chiar ale manualelor şcolare.

„Cu ocazia comemorării lui Eugen Lovinescu, la Fălticeni, am trimis un articol la revista „Timpul" pentru a fi comemorat acest eveniment şi în cadrul societăţii noastre.

Totodată am mai trimis şi un anunţ al cărui conţinut îl voi da mai jos pentru ca prin relaţiile pe care le are Societatea „Cultura fără frontiere" să le putem depista, atât prin revista „Timpul" cât şi prin societatea noastră, cele de mai jos.

Iată despre ce este vorba:

Cu ocazia manifestărilor menţionate mai sus, m-am reîntâlnit cu dl Eugen Dimitriu, muzeograf (pensionar) care a organizat GALERIA OAMENILOR DE SEAMĂ DIN FĂLTICENI şi care mi-a relatat următoarele:

Aurel Ştefanelli, avocat, fiul lui Theodor Ştefanelli – prietenul lui Mihai Eminescu – posedă o ladă ce conţinea scrisori ale lui Mihai Eminescu, Ioan Slavici, Ciprian Porumbescu.

În anul 1940, când în Basarabia au venit ruşii, Aurel Ştefanelli a fost deportat, iar lada cu aceste scrisori de valoare nu se mai ştie unde ar mai putea fi.

Se ştie doar că Aurel Ştefanelli era prieten cu o dentistă evreică ce se numea Herzwolf (s-ar traduce „Inimă de lup").

Dl Iurie Colesnic, directorul Muzeului de Istorie Literară al Moldovei din Chişinău, ar putea şti ceva despre această ladă cu scrisori de valoare?

Apelez la Dvs. ca prin relaţiile pe care le aveţi să putem depista aceste scrisori valoroase pentru a fi puse în siguranţă ca fond documentar pentru Academia Română. (Fălticeni, 18.VII.1993)".

Numele de familie al semnatarului a rămas pentru mine indescifrabil, dar mesajul lui în schimb poartă o încărcătură foarte concretă, operând cu nişte nume de primă mărime: Eminescu, Slavici, Porumbescu în raport direct cu numele Ştefanelli. Mai întâi desigur al tatălui, apoi al fiului.

Aurel T. Ştefanelli conştient de comoara pe care o primise ca moştenire atunci când în 1920 decedează, la Câmpu-Lung, Theodor Ştefanelli, iar în 1928 – mama lui, Emilia, nu se grăbeşte să dea publicităţii materialele de care dispune.

Or fi fiind de vină preocupările lui politice, ori cele cotidiene sau pur şi simplu acea tărăgănare clasică care ne asigură că niciodată nu este târziu de-a face o faptă bună.

Ne intrigă faptul că în cazul prietenului său, Roman C. Stere, Aurel Ştefanelli a procedat foarte corect, salvând pentru posteritate epilogul romanului lui Constantin Stere *În preajma revoluţiei*. Îndemnat parcă de un resort interior el publică în revista „Viaţa Românească", nr. 4-5, 1937 un material literar deosebit de valoros, cu un comentariu la obiect:

„În numărul din urmă al „Vieţii Româneşti", închinat în întregime memoriei lui C. Stere, a apărut un

articol datorat bunului meu prieten, Roman C. Stere, în care acesta publică „Sfârşitul" romanului „În preajma revoluţiei", aşa cum l-a schiţat grăbit defunctul C. Stere, în câteva cuvinte şi câteva note fugare cu creionul. Simţea că se apropie, nemilos, sfârşitul, care nu-i mai dădea răgazul să închege în roman, materialul abundent ce urma să formeze volumul 9 şi ultimul din seria romanelor sale.

Cred că aduc o contribuţie preţioasă publicând aici „Epilogul" vastului roman social, aşa cum mi l-a comunicat Roman C. Stere, scurt timp după moartea regretatului său părinte.

Trimisesem prietenului meu o scrisoare de condoleanţe, în care, între altele, îl rugam să-şi ia sarcina de a da o formă definitivă şi de a publica manuscrisele romanului, ce desigur au rămas pe urma lui C. Stere.

Făceam acest demers ştiind că Roman Stere are talent de scriitor şi că numai o modestie dusă la exces, sau un spirit exagerat de autocritică, au împedicat manifestarea sa pe terenul literaturii româneşti, tot aşa cum ştiam că numai la insistenţa unui consacrat scriitor român, el a consimţit să publice câteva schiţe bune, sub pseudonim însă.

Răspunsul la demersul meu este scrisoarea de mai jos a lui Roman C. Stere.

Cer iertare bunului meu prieten pentru această indelicateţe, de a publica scrisoarea fără să-i cer consimţământul.

Multă vreme am vrut s-o ţin numai pentru mine, ca un document preţios şi ca o dovadă de afecţiune din partea lui.

Este un crâmpei rupt din sufletul său, şi nu ar trebui tocmai eu să-l divulg.

Îmi dau sama, însă, că nu am dreptul să păstrez numai pentru mine această scrisoare, care aruncă lumini vii asupra ultimilor momente de creaţie ale lui C. Stere.

Încheierea dramatică a operei marelui dispărut trebuie să devie bun comun al tuturor admiratorilor săi.

Deaceea, cu strângere de inimă, dar şi cu conştiinţa împlinirii unei datorii, public aici scrisoarea:

„Dragă frate Aurel Feodorovici,

Am lipsit vre-o zece zile de acasă şi la întoarcere am găsit scrisoarea ce-o bună pe care mi-ai trimis-o. Îţi mulţumesc.

Am sa-ţi răspund începând de la coada scrisorii. Închipuieşte-ţi că patru zile înainte de moarte, bătrânul a avut acelaşi gând ca şi Mata. A chemat pe doctorul care îl asista şi l-a pus să scrie pe o bucată de hârtie, pentru că ei nu mai putea mânui condeiul: „Manuscrisele mele să le ieie băiatul meu cel mai mare şi să vadă ce poate scoate din ele".

Această încredere m-a mişcat, cum poţi să-ţi închipui, până într-adânc. După moarte am căutat cu toţii, cei de aproape, manuscrisele şi, spre surprinderea tuturor celor pentru care voinţa lui a fost un lucru sfânt, nu am putut găsi nimic din materialul pregătit în vederea volumului ultim, deşi auzisem că avea un capitol în întregime scris, iar lui Jica, fratele al doilea, îi spusese că avea gata cam un sfert din volum.

Ce s-a făcut cu acest material, până acuma, rămâne un mister.

Cu vre-o trei luni înainte de moarte, într-o zi când suferinţele se arătau mai îndurătoare şi bătrânul începuse a spera din nou că-şi va putea termina volumul al nouălea, dar nu avea destulă speranţă că va putea pune pe hârtie epilogul proiectat, m-a chemat şi mi-a schiţat planul acestuia.

Iată, aproape neschimbate, vorbele lui:

„Epilog:

Au trecut mulţi ani de când nu mai există Ion Răutu. A fost uitat de toţi.

Numai ideile pe care le semănase şi lozincile aruncate de el în lupte, îşi croiseră drumuri cotite, şi din când în când izbucneau la lumină în unghere răzleţe de ţară. Dar de fiinţa lui fizică nu-şi mai aducea nimeni aminte.

Şi numai într-o sară de toamnă, nepoţii lui Ion Cornea din Năpădeni, care îşi făcuseră obişnuinţă să urmărească pe bătrân pretutindinea prin gospodărie, cotrobăind printr-un cotlon, au scos la iveală un pietroi de formă ciudată şi un hârb de mărime neobişnuită.

Nici Ion Cornea nu mai ştia de unde le avea, dar, sgândărit de întrebările copiilor, se aşează pe prispă şi privind asfinţitul prinse a descâlci firele amintirilor.

Îşi mai aduse aminte că petroiul şi hârbul acela nimeriseră la el decând cu vânzarea celui din urmă petec din moşia Răuteştilor.

Îşi mai aduse aminte că mai avea ceva. Şi scotocind pe o grindă din casa veche, găsi o carte colbăită.

O scutură de stâlpul prispei şi o deschise.

Pe întâia pagină desluşi o însemnare de mână, cu slovele spălăcite de vreme:

„Nici o picătură de energie morală nu se pierde în zadar"! şi dedesupt o semnătură îndesată.

Moş Ion închise o clipă ochii, şi, dintr-odată, din străfundurile amintirii, i se înfăţişa năvalnic, un chip aprig de luptător: Ion Răutu.

Frate Aurel Feodorovici,

De câte ori îmi rememorez acest epilog, mă simt cu totul sdruncinat. Cred că ţi-am răspuns la scrisoare. Mai mult nu mai pot continua.

Cu dragoste,

R.C. Stere".

Suntem în drept să ne întrebăm: dacă Aurel Ştefanelli a ştiut atât de bine valoarea unei asemenea scrisori, atunci de ce n-a găsit timp şi pentru publicarea răvaşelor tăinuite pe fundul lăzii moştenite şi aduse la Soroca tocmai de la Câmpu-Lung?

Răspunsul, probabil, este tăinuit în biografia lui. Iar biografia lui Aurel Ştefanelli este deosebit de interesantă şi sugestivă pentru o bună parte din generaţia lui.

Şi-a făcut studiile primare în orăşelul de baştină. Marile somităţi literare erau bine cunoscute în familia lor, graţie faptului că Teodor Ştefanelli a fost în relaţii de amiciţie cu mulţi dintre ei.

Alegerea Facultăţii de Drept pentru obţinerea studiilor

superioare a venit ca o continuare firească a tradiţiilor de familie. A învăţat mai întâi la Cernăuţi, apoi la Iaşi, şi la 15 octombrie 1918, provincia proaspăt intrată în componenţa României Mari îl primeşte în funcţie la judecătoria din Soroca.

Până la 18 august 1920 este judecător inferior la tribunalul din localitate. Un an a fost judecător de pace la sectorul nr.1 din Soroca, iar din 1921 a început să practice şi avocatura.

Fişa lui biografică completată la NKVD şi incorporată în Dosarul nr.1038, deschis la 30 iunie 1940 şi încheiat la 9 septembrie 1940, ne mărturiseşte multe date curioase, dar pe noi ne interesează îndeosebi două momente: anul şi data naşterii — 1 ianuarie 1891 şi faptul că la rubrica profesia a scris „avocat", iar la punctul următor unde era întrebat de locul serviciului a răspuns: „primar al oraşului Soroca şi apărător".

Deci dintre toate posturile ce le-a ocupat Aurel Ştefanelli a preferat să menţioneze numai două, deşi a activat în parlamentul Ţării (1932-1933), a fost prefect de Soroca (1933).

Cum era şi firesc în acea vreme mult polarizată, a făcut parte din două partide, din 1931 până în 1938 a fost membru al Partidului Naţional Ţărănesc, iar din 1938 — al Partidului Renaşterii Naţionale. Ambele partide îşi puneau ca scop îmbunătăţirea situaţiei materiale a ţărănimii, renaşterea ţării prin democraţie şi legi bine ticluite şi aplicate corect.

Dramaturgia acestei biografii are nişte răsuciri clasice. Avocatul Aurel Ştefanelli, membru al partidului Naţional Ţărănesc iese în apărarea comuniştilor. Citâm din interogatoriul din 12 iunie 1940:

„Anchetatorul (Copaci P.G.): — Fiind avocat, aţi apărat în procese şi criminali?

Inculpatul: — Da în general participam la procesele criminalilor de drept comun cum şi în procesele civile. În toţi anii de activitate în avocatură am participat la două procese politice ale partidului tineretului comunist.

Primul proces asupra comuniştilor a avut loc în 1930 sau 1931, nu-mi amintesc prea bine când anume, la tribunalul din Soroca, un proces intentat la 12-15 oameni care au fost condamnaţi la diferite termene de privaţiune de libertate de la 3 luni şi până la 5 ani.

Al doilea proces asupra comuniştilor a avut loc prin 1934, tot la Soroca, unde au apărut în faţa justiţiei 10-12 oameni, care la fel au primit termene de la o lună până la cinci ani, privaţiune de libertate".

Şi ironia soartei a făcut ca el, apărătorul comuniştilor de altă dată, primarul pentru care toţi cei anchetaţi au dat nişte caracteristici strălucite, să cadă răpus de ghiarele comuniştilor. Când anchetatorului i-a fost restituit dosarul, fiindcă nu exista motivul juridic de condamnare, iar el trebuia condamnat, acesta i-a găsit formula de acuzare, salvatoare pentru el şi pentru tot NKVD-ul:

„Ştefanelli Avreli Feodorovici pentru luptă activă împotriva mişcării revoluţionare este condamnat la privaţiune pe un termen de opt ani, cu ispăşirea pedepsei într-un lagăr de corecţie prin muncă, socotindu-se termenul de la 30 iunie 1940".

Într-un timp foarte scurt juristul Ştefanelli, fiind închis în închisoarea orăşenească, în care ades nimereau clienţii lui de odinioară, a făcut cunoştinţă cu metodele de activitate ale administraţiei sovietice.

La 5 august preşedintele comitetului orăşenesc al deputaţilor poporului din Soroca, adică noul primar, pe un formular, pe colţul căruia stă scris „RSS Ucraineană, Comitetul executiv orăşenesc Soroca", scrie următoarea adeverinţă:

„Este eliberată această adeverinţă cetăţeanului Ştefanelli Avreli Feodorovici, locuitor al or. Soroca, care până la sosirea armatei sovietice locuia pe strada Principele Carol nr. 17.

Ştefanelli Avreli Feodorovici s-a născut în Bucovina, proveniența socială avocat. Din septembrie 1939 şi până la 28 iunie 1940 a fost primar al Sorocii.

A fost membru al Partidului Ţărănesc, mare evreefil şi om cinstit, avere în Soroca n-are".

Caracteristica era minunată. Dar anchetatorul n-are ce face cu ea. Şi prin metode obişnuite atunci, prin torturi şi bătaie încearcă să obţină de la el mărturii. Se vede că s-a cam întrecut cu măsura, deoarece vine rândul medicului să dea şi el o adeverinţă. Şi urmaşul lui Hipocrate scrie la 18 septembrie:

„În urma consultării am stabilit starea sănătăţii satisfăcătoare".

Aşa fostul primar şi potenţialul scriitor s-a pomenit în Siberia, în Ivdelilag, unde la 31 ianuarie 1945 a fost cusută în dosar ultima filă cu înştiinţarea nr. 56819 că la 30 ianuarie 1945 a murit Aurel Ştefanelli.

Lada care ne interesează nu figurează în materialele anchetei, ba chiar mai mult — acolo este o adeverinţă semnată de anchetatorul Iţchevici prin care se motivează lipsa procesului-verbal al reţinerii lui A. Ştefanelli prin faptul că locuinţa lui n-a fost percheziţionată şi deci obiectele lui au rămas neatinse.

În dosar nu sunt materiale referitoare la prietena lui Ştefanelli, nici la sora sa Viorica Ştefanelli, în etate de cincizeci de ani şi care se afla la întreţinerea lui.

Deci lada a rămas în paza celor două femei, despre destinul cărora nu ştim nimic.

La 10 aprilie 1989, când, în cele din urmă, Aurel Ştefanelli a fost reabilitat, autorităţile n-au avut cui comunica vestea, deoarece pe teritoriul Basarabiei nu se mai aflau rude şi nici prieteni apropiaţi care s-ar fi interesat de soarta lui.

Şi-mi pare bine că lada cu inestimabilele documente a luminat pentru o clipă destinul lui Aurel Ştefanelli, acum va urma răspunsul...

Iurie COLESNIC

Editura Enciclopedică „Gh. Asachi"

UN PROMOTOR AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ROMÂNESC ÎN BASARABIA: IOAN DONCEV

Despre Ioan Doncev și manualele sale s-a scris și înainte de începutul mișcării de renaștere națională, ce-i drept evitându-se a reproduce titlurile lor, deoarece cuprindeau cuvântul *română*: *Cursul primitiv de limba rumână, compus pentru școlile elementare și patru clase gimnasiale* și *Abecedă rumână, compusă pentru școlile elementare*, ambele apărute la Chișinău în 1865 în prima tipografie particulară înființată aici de Akim Popov. În acele împrejurări, bineînțeles, nu se putea scrie despre istoria elaborării manualelor și semnificația lor adevărată. Abia în ultimii ani aceste chestiuni au fost abordate și pe baza unor materiale de arhivă. În capitolul consacrat lui Ioan Doncev în tratatul de *Istoria învățământului și a gândirii pedagogice în Moldova*, apărut la Chișinău în 1991, se subliniază că „I. Doncev este primul care folosește în literatura didactică din Basarabia alfabetul latin" (p.259). Mai exact ar fi fost să se spună că Ioan Doncev e *unicul* autor de manuale în Basarabia din sec. al XIX-lea care a folosit alfabetul latin. Faptul se explică istoricește. Spre deosebire de Ștefan Mărgeală (Marțella) și Iacob Hâncu (Ghinculov), ca să ne referim la alte două personalități – autori de manuale pentru predarea limbii române în Basarabia (este vorba de *Gramatica russască-rumânească*, tipărită la Sankt-Petersburg în 1827, de *Adunare de scrieri și traduceri în proză și în versuri pentru exerciții în limba valaho-moldavă* și *Descrierea regulilor gramaticii valaho-moldave*, Sankt-Petersburg, 1840) care au activat în prima jumătate a sec. al XIX-lea, Ioan Doncev a elaborat manualele sale după ce în 1860 în Principatele Unite fusese decretată trecerea la alfabetul latin. Aceasta însă nu exclude curajul, îndrăzneala, onestitatea de care a dat dovadă Ioan Doncev, bun cunoscător al limbii și literaturii române, care din 1853 lucra în calitate de învățător la Gimnaziul de Băieți din Chișinău.

În *Procuvântarea* la *Cursul primitiv...*, îndemnând tineretul basarabean să studieze limba română literară, el nota că a urmărit să pună la dispoziția elevilor asemenea manuale, care le-ar permite să însușească limba maternă nu numai în starea ei evoluată, dar să cunoască înseși etapele prin care a trecut limba română în evoluția sa din ultimele decenii. În special autorul avea în vedere a-i deprinde pe elevi atât cu alfabetul „vechi", adică mixt, de tranziție, slavo-latin, care rămânea și în continuare alfabetul literaturii de cult religios, cât și cu alfabetul „neolatin", precum numea I. Doncev alfabetul adoptat prin decret la 1860.

În acest scop Doncev a introdus în manual, pentru antrenarea lecturii, texte literare scrise cu alfabet mixt și cu alfabet latin: anecdote, fabule „prefăcute și corectate din pildele lui Esop", cimilituri, proverbe, versuri semnate de autori din Moldova și Muntenia: Al. Donici, Gh. Asachi, V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, D. Zamfirescu ș.a., creații populare adunate și îngrijite de V. Alecsandri. Apariția manualelor lui Doncev a constituit, în condițiile vitregi în care se afla cultura națională și învățământul în Basarabia în jumătatea a doua a sec. al XIX-lea, un eveniment deosebit de important. În afară de compartimentul gramatică, de texte pentru lectură *Cursul primitiv...* cuprindea și un *Vocabular româno-rusesc*. De notat că al doilea manual, *Abecedă rumână*, adresat elevilor școlilor sătești și speciale, se deosebea printr-un grad mai mare de accesibilitate, deși reproducea în întregime partea I a *Cursului primitiv...*; compartimentul gramatică era prescurtat, reducând la minimum numărul textelor pentru lectură și omițând vocabularul pomenit.

Munca depusă de I. Doncev la elaborarea manualelor a fost extrem de încordată și anevoioasă, mai ales din cauza că în Basarabia pătrundea puțină literatură editată în Principate. Totuși, în afară de publicații periodice și de cărțile unor autori din care a selectat texte pentru lectură, Doncev dispunea de manuale și altă literatură didactică tipărită la București și Iași, fapt despre care scria în *Procuvântare* la *Cursul primitiv...* Mai mult decât atât. Dintr-o scrisoare a șefului Direcției școlilor din regiune Piatin, adresată la 8 februarie 1861 curatorului circumscripției de învățământ Odesa, aflăm că Doncev a propus să fie folosită la predarea limbii române în Basarabia literatura didactică tipărită la București și Iași: 1) *O*

gramatică, 2) *Amicul copiilor* şi 3) *Telemak*, anexând la scrisoare cărţile în original.

În consecinţă Piatin cerea învoirea ca în condiţiile lipsei manualelor de limba moldovenească să i se permită de a introduce în gimnaziul din Chişinău şi în şcolile judeţene aflate în subordinea Direcţiei Învăţământului din Basarabia, până la pregătirea unor îndreptare mai adecvate pentru aceste şcoli, cărţile propuse de Doncev.

După cum scria Piatin, Doncev propunea să fie comandate peste Prut, măcar pentru bibliotecile şcolare, şi dicţionarele francezo-româneşti ale lui Poenaru şi Codrescu.

S-ar putea identifica gramatica, *Amicul copiilor* şi povestirea despre Telemak, evident o ediţie după captivanta operă a lui Fenelon, despre care scria şi M. Kogălniceanu în *Iluzii pierdute. Un întâi amor*. Cât priveşte dicţionarele, cel al lui Petrache Poenaru ş.a., intitulat *Vocabular francezo-românesc*, a apărut la Bucureşti, în 2 vol., respectiv în anii 1840 şi 1841, iar cel al lui Teodor Codrescu: *Dicţionariu francezo-românu*... a apărut la Iaşi, în 2 vol., în 1859.

Abia la 22 mai 1861 curatorul circumscripţiei de învăţământ Odesa adresa rugămintea primită din partea lui Piatin ministrului învăţământului public. Nu cunoaştem răspunsul ministrului în această chestiune. Cu toate că în dosarul consultat se află şi un aviz favorabil din partea lui Iacob Ghinculov din 15 martie 1863 referitor la manualele propuse de Doncev, ele n-au fost aprobate pentru folosire în şcolile din Basarabia.

E necesar de menţionat că aceeaşi dată de 8 februarie 1861, când Piatin se adresează circumscripţiei de învăţământ Odesa în privinţa acceptării manualelor folosite în Principate la predarea limbii moldoveneşti în şcolile din Basarabia, o are şi o circulară, prin care, în baza unei dispoziţii a circumscripţiei de învăţământ Odesa, Direcţia Şcolilor din Basarabia propunea învăţătorilor de limba moldovenească de la gimnaziu, adică lui I. Doncev, şi din şcolile judeţene să participe la elaborarea manualelor şcolare. În circulară erau indicate anumite condiţii: manuscrisele pentru predare în şcoală urmau să fie tipărite pe contul statului, iar venitul de la vânzarea cărţilor trebuia să revină autorilor.

Acceptând deci să participe la elaborarea manualelor, I. Doncev, concomitent, înaintează propunerile pe care Piatin le tratează în scrisoarea adresată curatorului circumscripţiei de învăţământ din Odesa.

Încheind lucrul asupra manualelor, I. Doncev, la începutul anului 1863, prezintă manuscrisele districtului de învăţământ din Odesa pentru a fi aprobate şi tipărite. La 11 februarie 1863 A. Arţimovici, curatorul districtului, într-o scrisoare adresată ministrului învăţământului public, nota următoarele:

„Astăzi am avut onoarea să vă prezint manuscrisul cursului elementar de limba română, alcătuit de Doncev, profesor la liceul din Chişinău, pentru a examina posibilitatea publicării acestei lucrări pe contul statului [...]. Aici, pe loc, nu a avut cine să-şi expună părerea asupra calităţilor lucrării dlui Doncev şi eu m-am mulţumit cu lectura părţii introductive, scrise de dumealui în limba rusă.

Această prefaţă vădeşte faptul că dl Doncev nu numai că neagă avantajele introducerii în limba română a alfabetului slav şi a unor construcţii de limbă proprii limbii slave, dar şi protestează cu vehemenţă împotriva unei atare mutilări a limbii române, alăturându-se tendinţei de a o elibera de orice influenţă a limbii slave, tendinţă apărută recent în Principatele Unite.

Sunt de părerea că va fi greu să împiedicăm populaţia românească a Basarabiei să folosească limba principatelor vecine, unde populaţia românească compactă o va dezvolta pe baza elementelor latineşti, neprielnice limbii slave, restricţiile guvernamentale, ce urmăresc în cazul dat scopul înrădăcinării în Basarabia a unui dialect apropiat limbii slave, nu vor fi, se vede, de nici un folos: nu-i putem constrânge pe învăţători să predea o limbă care în curând va deveni moartă în Moldova şi Valahia, adică printre masele principalilor ei purtători, şi nici părinţii nu vor dori ca copiii lor să înveţe o limbă diferită de cea pe care o vorbesc ei în viaţa de toate zilele.

În genere, cunoscând sarcina guvernului de a lega populaţia eterogenă de poporul mare prin a o face să înţeleagă că e în interesul ei să se apropie de poporul mare, sunt de părerea că lucrarea dlui Doncev poate fi publicată, cu toate că ea promovează tendinţa de a elibera cât mai repede limba română de influenţa limbii slave...“.1

Evident, în scrisoarea lui Arţimovici este expusă politica ţarismului faţă de popoarele neruse, în cazul dat în ceea ce priveşte limba populaţiei de baştină din Basarabia, politică promovată şi până nu de mult la noi.

În răspunsul său ministrul învăţământului scria că ministerul

1 Arhiva Centrală Istorică de Stat din Sankt-Petersburg, fondul 733, registrul 78, dosarul 1043, f. 7-8. Citat după I. Iova, I. Doncev şi istoria apariţiei manualelor lui. În: Revista de lingvistică şi ştiinţă literară, nr. 1, 1993, p. 98.

nu are posibilitatea să acopere cheltuielile pentru editarea manualului lui Doncev, indicând totodată că pentru predarea limbii în Basarabia ar putea fi folosite manuale de peste hotare [1].

În atare situaţie I. Doncev a decis să publice manualele pe cont propriu, sperând totodată că cheltuielile îi vor fi compensate. Fiind aprobate de cenzura din Odesa la 14 august 1863, cărţile au fost tipărite, după cum am menţionat deja, în 1865 în tipografia lui Akim Popov din Chişinău.

Manualele s-au tipărit într-un tiraj mare pentru acele timpuri – 1 200 de exemplare. Ele au ieşit de sub tipar către începutul anului de studii 1865-1866. La 23 octombrie 1865 „Bessarabskie oblastnâe vedomosti" anunţa punerea lor în vânzare.

Îndată după apariţia manualelor, I. Doncev se adresează circumscripţiei de învăţământ în vederea admiterii lor în şcoală. În avizul său profesorul V.I. Grigorovici, şef al catedrei de istorie şi literatură slavă de la Universitatea din Odesa, analizând *Cursul primitiv de limba rumână...*, conchide că manualul lui Doncev „poate servi doar ca supliment pentru îndrumătorul deja apărut al lui Ghinculov, lucrare preţioasă şi demnă de cea mai mare atenţie, editată în scopul studierii profunde a limbii române" [2].

Din recenzia lui Grigorovici rezultă că el era împotriva introducerii alfabetului cu caractere latine, ceea ce l-a şi determinat să dea prioritate manualelor lui Ghinculov.

În timp ce I. Doncev făcea demersuri privind acceptarea manualelor sale pentru predarea limbii române la gimnaziul din Chişinău şi în şcolile judeţene, printr-o hotărâre oficială a fost suspendată predarea limbii române la gimnaziu, iar ca urmare la 1 martie 1866 însuşi Ioan Doncev a fost concediat din postul de învăţător. În aceste împrejurări el expediază la 31 mai 1866 o scrisoare ministrului instruirii publice în vederea aprobării manualelor pentru şcoală [3]. Drept răspuns la adresarea ministrului către circumscripţia de învăţământ Odesa în legătură cu scrisoarea lui Doncev şeful acesteia îl informa că de manualele în cauză nu mai e nevoie, făcând trimitere la hotărârea nr.1313 din 9 februarie a secretarului de stat A. Golovnin „cu privire la suspendarea predării limbii moldoveneşti la gimnaziul din Chişinău" [4].

Deşi neacceptate oficial pentru predarea în şcoală, cărţile lui I. Doncev s-au răspândit prin vânzare liberă, contribuind la propagarea cunoştinţelor în domeniul limbii şi literaturii române. Ba mai mult. O listă de manuale şi cărţi de lectură, folosite în şcolile judeţului Soroca în anul de studii 1868-1869, cuprinde şi manualele lui Doncev [5].

Recent, la Biblioteca Academiei Române am dat peste manuscrisul *Cursului primitiv de limba rumână* al lui Doncev, înregistrat cu nr. 1715. Manuscrisul s-a păstrat bine. Cenzorul Mihnevici de la Odesa a lucrat cu creionul albastru şi de aceea, confruntând originalul cu textul tipărit, se pot stabili uşor modificările survenite în urma intervenţiei cenzorului. Ne vom referi numai la câteva cazuri. Astfel, pe versoul p. 3 a manuscrisului Ioan Doncev a plasat următoarea dedicaţie: „Cu respect şi cu mare iubire din toată sincera mea inimă dedic aceste ostenele ca cele mai plăcute în viaţa mea junilor români şi tuturor onorabilelor persoane care vor avea dorinţă şi plăcere să înveţe Limba Română în contimpurana ei perfecţionare şi sporire". Pagina a fost tăiată cu creionul albastru de către cenzor, scriidu-se cu aceeaşi culoare „Ostaviti", adică: a omite. De pe versoul p.18 au fost omise proverbele:

„Învăţătura este comoara omului.

Îndeletniceşte-te cu lucrul, de nu doreşti să ştii urâtul.

Cinstirea se câştigă prin cinste şi iubirea prin iubire.

Pentru a fi fericit, trebuie mai întâi să înveţi a şti să fii mulţemit cu viaţa şi cu starea în care te au aşezat Pronia".

Cu creion albastru au fost tăiate şi omise din carte morala fabulelor lui Esop: *Vulpea, Cărbunariul şi nălbitoriul, Broaştele, Boii, Muştele, Epurii şi vulturii, Edul şi lupul* ş.a. Prin urmare, nu din vina autorului manualului fabulele au apărut fără ceea ce se cheamă partea moralizatoare.

Sunt şi alte modificări în manual în comparaţie cu manuscrisul. Important e însuşi faptul că manuscrisul a ajuns până la noi şi avem astăzi posibilitatea să apreciem la justa valoare eforturile depuse de acest dascăl din vechea Basarabie la răspândirea culturii scrise în ţinutul nostru.

Vasile CIOCANU
Institutul de Istorie şi Teorie Literară
al Academiei de Ştiinţe din Moldova

1 Arhiva Naţională a Republicii Moldova, fondul 152, registrul 1, dosarul 166, f. 149. Vezi I. Iova, op. cit., p.98.
2 Arhiva de Stat a Regiunii Odesa, fondul 45, registrul 7, dosarul 60, f.5. Vezi I. Iova, op.cit., p.99.
3 Arhiva Centrală Istorică de Stat din Sankt-Petersburg, Departamentul Învăţământului Public, fondul 33, registrul 78, dosarul 10043, f.16.
4 Ibidem, f. 18-19.
5 Arhiva Naţională a Republicii Moldova, fondul 151, registrul 1, dosarul 772, f. 154.

PROBLEME DE ISTORIE A BASARABIEI ÎN VIZIUNEA LUI LEON CASSO

(Cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la moartea juristului basarabean)

Originară din Epir, regiunea Zagor, comuna Negadas, una din cele 44 de comune românești grecizate la începutul sec.XIX de călugărul grec Cosma, familia Casso se stabilește în Moldova pe la 1793, când Poarta îl trimite domn pe Mihail al III-lea Suzzo, care îl numește vel serdar pe Constantin Casso. Fiul său, Ștefan Casso, căsătorit cu Ruxanda, fata serdarului Panait Leonard din Iași, lasă doi fii – pe Nicolae Casso (Caşu), vestitul patriot unionist de la Chișcăreni, și pe Aristide, care s-a așezat pe moșia părintească de la Ciutulești, Soroca. Stăpânul conacului de la Chișcăreni (construit după planul arhitectului Bernardazzi), despre care se spunea că e „franțuz după cultură, moldovan după suflet", refuza să vorbească rușește și se afla mereu în opoziție față de guvern. Nepoatele sale, Elena și Ecaterina Donici, au plecat în Franța. Copiii lui Aristide au fost Leon și Eufrosinia. Leon, după ce a făcut studii liceale și universitare la Paris și Berlin, unde și-a luat doctoratul în jurisprudență, se afirmă în domeniul dreptului canonic și civil la universitățile din Dorpat, Harkov și Moscova iar în 1910 devine ministru al instrucțiunii publice din Rusia. Sora sa era căsătorită cu renegatul basarabean A.N.Krupenski, fost șambelan al Curții imperiale ruse, care a luptat din răsputeri împotriva ratificării unirii Basarabiei cu România. Paradoxal, la Conferința de Pace din Paris, în 1919-1920, nepoata lui Nicolae Casso, Elena Donici, mare patrioată care ne-a fost de folos în acele timpuri de izolare a României, îl avea ca adversar pe ruda sa Krupenski, venit la Paris cu un scop diametral opus.

Leon Casso murise la 26 noiembrie 1914, la vârsta de numai 49 de ani. Care ar fi fost oare atitudinea sa față de Marea Unire a românilor după o carieră atât de strălucită sub ruși? Ultimele sale gesturi par destul de grăitoare: a dorit să fie înmormântat alături de mama sa, la Ciutulești și a publicat în 1913 lucrarea *Rusia la Dunăre*, adevărat instrument de luptă în mâna forțelor unioniste, deși face parte, probabil, din mulțimea de scrieri făcute la comandă în legătură cu împlinirea a 100 de ani de la anexarea Basarabiei la Rusia. Reușise să merite încrederea Curții de la Peterburg pentru a avea acces la arhivele ce conțineau rapoartele agenților diplomatici, corespondența reprezentanților puterilor europene referitoare la evenimentele din anii 1806-1812, memoriile participanților la armistiții și tratative de pace despre intrigile de culise care hotărau destinul celor două principate dunărene.

Nu se poate spune că Leon Casso a fost omul atitudinilor dârze, în stilul unchiului său Nicolae. Arhimandritul Gurie Grosu, care-i timisese *Bucoavna moldovenească* în speranța introducerii ei în școala primară, era decepționat de refuzul ministrului de a se angaja atâta timp cât „limba moldovenească în Basarabia nu e stătorită prin lege". Dar prin această carte – *Rusia la Dunăre și formarea regiunii Basarabia* – demonstrează că are curajul să scoată la lumină adevăruri despre gândul ascuns al rușilor și comportamentul lor perfid la masa de tratative, chiar și în momentul când aceștia sărbătoreau centenarul dominației lor în Basarabia. Trebuie să înțelegem că și în acest fel se arată uneori iubirea de patrie și neam.

„Atrăgând în război forțele ruse de la Dunăre, Napoleon, cu prețul propriei sale înfrângeri a scăpat Moldova și Muntenia de la o completă anexare la Rusia" – așa începe cartea lui Leon Casso. Și iată cum se încheie, relatând despre emigrațiile masive din 1812: țăranii „socoteau jugul turcesc mai ușor decât administrația rusă", încât exarhul Gavriil Bodoni, care „aici nu-i iubit" a fost silit să dea „pastorală de oprire".

Casso are meritul de a descifra sensul rusesc al unor articole din precedentele tratate de pace ruso-turce. Bunăoară prin Pacea de la Kuciuk-Kainargi se accepta odată cu protectoratul rusesc asupra creștinilor din Imperiul Otoman și „înființarea de consulate rusești în orașele mai însemnate". Prezența consulilor în principate a însemnat crearea unui regim juridic de excepție pentru străini. Casso arată cum au profitat rușii de acest regim: „Rusia și Austria, după ce împărțiseră Polonia, voiau să dividă teritoriile dunărene. În acest scop înființează consulate permanente la Iași și București". Chiar în ziua când Turcia, cedând în fața Rusiei, înlocuia domnitorii români fideli porții cu C. Ipsilanti și Al. Moruzi, fideli Rusiei, consulul din Iași Rodofinikin

organiza o „agentură secretă în principate pentru pregătirea viitoarelor campanii ruse".

Termenul „frumos" de „protectorat" masca politica imperialistă a Rusiei. În studii ca acesta, de uz intern, Casso renunță la găselnițe diplomatice și arată că, deși Turcia respectase înțelegerea de la Kuciuk-Kainargi cu privire la protectoratul rus asupra Țărilor Române (adică pentru numirea acolo a domnitorilor rusofili), în 1806 armata rusă primește ordin de trecere a Nistrului. Așa s-a început războiul din 1806-1812. Pentru că la 15 decembrie rușii erau deja în București și în cetățile de pe malul stâng al Dunării, Turciei nu-i rămâne decât să declare război Rusiei la 24 decembrie 1806.

„Deci ocupația era dictată de o cauză mai adâncă decât călcarea (chipurile) de turci a înțelegerii din 1802", precizează Casso chiar la începutul studiului. Acum când ne-am edificat asupra testamentului lui Petru I (despre care D. Cantemir știa, probabil, tot atâta cât știa și Alexandru cel Bun despre Tratatul de la Lublau din 1412), răpirea jumătății de est a Moldovei la 1812 se integrează firesc în tradiția rusă de expansiune spre Dunăre și Strâmtori. „Cine stăpânește Dunărea în bazinul ei inferior și mai ales gurile ei, acela joacă un rol și are o răspundere nu numai în istoria locală, dar și în cea continentală" (C.C. Giurescu). După ce, în urma tratatelor de la Ackerman (1826) și Adrianopol (1829) rușii pun stăpânire pe gurile Dunării, ei nu-și mai fac probleme de conștiință din introducerea frauduloasă în eposul rusesc a cneazului Igor în scopul legitimării rapturilor.

Abia în a doua jumătate a sec. XIX Principatele Române vor da lupta cea mare pentru Dunărea-mamă, uneori cu ajutorul Comisiei Europene a Dunării, alteori împotriva deciziilor ei nedrepte. Istoria problemei e fixată amănunțit în cartea *Le Danube et les intérêts économiques de l'Europe*, apărută în 1919 la Paris.

Vom reveni la studiul lui Leon Casso pentru a ne convinge că pactul Molotov-Ribbentrop nu este o noutate în istoria noastră. Autorul scoate din arhivele istoriei și alte noțiuni frumoase, ca și cea a protectoratului, care „seamănă" unui geamantan cu fund dublu. Teoria echilibrului politic era mijlocul prin care statele mari le asupreau și le ciopârțeau pe cele mici. „Echilibrul" cerea ca atunci când o mare putere dobândea noi teritorii cealaltă mare putere să primească un echivalent; eufemistic fenomenul se numea „compensație". L. Casso dezvăluie în câteva rânduri intențiile marilor puteri față de principatele dunărene. În 1905-1906 Napoleon e sfătuit de Talleyrand, ministrul său de externe, și de Sebastiani, trimisul Franței la Constantinopol, să anexeze Moldova, Muntenia și o parte din Bulgaria Imperiului Habsburgic înfrânt, drept recompensă pentru pierderile lui teritoriale din centrul Europei și pentru a și-l apropia contra rușilor. Napoleon a respins acest proiect, pentru ca mai târziu să se alieze tocmai cu țarul Aleksandr I. Chiar dacă nu era sincer cu rușii, în urma Tratatului semnat la Tilzit în 1807 și a întrevederii celor doi de la Erfurt în 1808, Napoleon cedează, la insistența lui Aleksandr, de a „recunoaște o eventuală anexare a principatelor dunărene", deci granița Rusiei pe Dunăre. Cu această ocazie L. Casso, din slăbiciune pentru portretizări laconice, îl citează pe istoricul rus Soloviov: „Napoleon este eroul luptelor, Aleksandr – eroul congreselor". Din izvoare secrete autorul descoperă că în 1810, aflând că Napoleon pregătește ofensiva împotriva ei, Rusia promite Austriei principatele dunărene neanexate încă, în schimbul unei alianțe.

În articolul intitulat „Cum ne privea Occidentul la 1812?" (Magazin istoric, nr. 3, 1994) A. Goșu precizează: „ca pe o monedă de schimb care urma să intre fie într-un buzunar, fie într-altul, după cum o cereau interesele echilibrului european".

Cu toate că Rusia a avut grijă la 1812, ca și la 1940, să-și asigure complicitatea sau neutralitatea celei mai mari puteri din acel moment istoric, rezultatele obținute n-au fost pe măsura eforturilor. Cartea lui L. Casso este un document care înregistrează pas cu pas refluxul expansiunii ruse: cei care au vrut hotar pe Dunăre s-au mulțumit întâi cu Milcovul, apoi cu Siretul, iar în final s-au resemnat cu hotarul pe Prut, cu stepele Bugeacului, cu Chilia și Ismailul pe Dunăre. „Acum stăm cu piciorul solid pe Dunăre pentru a ne putea întinde în viitor mai departe", constată cei mai clarvăzători, cum a fost Kutuzov. Turcii, și ei maeștri în a se răsuci în timpul tratativelor până le întorceau în favoarea lor, „le vorbiră frumos" prin trimisul lor Galib: „Face oare pentru un stat așa de formidabil ca Rusia să se sârguiască spre noi cuceriri? Ce însemnătate mai au în trupul marelui imperiu câteva văi dunărene?". Nu ne vom imagina vreodată cum au putut fi primite aceste îndemnuri de către țar, de ministrul de externe Rumeanțev și chiar de opinia publică rusă, care își țineau reprezentanții diplomatici de ani de zile în noroiul Giurgiului cu instrucțiuni de a nu permite turcului să-i „taie de la Dunăre" și mai ales de la gurile ei, menite să-i scoată la Marea Neagră. La București ofițerii ruși și grecii din oraș se pregăteau să-l întâmpine pe Kutuzov, construind arcuri de triumf. „Inscripțiile care le împodobeau, observă cu finețe L. Casso, dovedeau că strănepoții vechilor retori nu se dezvățaseră să stăpânească

hiperbola...". Rumeanțev împărțise deja principatele, pe care le stăpânise de facto 5 ani, în 4 gubernii (Bessarabskaia, Moldavskaia, Valahskaia, Olteanskaia), când a înțeles că va trebui să se mulțumească numai cu „această brazdă de pământ", cum numea el teritoriul dintre Nistru și Prut.

L. Casso dă de înțeles că rușii nu-l apreciaseră îndeajuns pe Kutuzov, bătrânul ușuratic, apatic și perspicace totodată, căruia i se datora anexarea Basarabiei. Nu l-au agreat nici pe omul de stat Voronțov, care considera că o nouă graniță la Dunăre ar fi împovărătoare în cazul unui război european, nici pe amiralul Mordvinov, nici pe profesorul țarului, F. César de la Harpe, care considera Nistrul stâncos o frontieră mai sigură decât Dunărea cea mare. Aceste opinii sunt taxate drept „ideile tipice ale epocilor noastre de delăsare sufletească". Personajul admirat în acest timp de Aleksandr I „pentru energia sa cerebrală" devine generalul Pavel Ciceagov, care-l înlocuia pe Kutuzov în aprilie 1812. Caracterizat de generalul Langeron ca „un vulcan care plămădește întruna planuri neexecutabile", Ciceagov se deciara gata să treacă fără veste Dunărea și „în 8 zile ar fi în fața Balcanilor". Gândul lui era să ocupe Constantinopolul, Egiptul, Polonia și Dalmația, dar neștiind „încotro trebuie să pornească mai întâi", și în plus „pavezele ușoare din fân (pentru călăreți) fiindu-i mâncate de cai", Aleksandr I îi temperează pornirile războinice, care ar fi dus la pierderea Basarabiei în ajunul războiului cu Napoleon. Căci același Ciceagov propune țarului ca Basarabia dobândită recent să fie cedată turcilor în schimbul alianței lor cu rușii contra lui Napoleon. „Ideea aceasta a fost vrednică de un reprezentant al Rusiei? — se întreba Leon Casso — Să dai Basarabia turcilor în schimbul unei hârtii fără valoare, unde turcii, chinuiți și ruinați să făgăduiască Rusici concursul lor contra lui Napoleon?"

Cum trădează unele cuvinte adevărata stare de spirit a popoarelor. L. Casso gândește aici ca un rus, pentru care tratatele, armistițiile, convențiile sunt niște hârtii fără valoare atâta timp cât nu-i dau Rusici noi drepturi, teritorii, privilegii...

Cartea lui L. Casso edifică și înspăimântă: pactul Molotov-Ribbentrop nu este un accident, ci o regulă de aur a relațiilor internaționale. Nu degeaba, între cele două războaie mondiale, Țările Baltice declarau că socotesc drept act de agresiune chiar și o garanție din partea Sovietelor. Viorica Moisuc, în cartea *Premisele izolării politice a României 1919-1940*, ajunge la aceeași concluzie: tratatele internaționale dacă nu obligă pe plan moral nu au nici un sens. Nici Societatea Națiunilor Unite, nici Mica Înțelegere, nici Înțelegerea Balcanică n-au împedicat-o pe Rusia să ne creeze acel ansamblu de condiții politice, economice, diplomatice, militare care oricând fac inoperantă rezistența victimei în fața politicii de forță și dictat. Cu toată abilitatea diplomatică a lui Nicolae Titulescu, Basarabia era iarăși zmulsă în 1940 cu metodele din 1812. Mai mult: Victor Suvorov, autorul cărții *Ledocol*, demonstrează pe baza documentelor de arhivă că rușii recidivează exact ca la 1812 în ce privește pofta lor de a ocupa întregul teritoriu românesc. Cunoscutul disident ucrainean, absolvent al Academiei Militare și Diplomatice Ruse, scrie că în 1941 partea cea mai puternică și mai bine pregătită a armatei roșii era concentrată la hotarul cu România. Unica greșeală pe care i-au găsit-o infailibilului Stalin istoricii ruși a fost ocuparea Basarabiei și nu a întregii Românii. Greșeală reparată însă la 23 august 1944 prin ocuparea mascată mult mai perfidă.

După ce am depistat în opera politică a lui Eminescu numele trădătorului principal de la 1812, D. Moruzi, considerațiile generației noastre despre acest grec au luat repede un caracter pasional, trecându-se în umbră rolul lui și a întregii sale familii (Alexandru, fratele său, a fost domnitor al Moldovei protejat de ruși) în tragedia noastră de la 1812. Iată că L. Casso îi urmărește pas cu pas, relatând despre acțiunile pe care le înnoadă ei în acei ani. El propune o reîntoarcere asupra datelor problemei, în sensul în care și Eminescu, în studiul istorico-politic „Bucovina și Basarabia" (atribuit de unii cercetători lui Slavici) revine la figura lui Grigorie Ghica, considerat martir pentru că s-ar fi opus cu bărbăție împotriva cedării Bucovinei în 1775. Eminescu conchide că moldovenii n-aveau nici un drept la buna credință a lui Ghica, pentru că el i-a înșelat ca oricare alt fanariot duplicitar, care nu vroia să se strice cu nimeni: „față cu moldovenii era un aprig luptător contra cedării Bucovinei, față de Rusia era o slugă supusă și gata la poruncă (ei îl readuseră în scaun), față cu Poarta era un biet credincios protejat de Rusia, față cu Austria lucra prin agentul său de la Constantinopol, netezind toate concesiile în felul următor: „Moldovenii țipă și eu trebuie să țip cu dânșii, dar tu nu asculta la țipetele noastre, ci mergi înainte!"

Dimitrache Moruzi, ca și Ghica, era foarte inteligent, dar era și el fanariot și fiu al timpului său. Casso consideră că „în altă epocă și în altă țară un asemenea om cu rare calități și deosebit printre colegii lui de pe atunci, prin cultura lui ar fi ocupat primul loc în stat și și-ar fi lăsat numele în istorie [...]. Trebuind să se îngrijească de

interesele familiei sale care avea nevoie de oblăduire rusă pentru conducerea Principatelor Române [...], Dimitrache Moruzi (ca şi Galib, alt reprezentant al Turciei la tratativele de pace din 1812) lucra pentru ruşi ca şi mai înainte, prieteneşte". D. Moruzi se vedea zilnic cu Italinski, trimisul rus la Constantinopol. În 1812, deci în timp ce se tot târguiau în culise, adică prin apartamentele din Bucureşti ale diplomaţilor ruşi, Moruzi dă un bal costumat în onoarea lui Kutuzov. Cu toate acestea, constată Casso, deşi „filorus, el se masca prin manifestări externe de prietenie cu Franţa". L-au ghicit însă şi ofiţerul francez Meriage, şi diplomaţii de la Constantinopol Sebastiani şi Latour-Mobourg, care constatau că fraţii Moruzi sunt foarte precauţi şi preveneau asupra „primejdiei firii greceşti ascunse". Casso confirmă că din 1812, de când devine dragoman, D. Moruzi, „reprezentant de seamă al partidului anglo-rus, rămâne până la moarte cel mai mare duşman al francezilor la Bosfor şi la Dunăre". Dar Meriage mai observa în raportul său că la Moruzi „linguşirea prefăcută e împletită cu idcea sinceră a fanarioţilor, înclinaţi către o politică sau alta a statelor europene, în măsura în care aveau ei interese personale strâns legate de existenţa Imperiului Otoman. Moruzi exprima nădejdea că Moldova şi Muntenia îşi vor păstra situaţia de până la 1806, căci alipirea lor la Rusia ar fi o grea lovitură nu numai pentru el, ci şi pentru toţi grecii constantinopolitani".

Adevărul, dezvăluit şi de Casso, este că D. Moruzi „se silea între interesele ruse şi cele turceşti să găsească o potecă pe care ar fi putut să îndrepte politica fanariotă. Nesupărând peste măsură Rusia, trebuia să păstreze în principate suficient teritoriu ca să poată fi domnitori la Bucureşti şi Iaşi el şi fratele său.

Un alt grec dibaci, agent secret al ruşilor, Barozzi, mituind pe secretarul lui D. Moruzi, află că în mai 1812, când se întrevedea finalul tratativelor, acesta îi scria fratelui său: „Iaşii rămân ai noştri!", ca mângâiere pentru faptul că nu primise berat asupra Munteniei.

În concluzie Leon Casso nu vede în comportarea lui D. Moruzi vreun semn al tradării. Moartea dragomanului, îndepărtarea lui Galib (care a jucat rolul principal) şi a altor participanţi la încheierea păcii sunt privite de autor ca „un lucru obişnuit în diplomaţia turcă: insuccesele de stat erau prezentate populaţiei ca greşeli ale slujbaşilor".

Într-un alineat al lucrării apare şi beiul Moldovei de Jos, armeanul Manuc, caracterizat laconic ca „mare întreprinzător, funcţionar turc, dar devotat Rusiei". În lungi conversaţii cu Galib, Manuc îl previne că „dacă Rusia ia numai o mică parte din Moldova, ambele jumătăţi ale Munteniei vor cădea pradă habsburgilor". El este acela care, fără împuternicirea Porţii, la cererea lui Kutuzov, îşi dă consimţământul ca ruşii să ocupe ilegal, în afară de Basarabia, şi Moldova dintre Nistru şi Prut, numită de atunci, abuziv, tot Basarabia.

Ceea ce recunoaşte Leon Casso este adevărul incontestabil că toţi aceşti slujbaşi care „au greşit" în faţa Imperiului Otoman primiseră asigurări de la ruşi că li se vor oferi „refugiu şi sinecuri onorabile" (de acestea au beneficiat familiile lor). Au uitat însă de ei imediat după ce aceştia şi-au făcut lucrul lor murdar. Moruzi este decapitat la Sumla, iar Manuc pe malul Bâcului. Toate acestea rămân triste mărturii despre felul în care Basarabia a fost vândută ruşilor. În pridvorul unei vechi biserici moldoveneşti din Chişinău, în care s-a instalat ca persoană juridică (cu aprobarea fostului şef al secţiei culte Vl. Cubreacov) o comunitate de armeni, se poate vedea şi azi o lespede de mormânt mărturisindu-ne că acolo s-ar afla rămăşiţele pământeşti ale lui Manuc. Cei care au pus-o acolo nici n-au vrut măcar să ne sfideze. Ei ştiu că „poporul nu-şi aminteşte nimic. Cele mai mari evenimente trec peste el fără a lăsa vreo urmă", vorba lui Ferdinand Lot, medievist de seamă.

„Îşi va aminti oare acest neam nestatornicia soartei lui politice? – se întreabă Leon Casso la sfârşitul cărţii sale. – Popoarele bătrâne, ca şi oamenii bătrâni greu îşi aduc aminte de vremea mai apropiată. Le place mai mult să se oprească cu gândul la amintirile tinereţii. Tot aşa şi basmele Moldovei şi Munteniei [...], în ceasurile de apăsare, îl evocă pe prea puternicul uriaş, pe bătrânul împărat, pe nemuritorul Traian".

Parcă îl văd pe diplomatul francez Iosepf Fonton aplecat asupra hărţii cu răceala omului fără patrie pus să rezolve o problemă – cea orientală. Turcii se temeau de acest bătrân levantin, perspicace dragoman şi periculos dezertor în tabăra rusească. El a apreciat situaţia noastră în felul următor: „Acest popor – românii – are trăsături bine disctincte şi nu pot să ascund că, privind harta, mă apuca o dosadă, că aceste 8 milioane de oameni streini de naţia slavă s-au aşezat aici, pe fermecătoarele povârnişuri ale munţilor Carpaţi, formând parcă o săgeată înfiptă între naţiile slave, împiedicându-le unirea lor [...]. Dacă în locul acestor români ar trăi sârbii sau bulgarii, cât de uşor s-ar dezlega atunci problema orientală sau slavă!".

Rusia a pus temeinic piciorul la Dunăre şi Mare. Deşi slavii ori popoarele slavizate pulverizează de secole neamul românesc la răsărit de Prut şi la sud de Dunăre, tot noi, românii, suntem şi azi os în gâtul nesăţioşilor slavi şi săgeată înfiptă în dorul lor „sacru" de unire.

Nina NEGRU-MIHAIL
Biblioteca Naţională

BIBLIOTECA MĂNĂSTIRII NOUL-NEAMŢ – TEZAUR DE SPIRITUALITATE ŞI CULTURĂ ROMÂNEASCĂ

O bibliotecă e ca un far pe marea navigaţiei spirituale şi culturale, un tezaur unde se păstrează peste vremi expresia scrisă a gândirii şi a creativităţii naţionale, o punte între ieri şi mâine, mai corect între lumea eroică de ieri cu toate aspiraţiile şi comorile ei şi generaţia de azi cu năzuinţele şi virtuţile ei.

Aceste gânduri ne-au stăpânit atunci, când am luat cunoştinţă de fondul de carte tipărită al mănăstirii Noul-Neamţ (Chiţcani, Slobozia), completat de la înfiinţarea ei (13 ianuarie 1864) şi până la închidere (16 octombrie 1959), ce se păstrează din 1962 şi până azi la Arhiva Naţională a Moldovei.

Ne-am propus să familiarizăm publicul cititor cu acele comori, despre care vorbeam mai sus, ce s-au păstrat şi se mai păstrează şi azi în biblioteca mănăstirii Noul-Neamţ, „fiică" a Lavrei Neamţu din Moldova, centru monahal, adevărată oază călugărească şi templu al memoriei şi istoriei noastre naţionale, clipele trăite şi impresiile de la vizita căreia au fost expuse în lucrările mai multor savanţi şi preoţi cărturari şi eternizate de poetul basarabean Alexe Mateevici în poezia sa „La Noul-Neamţ".

În urma vizitei mănăstirii de la 4 iunie 1924 a arhimandritului Gurie Grosu şi a profesorului universitar C.N. Tomescu, editorul revistei „Arhivele Basarabiei", cel din urmă scria: „Biblioteca e aşezată într-o clădire aparte, dincolo de altarele bibliotecilor. O cameră cu dulapuri sub sticlă, închise şi pline de cărţi şi manuscrise, sunt diferite publicaţii româneşti, cari se mai văd în bibliotecile noastre, dicţionare enciclopedice complecte, legate, alte cărţi vechi greceşti, germane, franceze, slovenești, ruseşti, lucrările Scribăneştilor, ale lui Melchisedec, slujebnice şi tipicoane, multe în manuscrise moldoveneşti şi altele slavone aduse din sfânta mănăstire a Neamţului cea veche în sfânta Noa mănăstire Neamţul prin ieroshimonahul Andronic, cât şi de la Secu". Aici am mai adăuga: lucrările foarte rare şi preţioase ale lui Isaac Sirul, Ioan Scărarul, Teofilact, Ioan Damaschin, Dosoftei, Petru Movilă, Paisie Velicicovschi, D. Cantemir, M. Kogălniceanu, Amfilohie Hotiniul, Gurie Grosu, multe manuale (abecedare, gramatici, istorii, geografii) şi publicaţii periodice – toate depistate după „Catalogul cărţilor mănăstirii Noul-Neamţ" (F.P.-2119, inv. 3, dos. 85) alcătuit de stareţul acestei mănăstiri Andronic Nanu (Popovici, 1820-1893). În 1884 biblioteca, la numai 20 de ani de existenţă, număra 2 272 de cărţi tipărite, o bună jumătate din care erau din sec. XVII-XIX, în limba română. Predominau cele cu caracter religios, editate la Neamţ şi Iaşi, unele din ele păstrându-se în 6-7 şi chiar 9 exemplare. Catalogul se păstrează la Arhiva Naţională în manuscris.

Pe parcursul anilor au mai fost achiziţionate cărţi şi au fost întocmite şi câteva registre-inventar (în 1892, 1929, 1937- 1938 şi parţial în 1959-1961). După inventarierea din 1937-1938, de exemplu, în bibliotecă existau 2 408 cărţi. În registrul cărţilor tipărite de la Arhiva Naţională după ultima inventariere din 20 martie 1992 sunt atestate 1 352 de cărţi din sec. XVII-XX şi 78 publicaţii de note muzicale, ce alcătuiesc de asemenea un registru aparte. În total acum se păstrează la Arhiva Naţională 1 430 de cărţi tipărite din colecţia mănăstirii Noul-Neamţ. Conform afirmaţiilor dnei V. Pelin, în acest număr intră şi cărţile aduse de la mănăstirile Suruceni, Hâncu, Curchi, Hârbovăţ după închiderea lor în anii 1945-1958. Şi dacă în „Catalogul" lui Andronic predominau cărţile româneşti, în registrul Arhivei Naţionale predomină cele ruseşti (Moscova, Lavra Pecersk) şi cele greceşti din sec. XVIII-XX. Am depistat doar o singură ediţie din sec. XVII – o *Evanghelie* de la Liov, editată în 1665. E regretabil faptul că din cele româneşti, împreună cu publicaţiile periodice, au rămas la vre-o 255 de unităţi din sec. XVIII-XX. Unele se mai păstrează şi azi în 2, 4 şi chiar 7 exemplare.

Acum să vedem cine au fost acei binefăcători care au contribuit la formarea acestei biblioteci şi la îmbogăţirea fondurilor ei.

Sufletul noii biblioteci, ca şi a întregului aşezământ monahal, a fost vrednicul stareţ şi arhimandrit al mănăstirii nou-înfiinţate Andronic Nanu, fost bibliotecar al mănăstirilor Secu şi Neamţ, unul din ultimii copişti din istoria literaturii române, care a adus cu sine la Noul-Neamţ, 2 valize de cărţi, aproximativ vre-o 30 de

manuscrise în limbile slavonă şi română din sec. XIV-XIX, alcătuind temelia viitoarei biblioteci, îngrijindu-se pe tot parcursul vieţii de completarea ei. Mai mult decât atât, el a vrut să înfiinţeze şi o tipografie pentru editarea cărţilor româneşti de slujbă bisericească, cumpărând-o în acest scop, la sfârşitul anului 1883, la preţul de 2345 ruble, pe cea de la Chişinău ce a fost închisă ceva mai devreme. Dar din cauza unor împrejurări neelucidate, tipografia aşa şi n-a mai funcţionat (dl Dinu Poştarencu în cartea recent apărută despre mănăstirea Noul-Neamţ afirmă că din noiembrie 1993 în cadrul mănăstirii redeschise a început să funcţioneze şi o tipografie). Ştiri preţioase şi foarte amănunţite despre preocupările sale cărturăreşti cu vechea Lavră Neamţu şi cu înalte feţe bisericeşti ne aduc Paul Mihail (*Legături cărturăreşti dintre Mitropolia Moldovei şi mănăstirea Noul-Neamţ*, Chişinău, 1939) şi Dm. Balaur (*Biserici în Moldova de Răsărit*, Bucureşti, 1934), noi ne vom opri mai mult la daniile depistate după „Marele Pomelnic" („Sinodic") al mănăstirii Noul-Neamţ (F.P.-2119, inv. 3, dos. 98), alcătuit tot de arhimandritul Andronic şi parţial de alţi călugări, păstrat la fel în manuscris. Ele sunt ca nişte mărgăritare de dărnicie şi de continuitate a spiritului românesc în vremurile de răstrişte. Printre donatori au fost înalte feţe bisericeşti (mitropoliţi, arhiepiscopi, arhimandriţi, egumeni), oameni de cultură şi simpli creştini. Aici ar fi cazul să-l pomenim în primul rând pe basarabeanul nostru Iosif Naniescu (Ioan Mihalache, 1820-1902), Mitropolitul Moldovei, care a făcut mai multe donaţii de carte, printr-un oarecare Ignat de la Făleşti, judeţul Bălţi şi un oarecare Răileanu la 17 august 1889 a trimis 30 de tipărituri rare şi scumpe, iar în aprilie şi octombrie 1890 – 40 de cărţi vechi preţioase şi un mult preafrumos album cu 55 de vederi ale Mitropoliei Moldovei, executate de Nestor Heck din Iaşi, în 1866, şi îmbrăcat într-o frumoasă legătură de epocă (cheutoare de metal şi nasture poleit cu argint).

De mai multe ori a făcut donaţii mănăstirii şi arhimandritul dr. Coron, mai târziu mitropolit primat al Ţării Româneşti, Arămescul Donici „Băcăoanul" (1836-1919). În septembrie 1888 a trimis 7 cărţi foarte rare din sec. XVII-XIX, ce valorau între 700 şi 900 de franci, şi o mare donaţie – în martie 1890. Aceasta am constatat-o după însemnările autografe de pe mai multe cărţi, în „Marele Pomelnic" numele lui nu l-am atestat. Episcopul de Roman Melchisedec (Mihail Ştefănescu, 1823-1892) în ianuarie 1891 a făcut o donaţie mare de carte, arhimandritul Ierofeu(tei), duhovnicul mitropolitului Iosif Naniescu a dăruit în septembrie 1888 7 tipărituri vechi, valorând între 700 şi 900 de franci. Ieromonahul Isihie Donici a adus cu sine în februarie 1882 două teancuri de cărţi în greutate de 5 puduri 48 zolotnici (1 pud – 40 funturi – 16 kg. 380 gr.; 1 zolotnic – 4 kg. şi ceva) şi 4 puduri 361 funturi de coale tipărite în româneşte pentru 6 exemplare de mineie, iar în iulie 1882 a adus două colecţii de mineie (24 volume), 10 ceaslove şi 2 psaltiri în greutate de 3 puduri şi 7 funturi.

Valoroase ne par şi donaţiile Mitropolitului Kievului şi Haliciului (Haliciei) Arsenie, care în 1864 a donat nişte mineie vechi pe tot anul (12 luni), un apostol şi alte cărţi; Isihie Stamate, egumenul mănăstirii Secu şi Antonie Ternovschi, tot de la Secu, au donat în 1865 15 cărţi; Constantin Miclescu a donat 12 cărţi în româneşte în 1868; egumenul mănăstirii din pustiul Valaam Damaschin în 1872 a donat multe cărţi preţioase în limba rusă prin egumenul mănăstirii Noul-Neamţ Teofan Cristea „când a fost acolo spre închidere". La 20 mai 1884 istoricul şi literatul român Mihail Kogălniceanu a donat 3 volume ale „Letopiseţelor Ţării Moldovei şi Valahiei" (e vorba, probabil, de ediţia a 2-a, Bucureşti, 1872).

Ne rămâne să-i mai pomenim pe băştinaşii noştri care au contribuit şi ei la întregirea acestei colecţii. Maria Ignatencu cu rudele sale din Chiţcani la 9 septembrie 1888 au dăruit o evanghelie în slavonă ferecată în bronz; neguţătoarea Alexandra Ivanov din Chişinău a dăruit la 25 septembrie 1878 o evanghelie slavonă mare îmbrăcată în catifea roşie şi ferecată în bronz; Constantin Botezatu din Chişinău a dăruit în 1879 prin rudele sale 10 cărţi (vieţile sfinţilor, un ceaslov, o psaltire, biblia şi alte cărţi româneşti).

Şi ca confirmare a celor expuse mai sus aducem câteva însemnări (note) marginale şi autografe de pe unele donaţii depistate la Arhiva Naţională şi în alte colecţii din Chişinău: pe foaia de titlu a *Lafsaiconului* lui Iraclie, episcopul Capodochiei (Bucureşti, 1760) citim o însemnare autografă a stareţului Andronic: „Din cărţile mele A[n]dronic D[u]hovn[ic]". La p. 25-29: „Pre această sfântă carte o am cumpărat-o di[n] Sf[â]ntul Munte Aton [Athos] Andronic D[u]hovnic"; la p. 31-43. „Di[n] Sf[â]nta monastire Neamţul. 1858, septemvrie 20 şi cine îl va înstrăina di[n] Sfânta Nooa Monastire Neamţul ori pri[n] ce chip să fie înstreinat în vecinica fericire, 1864" (caractere chirilice). Ţinem să menţionăm că aproape fiecare carte din colecţia mănăstirii conţine blestemul acela de înstrăinare, acea anatemă a „neiertatului canon", scrisă de mâna lui Andronic, după cum afirma şi C. Tomescu, uneori indicându-se şi anul.

Pe versoul foii de titlu a *Bisericeştii istorii* a lui Meletie,

mitropolitul Atenei (Iaşi, 1841, vol. 2), găsim însemnarea : „S-au dăruit Sfintei Monastiri Neamtzu-Nou din Basarabia de către subsemnatul. Anul 1890, aprilie în 30. Iosif mitr[opolitul] Moldo[vei]" (caractere latine), iar în continuare (cu alfabet chirilic): „Prin Arhimandritul Dr. Conon Arămescul Donici". Probabil Iosif Naniescu a transmis cărţile prin Arămescul Donici. Aceeaşi însemnare am întâlnit-o pe frumosul album despre care vorbeam mai sus şi pe alte cărţi din donaţiile Mitropolitului Iosif Naniescu.

La p. 4 a *Hronicului româno-moldo-vlahilor* al lui Dm. Cantemir (Iaşi, 1835, vol. I) de la Arhiva Naţională citim următoarea însemnare: „Această carte, dimpreună cu mai multe altele este dăruită Bibliotecii Sf[intei] monastiri al Noului Neamţu din Basarabia, anume: de către subsemnatul arhimandritul şi Doctor Conon Arămescul Donici, Profesor de Teologie şi Predicator [al] Sfintei Mitropolii din Iaşi. – şi nimărui nui este ertat ca să mi-o înstrăineze de la acest Sfânt şi Dumnezeiescu locaşu ori şi pren ce chip ar fi; sup cel mai greu şi mai ne ertat Canon Bisericescu. – Amin. – Iaşi, 5 martie, 1890. Dr. Arhim. Conon Arămescul Donici. Profesor şi Predicator", iar la p. 5 găsim o altă inscripţie: „Am scris cu slove vechi (adică cu caractere chirilice), crezând că ele vor fie mai uşor de cetit pentru Basarabieni. Conon". Cam aceeaşi însemnare, cu mici deosebiri de text şi data donaţiei, o conţine şi volumul 2 al *Hronicului* lui Dm. Cantemir, *Istoria naturală* de Ia. Cihac (Iaşi, 1837) de la Arhiva Naţională şi *Letopiseţeie* lui M. Kogălniceanu, ediţia întâi (Iaşi, 1845-1852), de la Biblioteca Naţională (inscripţie datată 2 februarie 1890).

Ambii, Iosif Naniescu şi Arămescul Donici, devin ctitori ai mănăstirii căreia îi doresc să ajungă a fi „lauda bisăricii Besarabiei şi a Rosiei".

La p. 5 a *Cronicii Huşilor* (Bucureşti, 1869) a lui Melchisedec, episcop de Roman, citim: „Prezentată de Presfinţitul Episcopu de Roman D.D. Melchisedek, pentru Biblioteca Sf. Monastiri Noul-Nemţu din Beserabia, 1891, ianuarie 4 zile" (caractere chirilice).

La Muzeul Naţional de Etnografie am ţinut în mână o carte achiziţionată nu demult, foarte rară la 1888, după cum îi scria Arămescul Donici starețului Andronic, şi mai rară acum. E vorba de cartea *Sf. Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului*, ediţia I Bucureşti, 1765), ce i-a aparţinut chiar lui Teofan Cristea, întemeietorul mănăstirii Noul-Neamţ. Iată nota marginală de la p. 1-27: „Pre această Sfântă carte o au cumpărat Pre cuviosiea sa părintele nostru igumenul Teofan pentru folosul obşcejitiei Pre fericitului părintelui nostru starețului Paisie şi cine o va înstreina... (aceiaşi blestem ca şi pe alte cărţi din biblioteca Mănăstirii Noul-Neamţ), anul 1865" (caractere chirilice).

Am depistat 4 cărţi din donaţiile lui Constantin Botezatu, ce n-au fost menţionate în „Pomelnic": *Adunare de ofisuri şi deslegări în ramul judecătoresc* (Iaşi, 1844), *Cronica românilor* (Iaşi, 1853-1854. Vol. 1-3) de Gh. Şincai (Arhiva Naţională), *200 reţete cercate de bucate, prăjituri şi alte trebi gospodăreşti*, ediţia a doua (Iaşi, 1842) de M. Kogălniceanu şi C.Negruzzi (Biblioteca Academiei de Ştiinţe) şi *Gramatica românească* (Sibiu, 1797) a lui Radu Tempea (Biblioteca Naţională). Aceste cărţi conţin însemnări similare care sună cam aşa: „Această carte au fost a lui Constantin Botezatu şi în anul 1879 prin ginerele său Gavriil Catacazi sau dăruit acestei Sfintei Nouăi Monastiri Neamţului spre a lor veşnică pomenire" (caractere chirilice).

De menţionat că acea anatemă a „neiertatului canon" o întâlnim şi în rusește, mai ales pe cărţile rusești.

Nu pretindem la o relatare exhaustivă a acestei teme (la o elucidare completă a ei), sârguitorii cercetători o vor face până la capăt şi vor adăuga, probabil, încă multe date la cele expuse aici, unele concluzii şi sugestii însă par a fi binevenite:

1. *Catalogul cărţilor mănăstirii Noul-Neamţ* a fost început de Andronic în 1884, dar după constatările noastre, el a fost completat până la trecerea lui în lumea celor drepţi (1893) (ultimele înregistrări ce s-au păstrat datează din 1891, posibil să fi fost şi mai târziu, sfârşitul catalogului lipseşte). Dovadă sunt şi însemnările din *Pomelnic*, unde se menţionează (la p. 56): „Iosif Naniescu mitropolitul Moldovei la 30 aprilie 1890 au dăruit 40 cărţi, care sunt însemnate în catalogul cărţilor şi un album cu 55 fotografii, înfăţişând deosebite vederi ale mitropoliei Moldovei din anul 1886...".

2. E greu să-ţi imaginezi că fondul Bibliotecii timp de 54 de ani, din 1884 (2 272 cărţi) până în 1938 (2 408 cărţi) a crescut numai cu 136 de exemplare. Că aici a fost o bibliotecă foarte bogată e lucru cunoscut de toţi, şi nu se ştie dacă ar putea cineva stabili vreodată numărul exact al cărţilor ce s-au păstrat. Un lucru rămâne cert: cărţile intrau mereu în bibliotecă (cea mai nouă carte după registrul-inventar al Arhivei Naţionale e *Cântarea României* de Al. Russo, editată la Bucureşti în 1941), dar, după părerea noastră se şi înstrăinau, mai ales după închiderea mănăstirii (1959) şi până la depozitarea lor la Arhiva Naţională (1962).. Multe, după datele noastre, se păstrează azi în biblioteci şi muzee, dar şi la

persoane particulare, multe, probabil, au trecut hotarele Moldovei.

3. După acea vizită canonică de la mănăstirea Noul-Neamț din 1924 C.N. Tomescu scria: „Va fi un bine să se publice la vre-o revistă istorică catalogul cărților și manuscriselor acestei biblioteci cu notele de pe ele (notele marginale) și datele necesare". Despre aceasta scria C.N. Tomescu la 60 de ani de la alcătuirea *Catalogului*. Anul acesta s-au împlinit 110 ani de la alcătuirea catalogului și 130 ani de la înființarea mănăstirii și catalogul așa și a rămas în manuscris. E în primul rând de datoria noastră, a bibliotecarilor să facem acest lucru. Prin editarea catalogului i se va adăuga lui Andronic, pe lângă toate celelalte (bibliotecar, bibliofil), o nouă fațetă – cea de bibliograf. Se va edita în original sau cu unele rectificări, dar ele ar trebui, probabil, făcute, fiindcă pentru cărțile fără date editoriale (din cauza deteriorării exemplarului) Andronic scria „fără poartă".

4. În volumul 3 al lucrării „Cartea Moldovei, sec. XVII-înc. sec. XX. Catalog general" (ce se află în curs de elaborare) să fie inserată o anexă ce ar conține descrierile publicațiilor ce n-au fost incluse în volumele 1 și 2 deja editate, unele din ele fiind foarte rare și chiar de unicat.

5. Ar fi bine să se facă copii după cele mai prețioase cărți românești, cum ar fi, de exemplu, cele 4 cărți de note muzicale ale compozitorului basarabean Gavril Musicescu, editate, în timpul vieții, la Iași, fiind unicele exemplare ce se păstrează în republică, de existența cărora nu prea se știe în lumea muzicală.

Nina MATEI
Biblioteca Națională

SĂ NE STRÂNGEM ȘI NOI PIETRELE

Activitatea filialelor pentru minoritățile naționale ale Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu" (5 la număr la momentul actual) merită, probabil, o expunere mai desfășurată. Subiectul acestei informații va fi numai un singur eveniment ce a avut loc în perioada 21-24 august. Biblioteca Evreiască „I. Mangher" cu concursul reprezentanței Comitetului „Joint" în Moldova a inițiat și organizat Congresul Bibliotecarilor din Bibliotecile Evreiești din C.S.I.

Biblioteca „I. Mangher", sponsorizată în bună măsură în activitatea sa de către Israel, a fost numită în 1993 drept cea mai bună bibliotecă ce servește comunitățile evreiești. Tot în 1993 dna Ana Bațmanov, șefa filialei, a fost nominalizată în topul „Cel mai bun bibliotecar al anului".

Comitetul „Joint" este o organizație obștească, filantropică ce are ca obiectiv ajutorarea evreilor din toată lumea, susținerea culturii evreiești și în cadrul ei, evident, a bibliotecilor.

Congresul sus-numit a întrunit reprezentanți din Moscova, Kiev, Sankt-Peterburg, Brest, Murmansk, Ekaterinburg, Tiumen etc. (în total din 49 de orașe). La deschiderea festivă au participat persoane de la Ministerul Culturii (Eugen Martin), Direcția Cultură a Primăriei Chișinău (Iulian Filip), Biblioteca Națională (Alexe Rău), Departamentul Relațiilor Naționale (Zinaida Akinski), reprezentanți ai Comitetului „Joint" din Israel. Congresul a fost deschis și prezidat de dna Lidia Culicovschi, director al bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu".

Vom menționa câteva din temele comunicărilor prezentate la congres: „Literatura ivrit. Proces de dezvoltare", Dmitri Prokofiev, Moscova; „Cultura Israelului. Sinteză", Beia Dvorin, Israel; „Activitatea informativ-bibliografică a bibliotecii evreiești", Olga Sivak, Sara Șpitalnik, Chișinău; „Biblioteca școlară. Activitatea cu copiii de diferite vârste", Ghila Aidelman, Israel.

În zilele lucrărilor congresului participanții au beneficiat și de concerte, excursii, vizionări de filme. Scenele din spectacole, cântecele, dansurile trupei Teatrului Etno-Folcloric „Ion Creangă" din Chișinău au produs impresii deosebite asupra oaspeților.

Eclesiast, fiul lui David, împăratul Ierusalimului, a spus cândva: „aruncarea cu pietre își are timpul ei, și strângerea pietrelor – timpul ei...". Congresul Bibliotecarilor din Bibliotecile Evreiești din C.S.I. și-a încheiat lucrările. A fost și el o piatră adunată de comunitatea evreiască din Moldova. Ne rămâne să ne strângem și noi, românii, pietrele.

Iulia TĂTĂRESCU

PE URMELE CONCURSULUI

În scopul înviorării activității de cercetare și valorificare a patrimoniului cultural național și în conformitate cu Hotărârea Colegiului Ministerului Culturii și a Consiliului Asociației Bibliotecarilor din Moldova din 20 mai 1993 a fost anunțat pentru perioada 1 iunie 1993-1 iunie 1994 Concursul republican pentru cea mai reușită lucrare în domeniul bibliologiei*. La concurs au fost prezentate 27 de lucrări la următoarele compartimente: studii complexe și monografii, lucrări cu caracter bibliografic și biobibliografic, lucrări cu caracter științifico-metodic, articole științifice și materiale publicistice.

La mijlocul lunii septembrie s-au întrunit la Biblioteca Națională membrii Comitetului organizatoric al concursului în următoarea componență: Eugen Martin (Ministerul Culturii); Alexe Rău, Ludmila Corghenci, Vasile Malanețchi, Rodica Martin (Biblioteca Națională); Eugenia Bejan (Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă"); Petre Racu (Biblioteca de Informare Tehnico-Științifică); Ion Șpac (Biblioteca Academiei de Științe); Ion Madan (Universitatea de Stat); Pavel Balmuș (Academia de Științe). Comitetul organizatoric a totalizat rezultatele Concursului republican pentru cea mai reușită lucrare în domeniul bibliologiei și a decis menționarea și premierea autorilor celor mai reușite lucrări după cum urmează:

La compartimentul **studii complexe, monografii**:

- locul I (250 lei) — colectivul de autori: L. Burlea, V. Ermolaev, M. Vârlan, M. Rotari (Biblioteca de Informare Tehnico-Științifică) pentru lucrarea „Invenții create în Republica Moldova";
- locul II (200 lei) — colectivul de autori: A. Bejan, A. Carazanu, M. Postolachi, A. Zelinschi (Biblioteca Academiei de Studii Economice) pentru lucrarea „Economia de piață și mecanismele ei de funcționare";
- mențiune (100 lei) — Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu" pentru colecția de bibliografie „Basarabiana".

La compartimentul **lucrări cu caracter bibliografic și biobibliografic"**:

- locul I (150 lei) — colectivul de autori V. Iacub, V. Lagutina, L. Larionova, A. Clapon (Biblioteca Universității Tehnice) pentru lucrarea „Academicianul Sergiu Rădăuțan";
- locul II (140 lei) — Nina Onciu (Biblioteca Fălești) pentru lucrarea „Ion Dumeniuk";
- locul III (130 lei) — Nadejda Micu (Biblioteca Nisporeni) pentru bibliografia „Tudor Chiriac";
- premiu de încurajare (80 lei) — Elena Scurtu (Biblioteca Universității Pedagogice „Alecu Russo" Bălți) pentru lucrarea „Alecu Russo".

La compartimentul **lucrări cu caracter științifico-metodic**:

- locul I (100 lei) — colectivul de autori: Nina Melenciuc, Tatiana Bragă (Biblioteca Națională) pentru „Calendarul bibliotecarului '94";
- locul II (80 lei) — Ion Șpac (Biblioteca Academiei de Științe) pentru lucrarea „Unele aspecte ale bibliografiei literare moldovenești".

La compartimentul **articole științifice și materiale publicistice**:

- locul I (60 lei) — Maria Isaev pentru articolul „Indexarea publicațiilor periodice din Basarabia întregită — act de cultură, ambiție, demnitate și conștiință profesională";
- locul II (50 lei) — Nadejda Pădure (Biblioteca Strășeni) pentru lucrarea „Tineretul studios și biblioteca publică";
- locul III (40 lei) — Claudia Slutu-Grama (Biblioteca Academiei de Științe) pentru versurile „Bibliotecarul".

În încheiere ținem să reamintim cititorilor revistei noastre că concursul se desfășoară anual. De curând Biblioteca Națională, în calitate de organizator al Concursului pentru cea mai reușită lucrare în domeniul bibliologiei, a intervenit cu o serie de modificări în regulamentul concursului, cum ar fi: simplificarea schemei tipurilor de lucrări admise pentru participare la concurs prin limitarea la domeniile bibliologiei în general și la ramurile acesteia în particular; readmiterea la concurs a lucrărilor cuprinse în planul de activitate a instituției ca sarcini de bază (cum ar fi realizarea bibliografiei naționale, a cronicilor, a altor lucrări fundamentale ce țin de profilul bibliotecii); estimarea lucrărilor prin notarea cu puncte conform unui șir de criterii și aplicarea coeficienților în descreștere în dependență de importanța principiilor aplicate. Regulamentul cuprinzând modificările în cauză (care sperăm să fie pe viitor un regulament-cadru) a fost remis spre aprobare Colegiului Ministerului Culturii.

După cum obișnuiam și în anii precedenți, vom publica Regulamentul Concursului în unul din numerele următoare ale revistei «Magazin bibliologic».

Rodica MARTIN

Vezi: Magazin bibliologic, nr. 3-4, 1993, p. 2-3.

PSIHOLOGIA MANAGEMENTULUI DE BIBLIOTECĂ

(Studiu istorico-aplicativ)

Precum a remarcat în mod judicios cineva dintre savanți, problema dirijării, conducerii oamenilor este tot atât de veche precum și societatea umană. Și în adevăr, deja ceea ce făceau șamanii triburilor primitive constituia nu altceva decât folosirea abilă a unor pârghii și secrete psihologice întru a dirija și a supune niște mase de oameni. Nu mai vorbesc de arta oratorilor din civilizațiile antice, în special a celor din Grecia și Roma, ei știind să influențeze masele cu ajutorul unor tehnici psiho-ortoepice, pantomimice chiar (mimica, gesturile) etc., mijloace pe care nu le stăpânesc și nici nu le cunosc conducătorii de astăzi. Trebuie să remarc însă că pe atunci problema nu se punea așa cum se pune acum, adică din punctul de vedere al dirijării unei mase, gloate etc., ci a unui colectiv de salariați. Noțiunea de colectiv, ca și colectivele ca atare, va apărea mult mai târziu, în perioada diviziunii muncii și apariției meseriilor. De aceea încercările de a constitui niște sisteme de mijloace care să contribuie la organizarea eficientă a muncii colectivelor se produc abia în perioada istoriei moderne și contemporane.

1 Primul care a încercat să-și formeze o concepție științifică despre dirijarea unui colectiv a fost, se pare, americanul Frederic Tylor (cel care, dacă vă amintiți, a fost denigrat de Lenin în articolul „Un sistem științific de stoarcere a sudorii"). Având studii inginerești strălucite, Tylor mai și era de felul său un om foarte rațional, chiar calculat, așa încât toate problemele cu care se confrunta (fie acestea majore ori neînsemnate) el le aborda în mod algoritmic, cu rigla în mână, cum se spune, adică „strict științific".

Cea dintâi temă pe care o atacă Tylor, atunci când devine unul din managerii Uzinei «Ford», este aceea a „muncii fără de inimă". De ce oamenii nu-și folosesc eficient energia? De ce oamenii muncesc prost? Acestea au fost primele întrebări la care începu să caute răspunsuri științifice. Până la el toți patronii aveau un răspuns aprioric: oamenii sunt leneși de la natură. După mai multe investigări Tylor ajunge la concluzia că ineficiența muncii rezidă nu în lenevia salariaților, ci în proasta organizare a activității acestora. După care purcede la elaborarea conceptului de organizare a muncii, concept care se întemeia pe împărțirea tuturor salariaților uzinei în două categorii: a) salariații ocupați cu activitatea de producție; b) salariații care nu produc bunuri materiale, sarcina principală a lor fiind de a organiza munca lucrătorilor din categoria „a". Mizând foarte mult pe salariații din categoria „b", Tylor formulează pentru ei un fel de statut funcțional care cuprinde:

1. analiza activității celor din categoria „a";
2. divizarea muncii pe operații;
3. crearea unor condiții optime de muncă;
4. instruirea celor din categoria „a" pentru ca ei să învețe a efectua mișcări optime, adică să obțină maximum de eficiență, dar să cheltuiască minimum de energie (în primul rând energie umană);
5. integrarea operațiilor (verigilor) într-un ciclu (lanț) unitar.

Traducându-se aceste sarcini în fapt, la Uzina «Ford» apare, pentru prima dată în istorie, conveierul, formă de organizare care este actuală și astăzi. Pentru început ideile lui Tylor erau progresiste, revoluționare chiar pentru vremea aceea (e de ajuns să ne imaginăm că până la el nu existau manageri și executanți, toți muncind de-a valma, nu exista nici cea mai elementară analiză și organizare a muncii). Ulterior însă el nu și-a mai dezvoltat conceptul său, oprindu-se la a-i trata pe salariați ca pe o marfă din care trebuie să storci venituri maxime. Spre sfârșitul carierei sale științifice și manageriale Tylor elaborează o teorie conform căreia toate problemele producției sunt legate de felul cum sunt iluminate încăperile și pot fi rezolvate numai printr-o amplasare „științifică" a becurilor și a altor surse de lumină. Interesant este faptul că aceste idei au fost preluate mai târziu de poliția americană, care pentru a stoarce mai multe informații din cei interogați, îndrepta asupra lor fascicole de lumină de diferită intensitate, în funcție de împrejurări și de rezistența arestaților.

Deși respins de știința sovietică oficială, Tylor a avut, într-un fel, adepți și în acel spațiu. Mă refer în primul rând la savantul moscovit A. Gastev, părinteie așa-zisului NOT (naucinaia organizația truda), adică OȘM (organizarea științifică a muncii). În realitate acel „NOT" al lui Gastev nu era altceva decât o adaptare la condițiile societății sovietice și o dezvoltare (detalizare) a ideilor lui Tylor despre divizarea muncii pe operații, integrarea în ciclu etc. Acest sistem s-a răspândit în toate sferele sociale, inclusiv în biblioteconomie. Anume de la Gastev pornind s-a ajuns la ceea ce Frumin numea cicluri de bibliotecă, care cicluri se constiuie din operații și

procese, tot de acolo vine normarea activității de bibliotecă, standardizarea etc., ceea ce demonstrează, într-un fel, viabilitatea unora dintre ideile tyloriene. Mai mult decât atât, Gastev a revenit chiar și la ideile despre rolul luminii în ridicarea eficienței muncii, elaborând niște recomandații rezonabile. Spre deosebire de Tylor, Gastev a dat acestei orientări un aspect social, uman, fapt care i-a și determinat o anume rezistență în timp și în spațiu. În general însă, această direcție în știința și practica managementului s-a dovedit a fi insuficientă pentru a soluționa multiplele probleme legate de conducerea colectivelor.

2 O altă orientare a dat managementului psihologul Alton Mayo. Ajuns un specialist consacrat în domeniul psihologiei sociale, el fu invitat, în perioada ascensiunii sale profesionale, la Uzina «Hottorn» din Chicago spre a cerceta și a propune căi de soluționare a problemelor ce se iscaseră acolo. Colectivul uzinei număra peste zece mii de salariați. Pivotată pe principiile divizării pe operații și a conveierului, uzina, după o perioadă de dezvoltare satisfăcătoare, ajunse într-o fază de criză pe care patronii nu știau cum să o depășească. Mayo s-a aflat în acea întreprindere douăzeci de ani încheiați, caz unic în știința dirijării din punctul de vedere al duratei cercetărilor și observațiilor. Ca psiholog, Mayo observă de la bun început că ceea ce îi lipsește cu desăvârșire colectivului uzinei sunt tocmai parametrii unui colectiv. Or, conducerea acorda toată atenția organizării tehnologice, dar nici nu se gândea la organizarea umană. Salariații lucrau în secții foarte mari, între ei nu se constituiseră nici un fel de relații care ar fi putut să-i unească în numele unui scop comun. Astfel, Mayo ajunge la ideea parametrilor psihologici ai colectivului și, de fapt, anume de la el pornește adevărata definiție și înțelegere ale acestuia. După ce trage aceste concluzii, savantul alcătuiește o echipă (brigadă) de lucrători cu care începe să experimenteze. Primele măsuri pe care le-a luat par pentru noi, cei de astăzi, banale. În primul rând, Mayo ceru să se construiască în hală niște pereți pentru a obține o cameră mare, în care brigada să se simtă ca un colectiv aparte. Apoi dădu indicația să se facă o curățenie generală (până la el conducerea uzinei nici nu știa ce-i aia igiena muncii). În al treilea rând, ceru ca pereții inferiori, vopsiți în negru, să fie revopsiți în alb. În al patrulea rând, ceru conducerii să dea voie salariaților să vorbească între ei în timpul lucrului (până atunci a vorbi la serviciu era strict interzis). În al cincilea rând, Mayo introduce, pentru prima dată în istorie, două pauze de 15 minute și o pauză mare.

Efectul a fost uluitor: productivitatea muncii în brigada lui Mayo a sporit de câteva ori. În baza experimentelor și cercetărilor sale, Mayo elaborează o monografie fundamentală intitulată *Doctrina relațiilor umane*, ideile ei fiind, în mare, valabile până în ziua de astăzi. Pe lângă punerea relațiilor umane la baza activității unui colectiv (dirijarea, zicea el, se face prin influențarea psihicului omenesc, și nu prin manipulări tehnologice), savantul a făcut descoperiri interesante în ceea ce privește cromatica spațiilor de muncă (1. omul obosește privind într-una aceeași culoare, deci cromatica interioarelor trebuie schimbată periodic; 2. anumite tipuri psihice sunt receptive la anumite culori; 3. asupra oamenilor influențează nu atât culorile noi, cât însuși faptul că acestea sunt schimbate, adică atenția cu care sunt tratați). Spre sfârșitul carierei sale, experimentând cu o brigadă condusă, de astă dată, de o femeie, Mayo observă că doctrina sa nu are același efect ca în brigăzile conduse de bărbați. Cauza era una psihologică: gelloase și invidioase de felul lor, femeile-brigadieri nu-i tolerau pe lucrătorii care aveau o productivitate mai mare decât cea pe care o aveau ele. Ca urmare, salariații atingând o anume eficiență (mai joasă, desigur, decât a brigadierului), se opreau la nivelul atins. Decepționat de acest adevăr, savantul s-a concediat.

3 A treia direcție în dezvoltarea teoriei și practicii managementului este legată de utilizarea tehnicii electronice de calcul. Specialiștii au numit-o sociocibernetică. Întruniți în așa-zisul „Club de la Roma", o seamă dintre cei mai consecvenți sociocibernetic ieni au elaborat o doctrină specială care a fost publicată în volum aparte. Esența ei se reducea la ideea că sarcina unui conducător (manager) este nu să pună la punct niște tehnologii și niște relații umane, ci să elaboreze și să ia decizii de dirijare. În acest scop trebuie să fie elaborate software-uri speciale, iar procesul de elaborare a deciziilor urmează să fie computerizat. Toată psihologia managementului era redusă la un singur aspect: acela al relațiilor om (conducător)–mașină. Pe lângă faptul că neglijau aspectele tehnologice și psihologice, sociocibernetic ienii au mai și făcut o flagrantă confuzie între modelul cibernetic de dirijare și automatizare (vezi articolul subsemnatului *Clasic și modern în managementul de bibliotecă: modelul cibernetic*, în: Magazin bibliologic, nr. 2, 1992, p. 11), așa încât, atunci când au încercat să-și transpună doctrina în practică, ei nu au obținut rezultatele scontate.

4 OD (organization development) – astfel s-a autointitulat al patrulea curent în știința și practica managementului, curent care se întemeiază pe psihologia socială. Autorii teoriei OD consideră că particularitatea principală a societății și a colectivelor moderne este schimbarea. „Caleidoscopul schimbărilor" (termenul le aparține) trebuie să fie motivul principal, cauza și efectul unui sistem de management. Lumea contemporană este o lume în

schimbare: se schimbă sarcinile ce stau în faţa colectivului, se schimbă condiţiile în care acesta este pus ş.a.m.d. Problema principală ce apare în acest context este „bariera psihologică" (încă un termen introdus de curentul OD). Sarcina principală a unui conducător (manager) este de a prevedea din timp schimbările ce au a se produce şi de a pregăti psihologic colectivul, ca acesta să poată supravieţui, să se poată adapta la noile condiţii. Reieşind din acest deziderat, OD-iştii au formulat două sarcini fundamentale ale managerului:

1. Pregătirea şi perfecţionarea personalului;

2. Reglementarea (optimizarea) comunicării între şef şi subalterni.

Pregătirea şi perfecţionarea personalului constituie, în viziunea OD-iştilor, temelia temeliilor managementului. Pentru ca să poată rezista la schimbări, omului nu-i sunt de ajuns cunoştinţele asimilate la facultate, el trebuie să şi le împrospăteze mereu, să şi le înnoiască, alteori chiar să se recalifice. Acestui scop urmează să-i servească ceea ce OD-iştii au numit „pregătirea şi perfecţionarea neîntreruptă" (termen la modă prin anii şaptezeci-optzeci, actual şi astăzi). Perfecţionării continue urmează să-i fie supuşi în primul rând conducătorii. Şi nu atât unei perfecţionări de specialitate (or, orice specialist normal, mai ales un conducător, trebuie să fie la curent cu noutăţile ştiinţifice şi practice din domeniul său), cât unei pregătiri psihologice. Cu alte cuvinte, conducătorul însuşi trebuie să fie adaptabil la nou pentru a putea să-l facă adaptabil şi pe colectiv. Pregătirea psihologică a conducătorilor trebuie să aibă drept rezultat final disponibilitatea acestora de a fi în pas cu timpul, de a se autodepăşi. În acest scop OD-iştii aplică o formă nouă de pregătire, actuală şi astăzi, şi anume – antrenamentele socio-psihologice. În cadrul acestora un loc aparte îl ocupa căutarea unor motive pentru care conducătorul ar fi cointeresat întru a se perfecţiona. Astfel, aproape jumătate din orele programate erau folosite pentru a depista la conducători-cursanţi cât mai multe şi cât mai serioase lacune. Fiind, după părerea adepţilor OD, nişte persoane cu o apreciere înaltă (= cu un accentuat amor propriu), conducătorii se comportă în aşa fel încât orice lipsuri personale, scoase pe tapet, acţionează stimulator asupra-le, „îmboldindu-i" să se autodepăşească. Cea de a doua jumătate a programului avea drept sarcină cultivarea unor aptitudini (însuşirea unor tehnici) psihologice, iar drept suprasarcină – crearea unor motive noi pentru perfecţionare în continuare.

Practicumurile OD-iste erau consacrate integral problemelor de comunicare între şefi şi subalterni. O deosebită atenţie se acorda, de exemplu, pregătirii şefului în vederea ţinerii unei cuvântări în faţa colectivului sau a comunicării (dialogului) cu salariaţii aparte. Din punct de vedere psihologic vorbitorul trebuie să ţină cont nu doar de starea şi componenţa auditoriului, de problema abordată, ci şi de arhitectura localului unde se produce întrunirea, de felul cum e pusă la punct iluminarea etc. Însăşi cuvântarea trebuie să fie segmentată în funcţie de psihologia receptării (de perioadele de atenţie şi de distracţie a ascultătorilor etc.). Astfel un discurs urmează a fi împărţit în trei părţi:

1. Introducerea sau atragerea atenţiei auditoriului. Urmând să dureze 2-3 minute, această parte nu trebuie să conţină nimic important, fundamental, pentru că în acest răstimp auditoriul este curios să-l vadă şi să-l cunoască pe cel care va face comunicarea, „examinându-l" de la aspectul fizic şi ţinuta vestimentară până la stilul de vorbire.

2. Partea principală, care va cuprinde esenţialul ce s-a avut a comunica. Se va ţine cont de faptul că în minutele 25-30 şi 40-45 ale comunicării ascultătorii trec printr-o criză de atenţie. Când se va sesiza aşa ceva, se vor folosi mijloace de înviorare (înfiripărea unui scurt dialog cu ascultătorul, folosirea unor exemple interesante care să înviioreze comunicarea etc.).

3. Încheierea, în cadrul căreia se recapitulează, în două, trei teze esenţa celor comunicate şi se formulează sarcinile practice care rezultă din cuvântare.

Pauza de atragere a atenţiei este necesară şi în cazurile când şeful comunică cu subalternul în mod individual, acest postulat fiind valabil mai ales pentru instituţiile conduse de femei. O directoare de bibliotecă, femeie cum e, îşi schimbă foarte des vestimentaţia, coafura etc. Invitând în cabinet un subaltern pentru a-i porunci o misiune importantă, ea trebuie neapărat să facă această pauză de introducere, pentru că în acel prim minut salariatul îi apreciază exteriorul, deci nu este atent la ceea ce i se spune.

Un neajuns tipic al conducătorilor constă în faptul că ei nu ştiu să-i asculte pe interlocutori, ceea ce provoacă nemulţumirea acestora din urmă, dar îl lipsesc pe şef de unele informaţii preţioase. A-l asculta cu răbdare, până la capăt, pe subaltern, înseamnă nu numai a-l înţelege mai bine şi a fi înclinat spre luarea unei decizii juste, ci a-l şi ajuta pe acesta să se destindă. Un lucrător agresiv, un agresor chiar devine mult mai inofensiv dacă este lăsat să-şi spună păsul până la capăt. OD-iştii au elaborat şi nişte principii care îl ajută pe şef să asculte cu răbdare:

1. Când îl asculţi pe cineva, să derulezi în minte nu argumentele tale, pregătite din timp, ci mai întâi argumentele celui ce îţi vorbeşte, repetându-le, în gând, cuvânt cu cuvânt;

2. Când răbdarea îţi atinge o limită critică, repetă, în gând, cuvânt cu cuvânt tot ce îţi spune interlocutorul;

3. Când răbdarea a depășit orice limită, și mai ales în cazurile când intri în contact cu un subaltern care îți spune una și aceeași poveste de mai mulți ani, gândește-te la problemele ce ai a le rezolva, dar nu-l întrerupe brutal etc., etc.

5 Care dintre cele patru direcții principale ale managementului este cea mai eficientă? Practica mondială a demonstrat că atunci când sunt aplicate în mod izolat nici una dintre ele nu va da rezultatele scontate. Poți, de exemplu, să posezi în mod strălucit tehnicile psihologice ale OD-iștilor, dar dacă nu pricepi nimic în tehnologia bibliotecară, nu vei putea mobiliza colectivul unei biblioteci la realizarea unui program important. Poți fi un bun tehnolog și psiholog, dar dacă nu te orientezi deloc în problemele automatizării nu vei putea menține biblioteca la nivelul tehnologiilor moderne etc. Eficientă va fi munca acelui conducător care va ști să ia ceea ce este bun din toate cele patru doctrine. Care sunt mijloacele de integrare a acestora? Activitatea unor celebri manageri contemporani, cum este, de pildă, Li Iakoka, arată că pentru un conducător care a însușit toată suma de cunoștințe despre management, psihologia și logica sunt acelea care îl vor ajuta să găsească soluții optime pentru situațiile ce se creează.

În ultimul timp, drept sistem integrator este recunoscut, tot mai mult, modelul cibernetic de dirijare. Cibernetica, precum a demonstrat savantul Ștefan Odobleja, se bazează pe fenomenele psihice ale naturii vii. În consecință, modelul cibernetic permite integrarea aspectelor tehnologice și psihologice, iar prin orientarea sa spre autoreglarea colectivelor rezolvă și aspectele logice ale managementului, pentru că nu există nimic mai logic decât legile naturii (inclusiv ale naturii umane).

6 Un loc important în teoria managementului revine studiului trăsăturilor psihice caracteristice conducătorilor și subalternilor, adică tipologiei acestor categorii de salariați. Rezultatele unor asemenea studii sunt aplicate pe larg în practică. Tipologia conducătorilor, de exemplu, poate servi drept punct de reper pentru organele de resort în politica de selectare și promovare a cadrelor, dar și pentru conducătorii înșiși în vederea cunoașterii de sine și a autoperfecționării.

6.1 Primele încercări de elaborare a unor tipologii a conducătorilor datează din timpurile vechi. În secolul al XVI-lea, de exemplu, cugetătorul Nicolo Machiavelli, după mai mulți ani de observații asupra metodelor și procedeelor folosite de persoanele aflate în vârful piramidei politice ajunge la concluzia că toți conducătorii sunt de două tipuri:

1. vulpi;
2. lei.

La începutul secolului XX psihologul și pedagogul german Kurt Levin efectuează un șir de observații asupra felului în care conducătorii controlează activitatea subalternilor, după care distinge trei tipuri de șefi:

1. autoritar;
2. democrat;
3. anarhic.

În anii șaptezeci savanții V. Rubakin și A.Juravliov elaborează un sistem de apreciere a conducătorilor, acesta cuprinzând inițial 20 de parametri, număr care va crește ulterior până la 27. Iată câțiva din ei:

1. Felul cum șeful știe să-i atragă pe executanți în procesul de elaborare a deciziilor de dirijare.

2. Cum se comportă colectivul atunci când șeful lipsește. Dacă în absența conducătorului colectivul continuă să-și îndeplinească în mod eficient funcțiile, înseamnă că șeful este un manager iscusit, care știe să organizeze bine munca salariaților.

3. Anturajul șefului. De multe ori, după felul cum sunt oamenii din anturajul șefului se judecă despre ce fel de personalitate este acesta. În general, știința dirijării consideră că nu este indicat pentru un conducător să-și facă un anturaj de oameni apropiați (mai ales din prieteni, rude etc.), pentru că aceasta duce la urmări negative: pe de o parte, creându-și un anturaj, managerul se izolează ca într-o găoace, nu are informații obiective din compartimentele structurii și, evaluând situațiile în baza relatărilor pe care le furnizează anturajul (iar cei din anturaj urmăresc, în general, scopuri egoiste sau acționează din imbolduri subiective), ia, nu rareori, decizii injuste, fapt care se răsfrânge asupra climatului din colectiv. Pe de altă parte, anturajul, odată constituit, va încerca, imanent, cu timpul, să limiteze influența șefului asupra colectivului, să acapareze cât mai multă putere de înrâurire și chiar de administrare, așa încât șefui se va pomeni claustrat sau chiar imobilizat între colectiv și anturaj, această stare marionetară echivalând cu falimentul.

Un conducător înțelept chiar dacă își va constitui un anturaj de colegi (șefi de secții, de exemplu) nu va merge mai departe în această chestiune și va menține relațiile cu cei ce-l înconjoară la nivelul unui spirit de echipă, în vederea rezolvării unor sarcini comune.

4. Atitudinea șefului față de sine însuși etc.

În baza celor 27 de parametri, Rubakin și Juravliov evidențiază 3 tipuri de conducători:

1. de directivă;
2. colegial;
3. tolerant (autonom, consultativ).

Impunându-se prin faptul că abandonează coloratura politică a tipologiei realizate de Kurt Levin, sistemul Rubakin-Juravliov este supus verificării. În cadrul unui sondaj sociologic efectuat în S.U.A. s-a

constatat că din lotul de șefi cuprinși în sondaj 15% țin de tipul de directivă, 25% – de cel colegial și 15% – de cel consultativ. Ceilalți (45%) nu se înscriu în parametrii propuși, ei caracterizându-se printr-un amestec de calități. 25% din cei rămași în afara schemei acoperă un amestec de parametri din tipurile 1 și 2. În cadrul aceluiași sondaj s-a stabilit care tipuri de șefi sunt preferate de către salariați. Astfel, 70% din respondenți preferă tipul colegial, 20% – tipul de directivă, 10% – tipul tolerant(consultativ). Tipul de directivă este preferabil pentru oamenii neinstruiți și pentru cei de vârstă înaintată. Tineretul, și mai cu seamă lucrătorii de calificare superioară, preferă tipul colegial.

Aceiași savanți au definit și trei stiluri de management, ele fiind omonime cu tipurile psihologice de conducători. În general, un stil în stare pură se întâlnește mai rar. Mai mult decât atât, un conducător inteligent va practica diferite stiluri în funcție de starea și nivelul colectivului, de sarcinile ce-i stau în față etc.

Stilul de directivă înseamnă, în primul rând, punctualitate, precizie (claritate) și operativitate. Aplicarea lui este foarte indicată atunci când personalul este prost instruit, când instituția nu îndeplinește planul, când în fața colectivului se pune o sarcină de mare urgență etc.

Stilul colegial este foarte eficient atunci când problema principală este aceea de a îmbunătăți calitatea muncii.

Stilul tolerant (autonom, consultativ) presupune un înalt grad de inițiativă și activism al verigilor inferioare ale structurii și este indicat pentru situațiile când în fața colectivului se pun sarcini de creație. E de menționat faptul că sunt foarte puține colectivele pregătite pentru un asemenea stil. Autonomia poate fi dată doar colectivelor cu un nivel superior de organizare, colectivelor de personalități. Aplicat pe bibliotecă în întregime el ar duce la o anarhie totală. De aceea, în puținele cazuri când se va recurge la el, stilul acesta va fi folosit doar în mod izolat, în compartimentele sau în grupurile temporare ce au de rezolvat sarcini creative.

6.2 Munca unui conducător nu poate atinge nivelul de eficiență scontat dacă acesta nu cunoaște tipologia lucrătorilor. În baza mai multor studii, efectuate în mai multe țări, au fost definite următoarele tipuri psihologice de executanți:

1. **Tipul economic.** Interesul principal al acestei categorii de oameni îl constituie câștigul material. Un lucrător de acest tip știe bine ce poate face și ce vrea. El este un om practic și organizat, nu e nevoie să fie controlat, căci este un bun executant, punctual și conștiincios, nu poate fi influențat prin metode educative sau de convingere. Pârghia economică este singurul mijloc care îl poate sensibiliza.

2. **Tipul comunicativ.** majoritatea căruia o constituie femeile. Lucrul cel mai prețios pentru acești oameni este posibilitatea de a se afla într-un colectiv, de a comunica cu oamenii, de a fi în văzul lumii. Munca acestor lucrători va fi eficientă, dacă li se vor da misiuni corespunzătoare: să se ducă să încheie cu cineva o înțelegere, să obțină niște informații, să organizeze activitatea unui grup de oameni etc. Salariații comunicativi nu sunt în stare să efectueze munci scrupuloase, fundamentale: ei le vor abandona la mijloc de cale. Și încă o particularitate: comunicativii trebuie să fie controlați sistematic, altfel rare vor fi lucrările duse de ei până la capăt.

3. **Tipul executiv.** Aceștia sunt niște oameni serioși, cu un pronunțat simț al răspunderii și datoriei, gata să efectueze orice muncă, indiferent dacă acestea sunt pentru ei interesante sau plictisitoare, adică sunt niște persoane de nădejde. Executivii însă sunt limitați în activitatea lor. Terminând o lucrare, o operație, ei nu vor purcede la altceva până nu li se vor da indicațiile cuvenite. Afară de asta, acest tip poate aduce unele complicații prin faptul că simțul personal al datoriei și răspunderii el îl proiectează și asupra celor din jur, inclusiv asupra șefilor, cerând de la aceștia să fie așa cum este el. Un asemenea lucrător va intra deseori la șef pentru a-l înștiința, de exemplu, că domnul cutare nu a făcut aceea și aceea, din care cauză nici el nu poate să încheie lucrarea cutare ș.a.m.d. Tot el este acela care, în situații speciale, va fi cel mai disponibil să dea informații organelor superioare asupra șefului.

4. **Tipul igienic** este orientat spre niște interese ce se află în afara activității sale profesionale. Având un anume plan, un vis (să devină actor, scriitor etc.) el consideră colectivul în care lucrează ca pe o etapă temporară și se află mereu în așteptarea „marelui semnal" (amintiți-vă de personajul Radu Negrescu din romanul *Singur în fața dragostei* de Aureliu Busuioc) care îi va deschide calea în lumea mult râvnită. Un asemenea lucrător nu poate fi influențat prin nici un fel de mijloace organizatorice, cu atât mai puțin administrative. Conducătorul îi va folosi pe acești lucrători pentru a face reclamă instituției sau le va încredința munci creative, care să-i învioreze, de exemplu, animațiile culturale etc. Tipului igienic trebuie să i se întocmească un program special, pentru că el prețuiește nu atât solda ce i se dă, cât posibilitatea de a dispune de timp și libertate de acțiune.

5. **Tipul intelectual,** caracterizat prin tendința de a presta munci interesante, creatoare. Creația este mobilul principal al acestori salariați și ei trebuie tratați ca niște oameni de creație în domeniul de care ține instituția, de ei depinzând, în mod hotărâtor, nivelul actual și persectivele de dezvoltare ale colectivului.

7 În condițiile actuale fără o bună cunoaștere a bazelor psihologice ale managementului conducătorii nu vor putea asigura dezvoltarea armonioasă a instituțiilor ce li s-au încredințat. Știința contemporană cunoaște numeroase teorii, curente privitoare la management. Cineva chiar ar fi spus că actualmente s-a creat o adevărată „junglă" de teorii manageriale. Toate acestea însă nu fac altceva decât să continue, să actualizeze direcțiile descrise mai sus. Fapt care ar putea fi ilustrat într-un viitor studiu despre realizările la zi ale științei și practicii managementului.

Alexe RĂU

BIBLIOTECA DE POEZIE

Anton PANN

POVESTEA VORBII

DESPRE LUCRARE

Celui cu meserii multe
Casa-i este fără curte.
Căci
Doi pepeni într-o mână nu poți ținea niciodată.
Nici
Nu poate omul să șază cu curul în două luntrii.
Ci
Ține-te numai de una, nu sări din una-ntr-alta.
Că
Decât multe și tot rele, mai bine una și bună.
Multe știe, multe croiește
Și nici una nu isprăvește.
Totdauna
Croitorul umblă cu haina descusută
Și
Cizmarul umblă cu cizmele sparte.
Însă nu știe că
Popa cu opinci încălțat
De puțini e ascultat.
Zicând:
De la un calic nu afli nimic.
Că
Ochii înțeleptului văd mai departe.
Pentru că totdauna
Lumânarea se aprinde pentru cei ce văd, nu pentru cei orbi.
Omul să uită în față
Și îți judecă viața.
Cum a zis oarecine:
Nu știe bărbatul, pe cât știe satul.
Că
Nimenea nu întreabă de casa frumosului,
Ci de casa vrednicului.

Vrednicia omului să cunoaște după port.
Că
Dacă des sărbători faci,
Nu o să aibi ce să îmbraci.
Deci dar,
Munca e blagoslovită,
Când te ții de ea ai pită.
Omul
Cel înțelept își găsește
Încă pân' nu flămânzește.
Să luăm pildă că
Furnica își strânge hrana
De cu vară pentru iarnă.
Și
Șoarecelui nu-i lipsește,
Că din vreme-și grămădește.
Iar
Greierele în vremea agoniselii cântă
Și iarna cere să se împrumute.
Așa și omul nevoiaș:
Vara-ntins la umbră doarme
Și iarna moare de foame.

Când fiertură în oală,
Și când mămăligă goală.
Sau
Când florile rodului,
Când frunzele pomului.
Pentru că
Cine șade, coada-i cade, cine mișcă, ei tot pișcă.
Și
La tinerețe cine nu lucrează la bătrânețe râiază.
De aceea zice un înțelept:
Arvunează din vreme pe fericita muncă.
Și
Scoală-te de dimineață și te culcă mai târziu.
Și
Cine pleacă de dimineață departe ajunge.
Pentru că
Un ceas al dimineții plătește cât trei după prânz.
Și
De multe ori nu aduce anul ce aduce ceasul.
Că
De unde nu gândești, d-acolo sare iepurele.

Toate sunt la vremea lor;
Iar nu
Lasă-ți lucrul și-ți la mucul.
Pentru că
Vorba lungă e sărăcia omului
Și
Cine vorbește, lucrul nu-i sporește.
Iar cine tace mai multă treabă face.
Nu fii
Bun de gură și rău de lucru.
Că
Numai cu vorba nu se face ciorba.
Și
Dă din mâini dacă vrei să ieși la liman.
Mereu
Lucrează pe mult și pe puțin.
Că
Mai bine ceva decât nimic.

50 DE ANI DE ACTIVITATE A BIBLIOTECII PENTRU COPII „ION CREANGĂ“

Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă“ este un centru biblioteconomic naţional în domeniul organizării lecturii copiilor. Aici micii cititori pătrund în lumea culturii şi a ştiinţei, îşi formează universul de cunoaştere, devenirea comportamentală şi afectiv-emoţională.

A fost înfiinţată în octombrie 1944 ca bibliotecă publică orăşenească pentru copii. Iniţial dispunea de o colecţie de 10 000 de volume şi servea 4 200 de cititori.

Din ianuarie 1946 exercită funcţiile unei biblioteci naţionale pentru copii. Prin hotărârea Colegiului Ministerului Culturii al Republicii Moldova din 27 februarie 1990 i s-a conferit numele clasicului literaturii române Ion Creangă. Din acest moment s-a purces şi la constituirea unei colecţii aparte de publicaţii Creangă şi despre el, primele fiind dăruite de colegii de la Biblioteca „Mihail Sadoveanu“ din Bucureşti, care au contribuit la iniţierea şi organizarea acestei colecţii.

Fondul bibliotecii include diverse documente: cărţi, reviste şi ziare, discuri, diafilme, diapozitive. Potenţialul informaţional constituie în prezent 253 000 unităţi. Structura fondului la începutul anului 1994 era următoarea: filozofie, ştiinţe social-politice, economie, istorie – 10,1%; ştiinţe exacte, tehnică – 4,3%; lingvistică, filologie – 5,0%; beletristică – 60,2%; generalităţi, artă, sport – 20,2%.

Anual sunt serviţi circa 18 000 de cititori iar împrumutul atinge cifra de 503 000 exemplare. Din toate cărţile consultate sau împrumutate cele în limba română constituie doar 45%. Aceasta se explică şi prin faptul că cota documentelor în limba română din colecţiile Bibliotecii este deocamdată de 24,1%.

Biblioteca nu dispune de o colecţie de carte rară în sensul tradiţional al cuvântului. Avem doar câteva raritaţi bibliografice. De exemplu: *Enţiklopediceskii slovar* („Dicţionar enciclopedic“) în 86 de volume editat la Sankt-Petersburg (I volum – 1894) de către Brockhaus şi Efron; *Jizn iujnâh ştatov* („Viaţa în statele de Sud“) de Harriet Beecher Stowe apărută în 1872 la Sankt-Petersburg; *Prinţ i nişcii* („Prinţ şi cerşetor“) de Mark Twain editată la Moscova în 1907.

Raritaţi bibliografice sunt cărţile editate la Tiraspol şi Balta în perioada 1924-1940. Aceste cărţi dovedesc inventarea aşa-numitei limbi moldoveneşti în Moldova de peste Nistru în aceşti ani.

În Bibliotecă s-a constituit o colecţie de cărţi cu autograf. Scriitorii şi criticii literari din Republica Moldova şi România au lăsat pentru cititorii de azi şi de mâine ai Bibliotecii dedicaţiile lor. Printre ei sunt: Ion Druţă, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Spiridon Vangheli, Arcadie Suceveanu, Dumitru Matcovschi, Radu Tudoran, Constantin Dragomir, Iurie Colesnic, Aurel Scobioală, Iulian Filip, Cleopatra Lorenţiu, Alexandru Husar, Nicolae Busuioc, Dumitru Vacariu, Horia Zilieru, Valeriu Râpeanu, Emilia Milicescu, Virgil Cuţitaru, Claudia Partole ş.a.

Un adevărat ghid al cititorilor prin colecţiile Bibliotecii sunt diversele cataloage şi fondul de referinţă. Ei se pot informa şi documenta, folosind catalogul alfabetic şi cataloagele sistematice, fişierul analitic, catalogul „Moldova“, diverse enciclopedii, dicţionare, ghiduri, calendare şi indici bibliografici. La filiala de carte românească, patronii căreia sunt Biblioteca Judeţeană „Gh. Asachi“ Iaşi şi Biblioteca penteru Copii „Ion Creangă“ Chişinău, recent cititorilor li s-a oferit catalogul electronic.

O atmosferă de sărbătoare domină în sălile de servire a preşcolarilor şi a copiilor de 7-9 ani. Chiar şi cei mai mici cititori găsesc aici cărţi de o formă neobişnuită: cărţi-pliante, cărţi-jucării, cărţi de colorat.

Ajutaţi de bibliotecari, învăţători şi părinţi copiii întreprind călătorii imaginare în lumea cărţilor preferate. Pentru ei se organizează jocuri şi concursuri literare, concursuri de desene. Au devenit o tradiţie matineele „Adio, Abecedar“, ciclul de convorbiri literare „Daciada“, ciclul de reviste bibliografice „Scriitorii Moldovei – copiilor“, lansări de carte. Aş vrea să menţionez câteva din ele: *Copii şi păpădii* de C.Dragomir, *Un „mare“ calendar pentru tine „mic“ ştrengar* de C. Partole, *Vorba bună ne adună* de A.Scobioală, *Izvorul fermecat* de L. Romanciuc etc.

Pentru copiii de 10-14 ani se organizează diverse manifestări culturale, ce deseori constituie subiecte ale emisiunii radiofonice „Ora copiilor“, ale emisiunilor televizate „Scriitorul, biblioteca, copilul“, „Carte frumoasă, cinste cui te-a scris“.

În colaborare cu câteva biblioteci din România au fost realizate o serie de expoziţii impunătoare: „Farmecul povestirii lui Ion Creangă“ – cu Biblioteca Municipală „Mihail Sadoveanu“ Bucureşti; „Lecturile

copilăriei" – cu Biblioteca Judeţeană „Gh. Asachi" Iaşi; „Limba română în Ţara Copilăriei" – cu Editura „Ion Creangă" Bucureşti; „Copiii – speranţa omenirii" – cu Biblioteca Judeţeană „V.A. Urechia" Galaţi; expoziţia de ex-libris – cu Biblioteca Judeţeană „Costache Sturza" Bacău etc.

Participanţii la activităţile culturale se bucură de prezenţa scriitorilor, criticilor literari, muzicienilor, artiştilor plastici, profesorilor din Republica Moldova şi România: Mihai Cimpoi, Arcadie Suceveanu, Spiridon Vanghheli, Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Nicolae Dabija, Ion Hadârcă, Aurel Scobioală, Iulian Filip, Ion Vieru, Constantin Dragomir, Efim Tarlapan, Titus Ştirbu, Claudia Partole, Gheorghe Vodă, Leo Butnaru, Iurie Colesnic, Vlad Cubucciu, Victor Pânzaru, Larisa Turea, Renata Verejanu, Cleopatra Lorenţiu, Dumitru Vacariu, Daniela Crăsnaru, Constantin Ciopraga, Alexandru Husar, Valeriu Râpeanu, Alexandru Gromov, Valentin Mândâcanu, Nicolae Busuioc, Daria Radu, Zlata Tcaci, Olguţa Caia, Maria Mocanu, Elena Osoianu, Octavia Ţarălungă, Gleb Sainciuc, Filimon Hămuraru, Aurel Guţu, Veniamin Apostol, Victor Ciutac, Ion Ţurcanu, Petre Teodorovici şi mulţi alţii.

Evenimente importante sunt zilele de informaţie pentru copii şi profesori, Săptămâna lecturii şi a cărţii pentru copii, Săptămâna „Crengiana", Săptămâna „Limba maternă", şedinţele Salonului naţional de carte pentru copii, în cadrul căruia au fost lansate cărţile: *Măria sa poetul*, *Năzdrăvanul Creangă*, *Moşul* de Dumitru Matcovschi, *Ghiocica* de Spiridon Vangeli, *Soare, Lună şi Luceafăr* de Ion Holban, *Zâna zorilor* de Ioan Slavici, *Făt-Frumos cu păr de aur* de Petre Ispirescu, *Poveşti* de Ion Creangă, *Păcală şi ai săi* de Ion Popescu-Sireteanu, *Un „mare" calendar pentru tine „mic" strengar* de Claudia Partole, *Aventură dincolo de timp*, *Bărzăunul şi restul lumii de Dumitru Vacariu*, *Fetiţa care eram*, *Fără contact* de Cleopatra Lorenţiu, *Basarabia necunoscută* de Iurie Colesnic etc.

Se bucură de popularitate şi sunt apreciate cenaclul republican al tinerilor condeieri „Florile dalbe", cenaclurile „Patrimoniu", „Curcubeul", „Deceluş", „Fost-am eu odată", spectacolele teatrului de păpuşi „Copilăria".

O dispoziţie creativă predomină în sala de computere, unde cititorii au posibilitatea să-şi verifice cunoştinţele la diferite teme: viaţa şi creaţia lui Mihai Eminescu, Ion Creangă, Spiridon Vangheli; miturile Greciei şi Romei Antice, istoria Daciei; istoria Moldovei; literatura română studiată în şcoală ş.a.

Cei ce dau dovadă de cunoştinţe profunde au acces la computerele utilizate pentru organizarea odihnei (jocuri distractive).

Biblioteca este un centru bibliografic al literaturii pentru copii. La compartimentul bibliografie retrospectivă a fost editat indicele cumulativ *Literatura pentru copii editată în Moldova, 1924-1974*, seria de indici bibliografici *Scriitorii Moldovei – copiilor* (*Izvor de înţelepciune*, *Ni-i cartea prieten fidel*, *Ce ne povestesc cărţile*, *Doina bucuriei*), indicele biobibliografic *Spiridon Vangeli*, dicţionarul biobibliografic *Scriitorii Moldovei în lectura copiilor*. E în curs de pregătire indicele cumulativ *Literatura pentru copii editată în Moldova, 1975-1995*.

Se depune multă muncă pentru elaborarea bibliografiei curente. De două ori pe an apar buletinele informative *Literatura nouă pentru copii editată în Moldova*, *În ajutor procesului de studiu*, anuarul *Date remarcabile şi memorabile*, *Informaţie expresă*.

Biblioteca desfăşoară o vastă activitate în vederea realizării funcţiei biblioteconomice. Elaborează şi realizează o serie de studii ştiinţifice şi sociologice („Lectura şi dezvoltarea capacităţilor creative ale copiilor, „Biblioteca pentru copii şi bibliotecarul în viziunea cititorilor", „Periodicele în lectura copilor"), se include în cercetări internaţionale („Ce citesc copiii lumii", coordanator Biblioteca Naţională a Rusiei). Pentru îndrumătorii de lectură se elaborează lucrări metodico-bibliografice dedicate creaţiei scriitorilor M. Eminescu, V. Alecsandri, I. Creangă, S. Vangheli, D.Matcovschi. Din 1993 apare buletinul metodic informativ „Biblioteca. Cartea. Cititorul".

Pentru bibliotecarii ce servesc copii se organizează consfătuiri, conferinţe, sesiuni de comunicări, simpozioane, mese rotunde privind problemele bibliografiei naţionale pentru copii, sociologiei şi psihologiei lecturii copiilor, organizarea colecţiilor şi cataloagelor în bibliotecile pentru copii.

Biblioteca „I. Creangă" caută posibilităţi de influenţare a procesului de editare a literaturii pentru copii. În colaborare cu Uniunea Scriitorilor şi Departamentul pentru Edituri, Poligrafie şi Comerţul cu Cărţi au fost organizate mai multe simpozioane. Ultimul şi-a desfăşurat lucrările în 1992 cu genericul „Cartea pentru copii: cultură, tradiţie, unitate naţională".

Pentru propagarea celor mai bune cărţi, stimularea şi susţinerea scriitorilor pentru copii, graficienilor ce ilustrează cărţi pentru copii, a devenit tradiţional Topul celor mai bune cărţi pentru copii ale anului, care se organizează în ziua de 2 aprilie, zi declarată de O.N.U. Zi Internaţională a Cărţii pentru Copii.

Contribuţia literaturii la îmbogăţirea universului de cultură a copiilor, la devenirea comportamentală şi afectiv-emoţională a lor este indiscutabilă. Însă capacitatea de a acumula cât mai multă informaţie, cunoştinţe se dezvoltă atunci când se organizează manifestări convingătoare, la care se reunesc şi conlucrează fructuos instituţiile cointeresate în educarea copiilor prin intermediul cărţii. În acest caz biblioteca are menirea, în primul rând, de a stabiliza, a

consolida şi adânci interesul apărut pentru un domeniu sau altul de activitate. Deci obligatorul constă nu atât în faptul ca interesul să rezulte din lectură, ci ca lectura să contribuie la menţinerea interesului.

Mizăm pe faptul că aceste manifestări devin tradiţionale şi stimulează creativitatea cititorilor.

Este vorba de Concursul literar republican „La izvoarele înţelepciunii", la realizarea căruia îşi dau concursul Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Ministerul Ştiinţei şi Învăţământului, Uniunea Scriitorilor, Societatea Pedagogilor, Fondul pentru Copii şi Teleradiodifuziunea Republicii Moldova.

Mă bucur că acest concurs s-a transformat într-un mijloc eficient de propagare a patrimoniului naţional, de studiere a literaturii naţionale pentru copii.

Fiecare ediţie îşi are tema sa. Astfel prima ediţie a fost consacrată folclorului, cea de-a doua ediţie – lui Ion Creangă, a treia ediţie – lui Vasile Alecsandri. Anul acesta concursul a fost dedicat Luceafărului poeziei româneşti Mihai Eminescu.

Desfăşurându-se în câteva etape (la nivelul satului (oraşului), raionului, zonei şi republicii), concursul antrenează un număr mare de copii.

La ediţiile a treia şi a patra învingătorii finalei au participat la superfinală, avându-i parteneri pe copiii din judeţul Galaţi, care, la rândul lor, au ieşit învingători la concursul organizat de Biblioteca Judeţeană „V.A. Urechia" Galaţi. Învingătorii superfinalei au întreprins o călătorie captivantă în România.

Altă manifestare, organizată de data aceasta împreună cu Biblioteca Municipală „Mihail Sadoveanu" Bucureşti. este concursul de desene „Lecturile copilăriei". Învingătorii primei ediţii a acestui concurs au participat la vernisarea expoziţiei lucrărilor în Biblioteca „Mihail Sadoveanu" Bucureşti, a ediţiei a doua – în Biblioteca „Mihail Eminescu" Botoşani. Învingătorii ediţiei a treia din 1994 (30 la număr) s-au odihnit timp de 10 zile în tabăra de creaţie, ziaristică şi pictură din judeţul Iaşi.

Aş vrea să menţionez că aceste concursuri ne permit să elucidăm mai multe momente din activitatea bibliotecilor: nivelul de pregătire al cititorilor, interesul lor pentru literatura naţională, conţinutul colecţiilor bibliotecilor, nivelul creativ al bibliotecarilor.

În afară de aceasta copiii au nevoie de deprinderea de a lucra cu cartea, cu fondul de referinţă, de a se orienta în aparatul de informare, în fondurile cu acces liber la raft. Şi aici ne vine în ajutor învăţământul bibliologic, care, cu concursul Bibliotecii, se desfăşoară în republică din anul 1980 conform programului de propagare a cunoştinţelor bibliologice, elaborat în urma unui experiment în raionul Orhei şi oraşul Bălţi.

În ajutorul utilizării acestui program s-au editat materiale metodico-bibliografice pentru îndrumătorii de lectură „Tinerilor cititori despre cultura lecturii". Pentru copii s-au editat o serie de volante: „Rugămintea cărţii", „Cărţi despre cărţi", „Pentru cei curioşi", „Ce trebuie să ştii despre carte", „Ce este publicistica", „Despre tot şi despre toate", „Ce este catalogul sistematic", „Ce este indicele bibliografic".

Lucrând 10 ani după acest program, am evidenţiat unele probleme, unele lacune, care complicau utilizarea lui. Ţinând cont de toate acestea, printr-un ordin comun al Ministerului Ştiinţei şi Învăţământului şi Ministerului Culturii, din 20.05.1991, a fost aprobat un nou program care, spre bucuria noastră a fost deja introdus în unele şcoii.

Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă", fiind centru biblioteconomic naţional în domeniul organizării lecturii copiilor, prin diferite metode contribuie la procesul de propagare a cunoştinţelor bibliologice.

Astfel în anul de învăţământ 1989-1990 a fost organizat un concurs pentru bibliotecile şcolare şi bibliotecile din sistemul Ministerului Culturii pentru cea mai bună bibliotecă în propagarea cunoştinţelor bibliologice. În anul de învăţământ 1990-1991, cu scopul de a verifica cât de bine a fost organizat concursul precedent, s-a desfăşurat un concurs pentru elevi „Arta de a citi".

Urmărind scopul de perfecţionare continuă a lecţiilor bibliologice, în anul de învăţământ 1991-1992 s-a organizat concursul pentru cea mai bună lecţie bibliologică. Pentru etapa finală au fost prezentate 51 lecţii bibliologice şi aici aş vrea să aduc sincere mulţumiri colegilor de la bibliotecile şcolare, care au participat mai activ, mai creativ la acest concurs.

Pentru a verifica cunoştinţele cititorilor după noul program, în 1992-1993 a fost anunţat concursul „Cartea. Biblioteca. Cititorul".

Considerăm că propagarea cunoştinţelor bibliologice în republică se desfăşoară conform programului, există o continuitate şi ajută micilor cititori să se orienteze în marea de informaţie.

Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă" a Republicii Moldova este o instituţie de cultură prin valoarea şi dimensiunile colecţiilor pentru copii, prin atribuţiile şi funcţiile pe care le îndeplineşte, are menirea de îmbogăţire şi propăşire a spiritului copiilor şi adolescenţilor, furnizându-le cărţi pentru destinderea şi plăcerea lor, vine în ajutor studierii programului de învăţământ, contribuie la formarea, dezvoltarea creativităţii şi inventivităţii, la cultivarea dragostei pentru lectură, pentru carte.

Claudia BALABAN

MEMORIA VIE

Istoria Bibliotecii pentru Copii „Ion Creangă" a început acum 50 de ani, fiind inaugurată ca bibliotecă orășenească pentru copii și prezentând pe atunci un însemnat eveniment cultural pentru întreaga capitală și îndeosebi pentru elevi.

La semicentenarul de existență și activitate a bibliotecii în memoria veteranilor revin diverse evenimente, fapte, nume de entuziaști și harnici slujitori ai cărții, care au activat în colectivul ei de-a lungul anilor, au fost printre primii care au răsădit în sufletul copiilor dragostea de carte, le-au vorbit despre însemnătatea lecturii, au pus temelia culturii lecturii.

Depănând șirul amintirilor împreună cu dna Liubov Zbarski – cea dintâi directoare, administrator și educator priceput, prieten ai tuturor celor cu care a lucrat împreună timp de 25 de ani, răsfoim documente, ziare, ilustrații, privim cu un pic de nostalgie fotografiile păstrate de mulți ani, urmate de amintiri, amintiri...

În 1944 colecția de carte cuprindea doar 300 de exemplare, ca mai apoi să se completeze cu multe cărți donate de copii, părinți, profesori din oraș. Donații au sosit și de la biblioteci din Rusia, Ucraina, Belarus. La finele anului fondul de cărți ajunsese deja la cca 11 000 de volume, biblioteca fiind reorganizată în bibliotecă republicană pentru copii.

Din an în an colecția de cărți s-a format unilateral: în cea mai mare parte din literatură în limba rusă, copiii autohtoni fiind lipsiți practic de literatură națională. În anii '80 din peste 230 000 de volume cărțile în limba română au constituit 12,9%, la sfârșitul anilor '90 – 10,8%. Începând cu anul 1991 s-a schimbat cardinal politica de completare, ca urmare, la începutul anului 1994, din 240 000 de unități, procentul de literatură în limba română era de 25,3. Drept ilustrație a acestor schimbări pot servi câteva date referitoare la intrările curente în colecțiile bibliotecii: dacă în 1980 intrările de literatură în limba română au constituit 11,2%, apoi în 1991 – deja 37,3%, în 1992 – 72,6%, iar în 1993 – 81,8%.

Primul sediu al bibliotecii era situat pe str. V. Alecsandri nr. 3, apoi biblioteca a trecut pe str. Ștefan cel Mare nr. 111. Micile săli de lectură și de împrumut nu aveau capacitatea de a primi toți doritorii. Deoarece biblioteca era unica pentru copii, în oraș, aici veneau copii de diferite vârste și rândurile de cititori nu se sfârșeau. Din lipsă de scaune, mese cititorii se așezeau pe pervazuri, pe podea, înconjurându-se cu cărțile preferate – povești, poezii, povestiri. Ceea ce urma mai apoi se asemăna cu bâzâitul albinelor, fiecare reacționa la cele citite în felul său: unii citeau în șoaptă, alții în glas, cineva râdea, altul ofta...

Biblioteca nu dispunea de rafturi pentru cărți, de tehnică de bibliotecă: cărțile erau adunate în teancuri prin unghere, nu existau buletine de cerere, fișe ale cărților, fișe de catalog. În pofida modestiei fondului de cărți, a lipsei multor lucruri necesare, biblioteca a servit copiii din prima zi.

Situația s-a schimbat spre bine în 1960, când biblioteca a trecut într-un sediu nou – cel din str. Șciusev nr. 65 – unde își desfășoară cu mult succes activitatea până în prezent. Mai târziu, cu contribuția scriitorului Em. Bucov, a fost inaugurată și Filiala nr. 1 (str. Petru Movilă nr. 27).

Cu anii numărul de cititori a crescut de la 1 000, în 1945, până la peste 17 000, în 1993. În acest răstimp componența colectivului bibliotecii s-a schimbat de două ori, iar biblioteca s-a afirmat în viața culturală a republicii.

Deosebit respect, stimă și cuvinte de recunoștință merită colegii mei care și-au adus contribuția la constituirea bibliotecii. E vorba de: Tatiana Riumin, Maria Zelinschi, Zinaida Oghirenko, Nina Onica, Elizaveta Padva, Faina Rehtman, Rozalia Cebotari, Alexandra Caheev, Nina Poleanski, care au fost pionerii acestei biblioteci. Mai târziu vin: Ana Șevcenko, Nelea Gladki, Maia Mirski, Sima Kravcik, Alexandra Dmitriev, Mira Dmitriev, Irina Podrajanski, Nina Endovițki, Claudia Prilipko, Raisa Drabenco, Tamara Stolpeaga, Alexandra Sudacevschi, Dorina Șlaen, care au transmis ștafeta altei generații: Nina Crasnopolschi, Tamara Maleru, Claudia Gurschi, Elena Cugut, Tamara Zaporojan, N. Ambroci, Vera Pleșcu, Ecaterina Rudacov, E. Gâzilă, S. Topal și multe altele care lucrează până în prezent. Mai mult de 20 de ani irepro șabilă activează în bibliotecă contabila-șef Elena Cristea.

Colectivul bibliotecii a fost întotdeauna o școală de pregătire a cadrelor. Din rândurile salariaților ei mulți specialiști au completat colectivele altor instituții și biblioteci (Universitatea de Stat din Moldova, Biblioteca Națională, Camera Cărții, biblioteci publice și școlare, redacții ale ziarelor, editurilor etc.).

În activitatea cu publicul timp de mulți ani la rând s-au organizat manifestări interesante cu cititori de diferite vârste, însă la temelia lor era lucrul individual cu fiecare elev. Începând cu convorbiri individuale și în grup, treptat se modernizează și variază formele de propagare a cărților, multe din ele au devenit tradiționale. Cele mai răspândite și recunoscute în toată republica au devenit discuțiile despre cărți, matineele, seratele literare, conferințele de carte, de presă, întâlnirile cu scriitorii, oamenii de cultură, știință. Pe atunci au avut loc primele întâlniri ale cititorilor cu Em. Bucov, S. Vangheli, Gr. Vieru, F. Mironov, Gh.Gheorghiu, L. Damian, Gh. Dimitriu ș.a.

Multe forme complexe de activitate cu publicul ca:

luna cărții „Trăiască cartea", conferința de presă, apărarea interesului cititorului au luat naștere în biblioteca noastră, fiind bine primite și folosite în experiența tuturor bibliotecilor pentru copii din republică.

Un adevărat eveniment cultural la sfârșitul anilor '60 a fost apariția cărții pentru copii *Poteci de codru*, autor Nina Onica, șefa serviciului metodic, care a cutreierat republica întreagă, întâlnidu-se cu cititorii. Cartea, bucurându-se de mare succes, a fost binevenită în toate bibliotecile pentru copii.

O însemnătate deosebită pentru bibliotecari, pedagogi, părinți a avut-o editarea indicelui cumulativ „Literatura pentru copii editată în Moldova Sovietică. 1924-1974", alcătuit de A. Șevcenko, a lucrărilor metodico-bibliografice alcătuite de N. Onica, N. Endovițchi, D. Șlaen, rezultatele investigațiilor organizate de M. Dmitriev.

Colectivul bibliotecii, care în anii '50-'60 număra 13 persoane, organiza multe lucruri folositoare pentru copii, lucra cu stăruință și mult suflet.

Astăzi, în această dificilă perioadă de tranziție în care ne aflăm, rolul bibliotecii devine tot mai important. De mai mulți ani Biblioteca „Ion Creangă" este centru metodic al tuturor bibliotecilor pentru copii. Devenind bibliotecă națională pentru copii, aceasta și-a schimbat considerabil concepția, funcțiile și conținutul activității: accentul în completarea și formarea colecțiilor de cărți fiind pus pe achiziționarea literaturii ce ține de patrimoniul național; s-au automatizat o serie de procese de lucru, s-au diversificat formele și metodele de asistență metodică și biblioteconomică în activitatea cu publicul, formele de popularizare a literaturii, ceea ce a contribuit la schimbarea conținutului solicitărilor elevilor de diferite vârste. Biblioteca a întreprins un șir de investigații în domeniul lecturii, desfășoară o activitate editorială multilaterală. Au progresat mult relațiile internaționale ale bibliotecii în problemele lecturii și literaturii pentru copii prin participarea nemijlocită la simpozioane, conferințe, colocvii internaționale. Biblioteca a inițiat acțiuni de mare ecou în spațiul biblioteconomic al republicii de conlucrare cu diverse instituții culturale, pedagogice etc.

Succesele obținute sunt datorate în mare măsură dnei directoare Claudia Balaban, care din cei 35 ani de activitate — 16 ani a dirijat biblioteca noastră. Desigur activitatea dumneaei merită o descriere aparte, sper că se va găsi cine să o facă. Țin numai să afirm: trebuie să se simtă norocos colectivul care mulți ani la rând a fost dirijat de o astfel de personalitate care a dat dovadă de mare credință în puterea cărții și slujirii copiilor.

Aniversarea semicentenarului Bibliotecii „Ion Creangă" mi-a oferit prilejul de a răsfoi câteva file din istoria uneia din cele mai importante instituții de cultură pentru copii, în care activez de mai mulți ani și fără de care nu mi-aș putea imagina viața.

Maria ILIEVICI

Ovidiu Petea

Kósa Bálint

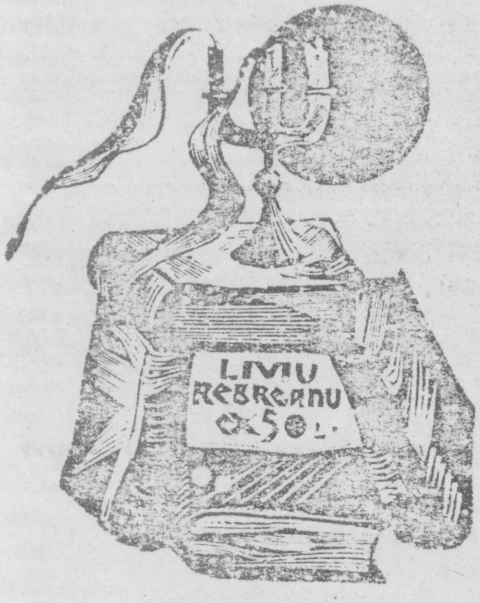
EXPOZIȚIA-CONCURS DE EX-LIBRIS «COPIII ȘI CARTEA»

. Un jubileu, mai ales al unei biblioteci, este întotdeauna marcat printr-o serie de activități de mare importanță pentru întreaga cultură națională. O atare însemnătate ar putea avea și Expoziția-Concurs de Ex-Libris „Copiii și Cartea", organizată cu prilejul sărbătoririi semicentenarului Bibliotecii pentru Copii „Ion Creangă" din Chișinău. Fericita idee de a organiza acest concurs a apărut în timpul unei discuții dintre dna Claudia Balaban, directoarea Bibliotecii pentru Copii „Ion Creangă", și dl Pavel Coroi, conducătorul Cercului de Ex-Libris și Bibliofilie „Vasile Pârvan" din Bacău.

Dl Pavel Coroi și colegii săi de la Biblioteca Județeană „C. Sturdza" din Bacău au fost primii noștri colaboratori din România, care au păşit pragul bibliotecii, aducând și o frumoasă donație de carte românească mult așteptată de cititori. Domnia sa a contribuit considerabil la organizarea și desfășurarea concursului sus-numit, fiind inițiator, consultant, membru al juriului și organizator al expoziției propriu-zise. Admirația și pasiunea sa pentru ex-libris, însemnul de carte devenit operă de artă miniaturală, le-a demonstrat și în 1989, la Bacău, fiind membru al comisiei de organizare a unui concurs interjudețean de ex-libris consacrat marelui prozator Ion Creangă.

Decizia oficială de a organiza Concursul de Ex-Libris „Copiii și Cartea" a fost confirmată prin Hotărârea din 23 decembrie 1993 a Ministerului Culturii și Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova.

Invitația de a participa la această acțiune a fost adresată graficienilor din Republica Moldova și România. Spre regret, așteptările noastre în ceea ce privește numărul participanților nu s au realizat. O parte din creatorii de ex-libris, cei mai mulți din

Valeriu Herța

Vasile Movileanu

Vasile Sitaru

Vitalie Coroban

Republica Moldova, nu au răspuns invitației. Am putea pune acest fapt în seama dificultăților de organizare sau a crizei generale din societate ce afectează și procesul de creație.

Dorim totuși ca generația actuală de plasticieni să continue tradițiile maeștrilor ex-libris-ului din Moldova: Ilie Bogdesco, Emil Childescu, Grigorie Bosenco, Boris Brânzei, Petru Vlah, Valeriu Malarenco, Eugen Merega și alții.

Oricum, organizatorii și membrii juriului au remarcat prezența la concurs a unor artiști deja consacrați în domeniu, cum ar fi Ovidiu Petea (Cluj), Valeriu Herța (Hâncești), Kósa Bálint (Tălișoara), Franz Illi (București), Ortansa Ilie (Corabia). Acești plasticieni au participat la prestigioase concursuri și expoziții organizate în România, Franța, Olanda, Belgia, Bulgaria, Ungaria, Letonia, Estonia, Germania, Italia și alte țări. De data aceasta Ovidiu Petea a luat premiul I pentru ex-libris-ul Societatea Culturală „Emil Rebreanu".

Premiul II a fost acordat artiștilor Kósa Bálint (pentru ex-libris-ul „Claudia Balaban") și Valeriu Herța (pentru ex-libris-ul „Liviu Rebreanu")

Au fost o surpriză pentru membrii juriului lucrările prezentate de cei mai tineri concurenți, studenți la Institutul de Arte din Chișinău, Vasile Sitaru („Andi S.V.") și Vitalie Coroban („Marin Preda"). Ambele lucrări sunt executate în tehnica acvaforte.

Graficianului Vasile Movileanu (Chișinău) i s-a acordat o mențiune pentru ex-libris-ul „Biblioteca pentru Copii «Ion Creangă»: 50 de ani".

Cu concursul Societății de Asigurare a Medicilor „Medias" (președinte Vladimir Russu) și a Editurii „Litera" s-a realizat un catalog al Expoziției-Concurs „Copiii și Cartea" care va fi înmânat fiecărui participant.

Sperăm că acest concurs va contribui la susținerea și valorificarea ex-libris-ului românesc.

Ar fi bine să renvie tradiția, când fiecare bibliofil, om al cărții și fiecare bibliotecă avea ex-libris-ul său.

Eugenia BEJAN

CUVÂNT DESPRE CLAUDIA BALABAN

În acel an se întâmplase prin părţile noastre o iarnă fără asemănare, cu multă zăpadă. Troiene pe casă, troiene cât casa. O doamnă de la Comrat, care trebuia să reuşească la tren, pentru a merge într-o delegaţie la Moscova, nu apărea şi pace. Reprezentantul Ministerului Culturii, după mai multe momente de deznădejde şi ezitare, zise: „Probabil că doamna Claudia, pe aşa omăt nu mai reuşeşte să vină". Şi a închis uşa vagonului. Deodată însă o văzu, prin fereastră, pe doamna Balaban. Reuşise totuşi! Şi ştiţi cum? Găsise, la marginea Chişinăului, un tractor care, răzbătând prin troiene, îi trase automobilul până la gara feroviară. Unul dintre delegaţi ar fi spus: „Păi, dacă nu se găseşte un tractor, cultura noastră va sta locului mulţi ani". Unde este el azi, să vadă cum ni s-a întroienit, adică ni s-a înfundat cultura? Când trenul porni, doamna Claudia căzu pe gânduri, pentru a ne spune, mai apoi, că tot cu un episod „întroienit" începu activitatea ei în cultură...

Prin 1964 devine instructor al secţiei raionale de cultură din Comrat şi în această postură se va manifesta în mod exuberant. Un surugiu dintr-un sat îşi va aminti, peste ani, că în greaua iarnă a lui 1964, mergând din centrul raional spre comuna natală, culese dintr-un troian un fel de alcătuire îngheţată, care, încălzindu-se, se recomandă drept Claudia Balaban.

— Ce Dumnezeu te-a mai făcut să porneşti la drum pe asemenea urgie, o întrebă surugiul când văzu, că, în sfârşit, are pe cine întreba.

— Păi, am pornit să inspectez instituţiile de cultură din satele raionului nostru, spuse ea, cu glas degerat.

La care surugiul stătu un pic pe gânduri, apoi zise:

— Hei! Apoi că voi, artiştii ştea, umblaţi ca ţiganii. Neavând nimică, vă tot pare că aveţi ceva. Dar pâinea şi cuţitul este în mâinile altcuiva, de care voi depindeţi. E tare rău când trebuie să te închini la cel care are în mână pâinea şi cuţitul...

Apoi, cică, surugiul, blând cum era de firea lui, a tăcut, nu înainte însă de a o înveli cu un cojoc...

Peste şapte ani devine Ministru al Culturii din R.S.S.M. domnul Culiuc, om care, în ciuda intemperiilor de atunci, făcuse multe pentru cultura noastră naţională. Nu peste mult timp, făcu cunoştinţă cu Claudia Balaban, îi ascultă proiectele de activitate, după care, întors la Chişinău, dispune numirea ei în postul de şef al direcţiei cultură Comrat, dar cu condiţia primă ca ea să regenereze ansamblul etno-folcloric „Diuz Ava", cel care se bucurase de o mare audienţă la public, dar care, din anumite motive, îşi încheiase activitatea prin 1969. Şi doamna Claudia a ridicat mănuşa aruncată de ministru. Şi ştiţi cu ce a început? Cu vizitarea caselor foştilor artişti amatori. Ici o vorbă, dincolo un cântec, apoi găsirea unor costume adecvate, apoi instrumentele necesare... De la vorbă la vorbă, de la cântec la cântec, iată că ansamblul cu pricina începuse a se întruni din nou. Au urmat concerte, apoi turneie. Iar în 1974, în cadrul concursului republican, ansamblul îşi recăpătă titlul de colectiv popular, meritul fiind, în cea mai mare măsură, al străduinţelor organizatorice ale doamnei Claudia.

În acei ani doamna Claudia este recunoscută drept unul dintre cei mai buni organizatori ai culturii. Ca să vă daţi seamă ce înseamnă aceasta, vă dau doar câteva rezultate: ansamblul „Diuz Ava" a ocupat locul întâi pe republică, ansamblul „Lale" (din satul Chirsovo) — locul doi. Pentru prima dată în Moldova în Comrat au fost inaugurate sărbătorile muncii şi ale cântecului, reiterate mai apoi în alte localităţi, despre acestea editându-se chiar o broşură specială.

Cred însă că adevărata carieră a doamnei Claudia începe din 1978, când dânsa devine director al Bibliotecii pentru Copii „Ion Creangă". În privinţa aceasta sunt multe lucruri de spus. Mai întâi, că a avut unele probleme, ca orice şef nou care s-a pomenit în provincia noastră... Apoi, şi asta este cu mult mai esenţial, la Biblioteca „Ion Creangă" ea a găsit ceea ce, din păcate, nu are acasă, şi-a găsit copiii. Cu ei şi-a întregit viaţa, cu ei a ieşit în lume, cu ei, poate, se simte mamă, de la ei îi vin bucuriile vieţii... Da, dar vă povesteam cum doamna Claudia îşi începuse cariera de director de bibliotecă. Da, multe sunt greutăţile unui început. Pe atunci sediul actual al Bibliotecii „Ion Creangă" era mai mult un sistem de locuinţe particulare (pe acolo stătea în gazdă însuşi Mihai Cimpoi), adică în afară de sobe nu era mai nimica. Noul director, plin de ardoare (şi atunci şi azi), solicită organele de resort şi obţine instalarea unui sistem de încălzire termică. Apoi, cum e şi firesc, atunci când nu ţi-e chiar tare frig, începe, printre primele din Moldova, verificarea fondului bibliotecii (lucru care nu se făcuse de aproape două decenii). Văzând şi astă treabă făcută, se apucă de nişte lucruri care situează Biblioteca „Ion Creangă" mereu în avangardă.

Ce cred eu despre doamna Claudia Balaban? Nu ar fi onest din partea mea dacă nu aş aminti de nişte perioade de relaţii tensionate ce au existat între noi, acestea fiind, după cum am înţeles mai târziu, provocate de către nişte „prieteni" de-ai noştri. Dar asta, cred, s-a trecut.

Deci, cine este Claudia Balaban? Pentru mine, dumeaei este, întâi de toate, un manager extraordinar. Da, un manager în sensul consacrat al cuvântului. Mulţi dintre biblioteconomiştii mai tineri, mai cu seamă aceia care sunt versaţi în problemele managementului se vor întreba asupra unor eventuale exagerări în ceea ce am enunţat. Nu ştiu dacă asemenea abateri de la linia logicii obiective ar putea fi prezentate în aceste rânduri. Şi ştiţi de ce? Pentru că managementul contemporan se reduce, în fond, la următoarele: 1) şeful asigură strategia instituţiei pe care o conduce; 2) şeful are grijă de asigurarea financiară a strategiilor promovate; 3) şeful îşi va alege o echipă de specialişti care să realizeze strategiile adoptate. Rar cine a reuşit mai bine, la noi, să caute sponsori pentru acoperirea financiară a programului de activitate. Rar cine a putut mai bine să pună la punct aspectele organizatorice ale instituţiei, inclusiv evidenţa şi controlul, fără de care dirijarea este inimaginabilă. Rar cine a ştiut mai bine să adune talente tinere şi să aibă grijă de soarta lor. Toate acestea i-au reuşit doamnei Balaban. Şi ca să nu par subiectiv, mai adaug un nume şi afirm că la noi există doar doi manageri bibliologici veritabili: Lidia Culicovschi şi Claudia Balaban. Ceea de a doua a fost ceea dintâi.

A doua calitate esenţială a doamnei Claudia este simţul noului. Nu, nu e vorba despre o existenţă sine qua non în materia bibliologică. Se are în vedere atenţia, interesul general faţă de tot ce apare nou în domeniu şi dorinţa aproape ardentă de a aplica toate acestea în activitatea instituţiei proprii. În acest sens, aproape tot ce a fost şi este mai nou în activitatea bibliotecilor mai importante, a fost aplicat şi în cadrul Bibliotecii „Ion Creangă" (în această privinţă am fost şi eu, cândva, gelos), la toate acestea adăugându-se iniţiative proprii de mare anvergură cum sunt: concursul republican „La izvoarele înţelepciunii"; concursul naţional „Lecturile copilăriei"; topul anual al celor mai bune cărţi pentru copii (anticipând topul Bibliotecii Naţionale); concursurile radiofonice republicane „Cinel, Cinel" şi „Carte frumoasă, cinste cui te-a scris"; simpozioanele internaţionale „Cartea pentru copii: cultură, tradiţie, unitate naţională" şi „Biblioteca pentru copii şi cititorii săi"; inaugurarea cenaclurilor „Florile dalbe", „Patrimoniu", „Gnomii veseli", „Curcubeul" ş.a.; editarea dicţionarului bibliografic al scriitorilor moldoveni pentru copii, a buletinului „Biblioteca. Cartea. Cititorul" ş.a.

Din cât se pare, spiritul inovator al doamnei Claudia este inepuizabil. În acest sens stă drept mărturie înfiinţarea filialei de carte românească în incinta Teatrului „Licurici", constituirea, în baza filialei amintite, a teatrului de păpuşi „Copilăria", crearea catalogului electronic, înfiinţarea videotecii „Biblioteca «Ion Creangă» azi" ş.a.

În sfârşit, doamna Claudia, este un bibliolog recunoscut, având publicate zeci de articole în periodicele de specialitate şi participând la peste o duzină de simpozioane ştiinţifice internaţionale.

Doamnei Balaban i-au fost acordate numeroase distincţii de stat: Medalia pentru Merite în Muncă; Ordinul „Insigna de onoare"; medalia de bronz a E.R.E.N. a U.R.S.S.; titlul onorific „Lucrător Emerit al Culturii din Republica Moldova" ş.a.

Mulţi se mai întreabă: cine este doamna Balaban? Vă spun: e un om ca toţi oamenii, e un om de omenie. Zilele trecute mi se plângea că unii „tovarăşi" o învinuiesc de faptul că a solicitat ajutorul financiar al Partidului Democrat Agrar.

– Şi ce le-aţi răspuns? – am întrebat-o.

– Păi, ce-i rămâne să mai facă unui director de bibliotecă, mai ales în condiţiile sărăciei de azi? Te adresezi acelor care deţin pâinea şi cuţitul. Ei taie, ei ar putea să dea o bucată şi bibliotecilor.

Deci să nu ne grăbim cu acuzările. Ţineţi cont de realitatea în care ne-am pomenit. E o realitate dură, iar doamna Balaban, ca preşedinte al Asociaţiei Bibliotecarilor, ţine cont şi încearcă să ne ajute.

Şi încă ceva vreau să vă mai spun. Zilele trecute, o bătrânică îmi zicea că după o vară atât de călduroasă şi de secetoasă ca acea din anul acesta trebuie să urmeze o iarnă nespus de aspră. Deci, ne aşteaptă nişte mari troiene reci... Cine ne va sprijini? Ministerul şi Guvernul? Te-ai mira. Mai degrabă ar trebui să contăm pe preşedintele asociaţiei noastre bibliotecare, el având experienţa de a găsi un tractor care să ne scoată cultura din nămeţi...

Alexe RĂU

ADEVĂRATUL CHIP AL LUI ȘTEFAN CEL MARE

Pe la 1989, când la Chișinău și în celelalte așezări dintre Nistru și Prut lua avânt mișcarea de renaștere națională, dar și în câțiva ani premergători sau următori, s-au fost iscat prin părțile noastre, puse în difuzare publică masivă, numeroase obiecte și publicații ce conțineau imaginea figurii lui Ștefan cel Mare. Un calendar scos de către nu știu care unitate cooperatistă ne prezenta un bizantin cu plete exagerate și cu o fizionomie care nu avea nimic comun cu marele voievod al moldovenilor. Niște „băieți" de la un S.R.L.-eu durlestean vindeau, în fața Arcului de Triumf, în chiar ziua primei Mari Adunări Naționale, niște fotografii tipiate ce ne prezentau un voievod bărbos, cum sunt, poate, doar unele personaje din poveștile lui Creangă. Pe o carte poștală era reprezentat un voievod atât de mic la statură, încât nu ședea în scaun, ci stătea cocoțat pe tron în picioare (din care rațiuni oare?!), iar înălțimea lui era aproape cât cea a spetezei. Privind la acel „Ștefănel", erai surprins de gândul că ai în față imaginea vreunui bufon al vreunui rege european, ci nu pe aceea a unui mare domnitor. Întâlneai, desigur, în multe cazuri, și imagini decente, realizate cu gust și cu un bun simț al măsurii. Dar și atuncea te surprindea, nu rareori, un ceva neobișnuit, necunoscut ochiului tău. La mijloc era, probabil, obișnuirea noastră cu chipul realizat de sculptorul Plămădeală (care chip, după cum vom vedea ceva mai încolo, este surprinzător de aproape de chipul adevărat al voievodului), așa încât orice imagine nouă, comparată cu cea cunoscută de noi de mai mulți ani, ne trezea îndoieli și bănuieli. Pe de altă parte însă, ne întrebăm, nu fără temei: câte pot fi fețele unui voievod atât de cunoscut? Să nu se fi găsit oare nimenea care să-l zugrăvească chipul în timpul vieții întru a-l cunoaște așa cum a fost în realitate?

Cercetările și documentările efectuate de mai mulți cărturari și exegeți au scos în vileag o bogată iconografie antumă a figurii lui Ștefan cel Mare. Portrete executate în timpul vieții domnitorului se aflau, în primul rând, într-un șir de locașuri ctitorite de dânsul (bisericile de la Putna (biserica mănăstirii), Rădăuți, Milișăuți, Badeuți ș.a.). Acestea însă nu au supraviețuit fie din cauza unor calamități și jafuri, fie din alte pricini, mai cu seamă din cauza intervențiilor unor zugravi insuficient pregătiți. Acelea care s-au păstrat însă nu au fost cunoscute multe decenii, ba chiar secole după moartea lui Ștefan, așa încât chipul lui era imaginat mai cu seamă după creațiile populare orale. E un

adevăr simptomatic pentru Moldova, dacă ne amintim, în plus, că chiar letopisețele marilor noștri cronicari, opere scrise, nu transmise din gură în gură, au fost cunoscute abia în 1852, când Mihail Kogălniceanu le editează la Iași. Mai mult decât atât, cam vreo două sute de ani nici nu s-a pus problema imaginii plastice a lui Ștefan. Abia către sfârșitul secolului al XVIII-lea, când se încheiau lucrările de restaurare a mănăstirii Putna, mitropolitul Iacov poruncește să fie executat pentru acel lăcaș portretul marelui voievod. După mai multe căutări, fu adus de la Suceava un zugrav pe nume Vasile Popovici, care zugrav, din cât se vede, nu și-a dat deloc silința să se documenteze, să caute vreo imagine contemporană domnitorului întru a realiza o lucrare veridică, ci a executat, în 1797, un portret, mai mult decât fantezist, în ulei pe pânză. Și cum lucrarea sa fu plasată în turnul porții de la Putna, mii și mii de vizitatori, multe decenii în șir, s-au familiarizat cu o figură măreață, cu plete prelungi și cu o barbă lungă, și cu niște mustăți lungi și arcuite, peste toate acestea fiind așezată o coroană atât de mare și atât de impozantă, cum nu s-a mai văzut cândva în Țara Moldovei. Zugravul însă știa cum să facă să producă impresie, așa că în inscripția ce a făcut-o atrage atenția că „acesta iaste chipul lui Ștefan voievod... scos după ait chip foarte vechi din zilele măriei sale, în anii de la Hristos 1456 ". Minciuna lui Popovici fu una mai mult decât gogonată, pentru că, pe lângă faptul că chipul lui Ștefan era mult prea departe de cel real, mai și era falsificată cronologia istorică. Căci, așa cum a observat și cercetătorul Claudiu Paradais, „...în 1456 Ștefan încă nu era domn și nu putea să aibă mai mult de 20-25 de ani, or personajul din acest portret, «scos» după cel inventat de Popovici, este trecut cu mult peste această vârstă" (Claudiu Paradais, *Comori ale spiritualității românești la Putna*, Iași, 1988, p. 364).

Din păcate, minciuna a prins, ba chiar a fost reiterată în timp și spațiu, și încă nu de oarecine, ci de către unele din cele mai autoritare personalități ale culturii noastre. În primul pătrar al secolului următor (XIX) un pictor din Cernăuți, zis Spulac (tot „om de-al nostru"!), comandându-i-se un portret al lui Ștefan cel Mare, vizitează Putna, unde, „documentându-se" pe „creația" lui Popovici, realizează un portret și mai hazardat. În 1822 Gheorghe Asachi, cu gândul de a-și ilustra careva din scrierile sale, realizează, în baza pânzelor lui Popovici și Spulac, o litografie care, multiplicată la Tipografia Albinei, va umple nu numai Moldova ci și alte provincii cu imaginea falsă a voievodului. Iar Gheorghe Asachi, precum se știe, era pe atunci o autoritate de necontestat, așa că imaginea aceasta va fi recunoscută, mult timp, ca fiind singura reprezentare veridică și reușită. Prin aceasta se explică, probabil, și faptul că pictorul Constantin Lecca, un maestru laborios și exigent, atunci când a purces, în 1830, la realizarea unui portret al lui Ștefan cel Mare, nu a mers mai departe, în documentarea sa, decât să consulte litografia lui Asachi și tabloul de la Putna.

Cu timpul, mistificarea aceasta ajunge să fie folosită chiar și în scopuri politice, mai ales în anii din ajunul unirii Moldovei cu Muntenia. Împărțiți în unioniști și antiunioniști, boierii, dar și intelectualii, puneau în aplicare mijloace dintre cele mai neașteptate. Adversară a unirii era și familia de boieri Balș. Reprezentantul ei, Teodor Balș (1790-1857), îmbrățișează activitatea politică și, devenind caimacam (1856-1857), încearcă să folosească contra unirii chiar amintirea și figura lui Ștefan cel Mare. În acest scop el pune la cale ridicarea unui monument la Iași, în care figura lui Ștefan să fie un simbol al „autonomiei moldovenești" (citește: al separatismului moldovenesc). O dinastie boierească cum era familia Balș avea bani destui, așa că era nevoie doar de un om versat care să pregătească proiectul („documentația", cum ziceau pe atunci ieșenii de societate). Alesul fu, desigur, Gheorghe Asachi, care se bază și de astă dată pe lucrările lui Popovici și Spulac, consultând suplimentar, în mod fugitiv, doar pictura murală de la Milișăuți-Badeuți, fantezistă și ea. Moartea lui Teodor Balș, cu doi ani înainte de unire, a făcut ca acest proiect să nu fie dus la împlinire. Însă „documentația" pregătită de Asachi și litografia sa vor rămâne în vigoare chiar și după moartea enciclopedistului nostru, așa încât, până către sfârșitul secolului XIX o Moldovă, dar și o lume, și-l va imagina pe Ștefan cel Mare așa cum l-a „văzut", în 1797, Vasile Popovici.

În 1881 însă se produce în știința, în cultura românească un eveniment cu adevărat epocal, un eveniment ce avea să răstoarne multe enunțuri, ba chiar un întreg curent de opinie, adânc înrădăcinat în tradiția cultural-științifică. Vorba e că în acel an episcopul Melchisedec Ștefănescu, întreprinzând o vizită de documentare la Cernăuți, redescoperă, în colecțiile Mitropoliei Bucovinei, celebrul *Tetraevanghel* de la Humor, executat în 1473, la Putna, din porunca lui Ștefan cel Mare. Pe lângă multele știri și informații ce oferea acest manuscris științei, un adevărat reviriment îl constituie portretul lui Ștefan cel Mare, executat de către ieromonahul Nicodim, pe fila 266 verso a manuscrisului. Nimeni până atunci nu văzuse o imagine atât de vie și atât de plină de realism a marelui Ștefan. Contrastul

dintre acest portret votiv și imaginea conștientizată de Asachi era pur și simplu izbitor. Dar Asachi a fost cine a fost, așa că nu era atât de ușor să pui la îndoială, cu atât mai mult să contestezi ceva făcut sau promovat de el. Așa s-a întâmplat și în acel istoric an 1881. După ce a cercetat manuscrisul, Melchisedec scrie un memoriu fundamental, pe care îl prezintă în ședința ordinară a Academiei Române în ziua de 13 noiembrie 1881. Cei ce au participat la discuție, toți figuri de primă mărime ale științei și culturii (între care Ion Ghica, Titu Maiorescu, Vasile Alecsandri, Bogdan-Petriceicu Hasdeu, Nicolae Ionescu, V.A. Urechia, Iacob Negruzzi ș.a.), s-au arătat destul de rezervați în privința afirmației că portretul votiv din *Tetraevanghel* reprezintă chipul cel adevărat al marelui voievod. Cu alte cuvinte, în ședința din 13 noiembrie (să fie la mijloc acest număr fatidic?) Melchisedec mai că nici nu a fost crezut. În zilele următoare episcopul solicită ajutorul pictorului academician Epaminonda Bucevschi, care execută copii după mai multe portrete pictate și brodate ale lui Ștefan, aflătoare prin mănăstiri și biserici, de asemenea și un facsimil al portretului din *Tetraevanghel*. Înarmat cu aceste dovezi, Ștefănescu se prezintă iar la Academie ca să-și „apere" descoperirea. Despre modul cum au decurs discuțiile ne vorbește însuși faptul că, după ședința din 13 noiembrie, chestiunea a fost abordată, în același an 1881, în cadrul a încă cinci întruniri ale Academiei: la 20, 27 și 28 noiembrie, apoi la 11 și 18 decembrie. Pe parcursul celor șase ședințe academicienii căzuseră de acord că miniatura îl reprezintă pe Ștefan cel Mare. B.P. Hasdeu însă a rămas la opinia sa, susținând că e adevărată plăsmuirea lui Asachi și afirmând că chipul reprezentat în

Coperta Tetraevanghelului de la Humor

manuscris e cel al lui Petru Rareș. A fost nevoie ca, la cererea lui Melchisedec, Mitropolia din Cernăuți să trimită Academiei Române, spre cercetare, însuși *Tetraevanghelul*. Sosirea falmoasei cărți a fost și ea un eveniment, odată ce în documentele vremii este consemnat cu precizie, ca la intrarea în capitală a unor mari voievozi, că *Tetraevanghelul* „ajunge la București în dimineața zilei de 27 noiembrie 1881". În anul următor, la 24 ianuarie 1882, fu convocată o a șaptea ședință a Academiei în cadrul căreia, fiind pus în fața adevăratelor imagini ale lui Rareș și confruntat cu chiar *Tetraevanghelul* în cauză, B.P. Hasdeu cedă, în sfârșit, zicând: „Chestiunea a făcut un pas decisiv".

Așadar, în 1881-1882, a fost pusă în drepturile sale imaginea cea adevărată a figurii lui Ștefan cel Mare, așa cum i-a văzut și l-a transfigurat, în timpul vieții, ieromonahul Nicodim. Imagini antume veridice se mai conțin și în alte documente, și pe alte obiecte de epocă (fresca votivă de la Voroneț, basorelieful de la Vatoped-Athos, dreva de la Putna, epitrahilul și fresca votivă de la Dobrovăț), dar portretul executat de Nicodim este singurul care, cu o măiastră utilizare a mijloacelor picturale, ne redă atât de viu chipul domnitorului, încât este considerat, pe drept cuvânt, cea mai veridică imagine a marelui voievod. Acest aspect conferă *Tetraevanghelului* de la Humor valoare de unicat. Iată și un scurt istoric al acestei rarisime cărți:

Pagină cu portretul lui Ștefan cel Mare din **Tetraevanghelul de la Humor**

1473 iun. 17	executat la mănăstirea Putna de către ieromonahul Nicodim (manuscrisul și miniaturile) din porunca lui Ștefan cel Mare pentru mănăstirea Humorului. În același an este transportat de la Putna la Humor.
1487 n. 20	ferecat din porunca aceluiași voievod în mănăstirea Humorului.
1538	pentru a nu cădea pradă invaziei lui Soliman Magnificul, este trimis în Transilvania, la Cetatea Ciceului și se află în grija lui Petru Rareș, refugiat aici după ce fu înfrânt de turci.
1541	Petru Rareș îl ia cu sine la Constantinopol. În același an, redobândind scaunul domnesc, îl aduce la Suceava, apoi îl reîntoarce la Humor.
1653	luat pradă de către cazacii lui Timuș Hmelnițki, apoi zmuis cazacilor de către generalul transilvănean Ioan Kemeny.
1657	răscumpărat de la Kemeny de către domnitorul Gheorghe Ștefan și redat mănăstirii Humorului.
1783	cotropind Bucovina, austriecii desființează mănăstirile de aici, iar *Tetraevanghelul* dispare fără urmă.
1881	redescoperit de episcopul Melchisedec la Mitropolia din Cernăuți. Este adus spre cercetare la Academia Română.
1882	reîntors Mitropoliei din Cernăuți.
1940	ajunge printre odoarele mănăstirii Dragomirna.
1948	trecut printre exponatele muzeului mănăstirii Dragomirna.

1957 adus temporar la București pentru a figura într-o expoziție, organizată de Muzeul de Artă, prilejuită de împlinirea a 500 de ani de la întronarea lui Ștefan cel Mare, apoi într-o expoziție a muzeului mănăstirii Putna.

1964 demonstrat la Expoziția internațională de artă bizantină în Atena

1971 luat în custodie la Muzeul Național de Istorie din București.

Revenind la rândurile de la începutul articolului, mă întreb și vă întreb: cum de s-a putut întâmpla ca, știindu-se mai bine de o sută de ani care este imaginea cea adevărată a chipului domnitorului Ștefan cel Mare, să mai circule încă, în spațiul nostru, reproduceri ale imaginilor celor false? Un răspuns plauzibil ar fi acela că, deschizându-se în 1989-1992 trecerile peste Prut, noi, cei dintre aste două râuri, am pornit într-acolo cu miile, setoși să vedem cum arată matca noastră de cultură. La Putna, în turnul porții și la muzeu, am văzut portretele făcute de Popovici și Spulac. În pinacoteca lașilor vom fi văzut portretul executat de Lecca. Ba am mai și achiziționat câte un buclet care insera, desigur, și imaginile unor exponate, între care și portretele cu pricina. Una e însă un buclet adus acasă ca amintire și cu totul alta este când aceste imagini sunt tirajate în mii de exemplare, pe fanioane și atâtea alte articole de vânzare, pentru a aduce profit celor care sunt atât de descurcăreți, încât știu a stoarce bani din orice, chiar și din amintirea și imaginea unui voievod.

Aici ar trebui să-și spună cuvântul specialiștii, dând explicații în presă și prin intermediul audiovizualului. Iar noi ar trebui să fim mai selectivi. Or, moldovenii dintre Nistru și Prut, au de mulți ani imaginea veridică a lui Ștefan: statuia realizată de sculptorul Alexandru Plămădeală la Chișinău. Documentându-se pentru a crea acest monument, sculptorul nostru a fost la curent, la sigur, cu toată istoria adevăratului chip al domnitorului moldovean, odată ce figura lui Ștefan cel Mare ce se înalță în centrul Chișinăului, începând cu coroana, cu trăsăturile feței și terminând cu ținuta vestimentară, este aproape identică cu acea zugrăvită de Nicodim în *Tetraevanghelul* de la Humor. Deschideți orice volum în care e reprodusă faimoasa miniatură și vă veți convinge de această asemănare, statuii lipsindu-i doar culorile. Așadar, adevăratul chip al lui Ștefan cel Mare ne privește de mulți ani de la intrarea în Grădina Publică din Chișinău și din portretul executat de Nicodim, portret care este redat prin cuvinte de către Claudiu Paradais astfel: „Portretizat la vârsta deplinei maturități, Ștefan are chipul rotund și energic, ochi albaștri și ageri, sprâncenele groase și arcuite, nasul drept, mustața plină, pletele blonde și ondulate, fruntea înaltă și boltită. Poartă pe creștet o coroană măreață, de aur, cu cinci fleuroni și caboșoane albastre și roșii. Este înveșmântat într-o mantie largă și scurtă, fără mâneci, de factură occidentală, confecționată dintr-un brocart roșu presărat cu flori galbene, de aur. Pe sub mantie poartă o tunică de catifea, tot roșie, cu mâneci lungi și strâmte, strânsă în talie cu un cordon negru. Cizmele sunt de asemenea roșii iar pantalonii se mulează pe pulpe...".

Acesta este chipul cel adevărat al lui Ștefan cel Mare și Sfânt.

Alexe RĂU

BIBLIOTECA DE POEZIE

Anton PANN

POVESTEA VORBII

DESPRE AMICIE SAU PRIETENIE

Timpul trece cu azi, cu mâine,
Iar vecinul rău tot rămâne.
Însă
Cine a aflat în lume prieten adevărat,
El o comoară bogată-n viață a câștigat.
Căci
Pe câți îi credem de prieteni
Ne sunt ca niște cunoscuți,
Numai din vedere văzuți.
Iar
Pe câți îi numim cunoscuți
Ne pot fi vrăjmași nevăzuți.
Cei mai mulți sunt
Prieteni ai mesii, iar nu ai nevoii.
Care zice:
Îi cunosc ca pe un cal alb,
Ș-aleargă să te ajute-n grab.
Iar nu carii
Se răspândesc ca potirnichile.
Zicând:
De-i voi mai vedea o dată, să fac de două ori.
Zice un proverb:
Cuiul cel nuou scoate pe cel vechi afară.
Niciodată pentru un prieten nuou câștigat nu lepăda pe cel vechi.
Că
Prietenul vechi este ca vinul, pe care pe cât se învechește p-atât mai cu guet să bea.
Prieten adevărat este acela care te sfătuiește spre bine, iar nu care îți laudă nebuniile.
Precum zice alt proverb:
Dacă din nenorocire ai prieten nerod, tu fii înțelept.
Iar de este
Bun ca pâinea bună, îi lei îmbucătura din gură.
Zice alt proverb:
Dacă prietenul tău este miere, tu nu umbla să-l mănânci de tot.
Cum a zis unul:
Tu zici că-m voiești binele și mă înghiți ca albinele.
Prietenul la vreme de nevoie se cunoaște.

ALEXEI MATEEVICI – ISTORIC AL CĂRȚII ROMÂNEȘTI

Astăzi, în perioada grea de renaștere națională a basarabenilor, crește interesul față de trecutul istoric și cultural al neamului nostru, față de purtătorii de informație despre aceea cine suntem și de unde venim. Avem datoria să studiem mai profund cartea noastră națională din trecut, cât și lucrările acelora care au promovat-o pe parcursul vremii.

Preotul poet Alexei Mateevici a fost preocupat de diferite probleme ale originii limbii, tradițiilor, obiceiurilor noastre. El a fost totodată un bibliolog, un istoric al cărții românești în înțelesul deplin al cuvântului. De aceea se impune necesitatea să evidențiem preocupările bibliologice ale marelui poet.

Despre viața și opera cântărețului limbii noastre au scris P. Haneș, V. Țepordei, P. Halippa, G. Călinescu, Gh. Bezviconi, G. Bogaci, V. Badiu, Iu. Colesnic, I. Nuță, S. Pânzaru, E. Levit și mulți alții. Dar în aceste lucrări nu este analizată acivitatea lui Al. Mateevici ca istoric al cărții. Un imbold pentru cercetarea personalității preotului poet, inclusiv a activității lui bibliologice, o constituie editarea în colecția „Moștenire" în anul 1993 a operelor lui Alexei Mateevici în două volume.

Variate au fost interesele spirituale și cărturărești ale lui Al. Mateevici. La 1911 pe când era tânăr student la Academia Teologică din Kiev Al. Mateevici a prezentat revistei „Kișiniovskie eparhialnâe vedomosti" un amplu studiu consacrat cărții românești vechi. Dar lucrarea n-a fost publicată atunci, poate din motivul că Societatea Basarabeană Istorico-Arheologică din Chișinău, după cum menționează Iurie Colesnic, l-a rugat în scris pe autor să atribuie acesteia un „caracter mai local".

Studiul completat, dar nu și localizat, a apărut în limba rusă abia în 1915 în numerele 39, 41, 44, 45 și 46 ale revistei sus-menționate cu titlul *Moldavskoe țerkovno-bogoshujebnoe knigopeceatanie v osnovnâh momentah ego istorii*.

Acest amplu studiu a apărut și în limba română în revista „Luminătorul" cu doi ani mai devreme (nr.6, 7, 8, 9 din 1913) și poartă titlul *Tipăriturile noastre bisericești: Din trecutul cărților bisericești tipărite în limba moldovenească*.

Până nu demult, când domnea ideologia totalitară bolșevică și așa-numitul ateism științific, această lucrare era doar menționată în presă sub denumirea *Tipăriturile noastre vechi*.

Și încă ceva – nu e vorba de localizare. Pentru a evita cenzura drastică Alexei Mateevici aplică glotonimul „limba moldovenească" pentru limba românilor de pretudindeni, vorbind despre: *românii din Transilvania, românii din Basarabia, neamul românesc*.

Cu regret, în prezent numerele revistei „Luminătorul" din 1913, unde a fost publicat pentru prima dată acest valoros studiu, lipsesc la Biblioteca Națională, cât și la cea a Academiei Moldovei, numerele respective nu se găsesc nici în bogata bibliotecă a părintelui Petru Buburuz.

Studiul *Tipăriturile noastre bisericești* este consacrat unității neamului românesc, credinței strămoșești, biruinței scrisului românesc, legăturii organice dintre cultură și spiritualitate, care este fixată în carte, în special în cartea creștină.

Folosindu-se de sursele documentare și bibliografice ale vremii, cunoscând nemijlocit o bună parte din vechile tipărituri românești răspândite pe atunci în Basarabia, Alexei Mateevici creează și reconstituie istoria cărții bisericești la români de la începuturi până la sfârșitul sec.XIX-începutul sec.XX, în contextul luptei pentru existența națională și puritatea ortodoxă a românilor.

Tânărul cărturar analizează premisele apariției tiparului în Țările Române, arată rolul mănăstirilor la traducerea în limba neamului a cărților sfinte, se oprește asupra tipăriturilor târgoviștene de la începutul sec. XVI, aduce cuvinte de laudă lui Filip Moldoveanu și diaconului Coresi. Pentru argumentare reproduce foi de titlu și extrase din prefețe.

În secolul XVII tiparul în limba română trece din Transilvania în Moldova și Țara Românească. Printre personalitățile marcante ale vremii, Al. Mateevici îl pomenește în primul rând pe mitropolitul Varlaam – „om foarte harnic și isteț". *„Pornirea tiparului moldovenesc la lucru au fost una dintre cele mai de căpetenie griji a mitropolitului"*.

Cuvinte elogioase Alexei Mateevici aduce autorului *Cărții românești de învățătură* (1643): *„Într-așa limbă vie și plină de viață putea să scrie doar unul, care să-și fi petrecut viața între țărani ridicați din mijlocul lor"*.

O altă personalitate marcantă a culturii noastre din sec.XVII evocată de Al. Mateevici este cea a lui Dosoftei. Mitropolitul cărturar este calificat drept *„cel mai bun continuator al operei lui Varlaam, pilda căruia a urmat-o cu multă strălucire"*.

Cu o aleasă apreciere vorbește de harul poetic al lui Dosoftei, subliniind originalitatea *Psaltirii în versuri, „carte lucrată în curs de cinci ani de zile, care i-a adus slava celui mai mare cărturar moldovenesc, întemeietorul cărturăriei noastre din vremea de astăzi"*.

Folosind operele lui Al. Xenopol, V. Sbierea, P. Dragomirescu şi polemizând cu aceştia, Alexei Mateevici menţionează:

„Treptat, dar pe căi sigure de la acea vreme are loc introducerea limbii materne în viaţa bisericii româneşti. Tipăriturile moldoveneşti ale lui Matei Basarab şi Vasile Lupu au o importanţă deosebită în sensul creării limbii moldoveneşti literare unice. Ele erau destinate nu numai pentru locuitorii Valahiei şi Moldaviei, ci pentru toţi românii, atât din Principate, cât şi din ţările străine despre care fapt mărturiseşte în predosloviile sale mitropolitul Varlaam. Limba acestor cărţi este limba tuturor românilor eliberată de sentimentările şi particularităţile străine, limba vechilor judeţe ale Basarabiei noastre".

În argumentările sale Alexei Mateevici se bazează, după cum zice singur, pe lucrările eminentului bibliograf, bibliotecarului Academiei Române, profesorului Ioan Bianu.

Cu respect scrie Al. Mateevici despre cărţile tipărite în Ţara Românească la sfârşitul sec. XVII-începutul sec. XVIII: *„Cea mai binevenită tipăritură din epoca dată este anume cartea tipărită pentru citire. Aceasta este prima Biblie completă în limba moldovenească, verificată minuţios cu textul grecesc"*. Este vorba de *Biblia* lui Şerban Cantacuzino, tipărită la Bucureşti în anul 1688.

În continuare Al. Mateevici apreciază activitatea tipografică a lui Anton Ivireanu, Damaschin, episcopul de Râmnic, Duca Sotiriovici, Mihail Strilbiţchi şi a altora. Numeşte cărţi, apreciază locul lor în viaţa spirituală a neamului nostru.

„Cartea religioasă, tipărită în limba poporului nu cunoştea graniţe politice. Recunoaşterea valorii ei în timpurile de dominaţie străină în slujba bisericească era atât de mare, încât unde n-ar fi ea apărută, românii o răspândeau frăţeşte, înţelegând necesitatea acută a acesteia pentru norod".

Studiul lui Al. Mateevici se încheie cu o amplă descriere a cărţilor apărute în prima tipografie din Chişinău, deschisă la 31 mai 1814 prin străduinţile mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Încă până la organizarea secţiei basarabene a Societăţii Biblice Ruse comitetul acesteia din Petersburg a cerut mitropolitului basarabean să fie trimisă Biblia în limba română, care să servească drept original pentru tipărirea acesteia în capitala imperiului. Gavriil a trimis două biblii – una tipărită la Bucureşti în 1688 şi alta – în oraşul Blaj (Transilvania) la 1795. Gavriil recomandă pentru tipărire exemplarul de la Blaj. Preşedintele Societăţii Biblice Ruse principele Goliţân îl anunţă pe Gavriil la 25 ianuarie 1816 că a ales pentru tipărirea Noului Testament exemplarul Bibliei tipărite la Blaj şi că supravegherea va fi efectuată de principele Ipsilanti şi consilierul din Chişinău Crupenschi.

Lui Gavriil i-au fost trimise pentru corectură 2 coli de tipar. Exarhul Gavriil găseşte unele omiteri şi roagă să se trimită cele necesare pentru tipărirea Noului Testament la Chişinău. Dar rugămintea n-a fost acceptată. La propunerea lui Goliţân, Gavriil îl cheamă din Iaşi şi-l trimite la Petersburg pe arhimandritul Varlaam.

Gavriil, după expresia lui Al. Mateevici, a fost partizanul direcţiei ruso-slavone în tiparul românesc. Promisese, în corespondenţa cu sinodul rus, că toate cărţile ce vor apărea la Chişinău în limba română vor fi adecvate cărţilor religioase ruseşti. Astfel, el verifică textul cules cu Biblia slavonă şi insistă de a culege din nou textul. Goliţân răspunde că dacă românii au citit Biblia până acum apoi doar variantele bucureşteană şi blăjeană, deci nu vor avea posibilitate şi nu vor simţi nevoia să verifice cu alte ediţii. Deci, insistă principele Goliţân, să rămânem la varianta Bibliei din Blaj. Ceea ce s-a şi făcut.

Ediţia *Bibliei* din Petersburg de la 1819 constituie astăzi un monument al limbii literare române şi a căpătat o largă răspândire în Ţările Române.

Cu satisfacţie vorbeşte Alexei Mateevici de redeschiderea Tipografiei Eparhiale din Chişinău în anul 1906.

Alexei Mateevici a publicat primul studiu de istorie a cărţii în limba română în Basarabia. Lucrarea lui cuprinde date unice din istoria cărţii tipărite creştine în cele trei Ţări Româneşti, de la începuturi, de la 1508, până în primul deceniu al sec. XX.

Această operă ştiinţifică – *Tipăriturile noastre bisericeşti: Din trecutul cărţilor bisericeşti tipărite în limba moldovenească* – trebuie popularizată, studiată de studenţii bibliologi, istorici, teologi.

În frumoasa sa carte *Doina dorurilor noastre* Iurie Colesnic prezintă un fragment din cuvântarea rostită de Alexei Mateevici la primul Congres al Învăţătorilor din Basarabia în ziua de 25 mai 1917: *„...Trebuie să ştim de unde ne tragem, căci altfel suntem nişte nenorociţi rătăciţi. Trebuie să ştim că suntem români, strănepoţi de-ai românilor şi fraţi cu italienii, francezii, spaniolii şi portughezii. Aceasta trebuie să le-o spunem şi copiilor şi tuturor celor neluminaţi. Să-i luminăm pe toţi cu lumina dreaptă. Al treilea sfat pe care vi-l dau este: să staţi cu mare putere la straja intereselor naţionale. Să trăim bine şi cu străinii, dar să nu trădăm interesele noastre, căci altfel vom cădea pentru totdeauna. Dacă vom fi slabi în lupta pentru viaţă, vom fi înghiţiţi de cei mai tari. Să nu ne alipim la partide străine, căci nu luptă pentru neamul nostru şi să nu luptăm pentru interesele de clasă, ci pentru cele de obşte naţionale. Şi în sfârşit, sfatul cel din urmă al meu e: să nu uităm norodul, ţărănimea care a suferit atâta până acum! Să-i luminăm, să mergem mână în mână cu el, căci fără noi el nu poate face nimic, după cum nici noi nu putem face nimic fără el. Să-l îndreptăm pe calea adevărului, cu fapte, iar nu cu vorbe..."*.

Cuvinte profetice, de o deosebită actualitate astăzi. Să facem ca tipăriturile bune care redau veridic istoria şi cultura neamului nostru să ajungă la inima fiecăruia.

Ion MADAN

SPRE MOZART PRIN... HUȘI, HÂRLĂU, GALAȚI

În 1791 avea loc la Praga încoronarea împăratului Leopold al II-lea ca rege al Boemiei. Era un eveniment monden, așteptat de întregul Sfânt Imperiu Roman de Națiune Germană (căci astfel se numea statul căruia i se spune austriac sau habsburgic înainte de 1806, dată în care Napoleon impune desființarea titulaturii unui stat în care autoritatea suveranului nu se mai exercita demult asupra tuturor celor cuprinși de spațiul german, transformându-l în Imperiul Austriac[1].

Încoronarea, evident o formalitate, era o manifestare a autorității imperiale în situația în care noile impozite au produs nemulțumiri atât în Ungaria cât și în Boemia, dar ea se arată și un bun prilej de mondenitate, fiind însoțită de o serie de festivități, focuri de artificii, concursuri, banchete. Artele – teatrul și muzica în mod special – intrau și ele în cortegiul strălucitoarei sărbători, poate nu cu atenția la care erau prețuite fastuoasele banchete și baluri. Bucuria încoronării era umbrită doar de evenimentele care se petreceau în Franța începând cu anul 1789, atât pentru faptul că acolo era regină o soră a lui Leopold, Maria-Antoaneta, cât și pentru că, prin posesiunile sale din Țările de Jos, monarhia habsburgică era direct interesată de menținerea vechilor instituții sau de ameliorarea acestora; căci cu cel puțin cincizeci de ani înainte, cuprinsă de ideile Epocii Luminilor, monarhia austriacă a inițiat, prin Carol al VI-lea și Maria-Terezia, iar mai apoi prin Iosif al II-lea, un amplu proces de reforme, care începuse deja să-și arate rezultatele în unele regiuni ale imperiului. Iar Boemia era una dintre acestea.

Pentru serbarea încoronării s-a preconizat inclusiv compunerea unei opere cu un libret extras din piesa lui Metastasio[2] *La clemenza di Tito*[3]. Salieri spune că lui i s-ar fi oferit întâi compunerea operei și că ar fi refuzat-o. Atunci ar fi fost solicitat Mozart, care a creat, cu această ocazie, ultima sa compoziție scenică.

Motivele pentru care a refuzat Salieri nu le cunoaștem. Probabil va fi jucat vreun rol și calitatea dramatică discutabilă a textului, care putea fi greu susținută din punct de vedere muzical. Căci dintre piesele lui Metastasio, dramaturg oficial al curții vieneze începând cu anul 1729, această piesă nu reprezintă, cu precizie, un punct culminant. Nici unul din textele harnicului dramaturg italian nu a excelat prin conflicte dramatice deosebite, remarcându-se mai degrabă prin compoziții curate sub raportul versificației și multe dintre ele prin incursiuni în istorie, care le dădeau un final real. Scriitor iluminist, Metastasio a excelat în mod deosebit prin tenta moralizatoare a textelor. Iar *La clemenza di Tito*, scrisă în 1734 și aflată aproape permanent în epocă pe scenele vieneze, nu era, de departe, capodopera sa. Ea răspundea însă întru totul imaginii monarhului luminat, pe care încercau s-o cultive împărații Carol al IV-lea, Maria-Terezia și Iosif al II-lea, a acelui autocrat pentru care fericirea supușilor este cel mai important lucru și care este dispus să își refuze orice bucurie personală în vederea realizării acestui ideal. Avem de-a face, astfel, cu un text tipic iluminist, dar în nici un caz cu unul dintre cele curajoase, cum crease contemporanul Voltaire. Drama în sine este artificial compusă, eșuând prin opunerea în tabere diverse a celor stăpâniți de pasiuni și a împăratului, care își cenzurează în permanență actele sale din perspectiva logicului.

Dar textul piesei lui Metastasio a fost tradus și în românește cu aproape un deceniu înainte de un boier moldovean, Alexandru Beldiman, pe care istoria literară l-a expediat, prea ușor, după părerea noastră, între glosele istorico-literare, chiar dacă Eminescu, mai aproape de adevăr, îi vestește importanță într-un vers din *Epigonii*: „Beldiman vestind în versuri pe războiul inimic".

Harnicul boier se trăgea dintr-o familie cunoscută încă de la sfârșitul veacului al XVI-lea, ai cărei membri au îndeplinit diverse funcții; tatăl său a fost ispravnic de Fălciu. Alexandru (sau Alecu, cum se semnează pe multe acte și în diverse manuscrise) s-a născut în 1760 la Huși. Nu știm unde își va fi urmat școala, cu siguranță a făcut mai multă și mai bună decât mulți dintre contemporanii săi, din moment ce posedă o excelentă cunoaștere a limbii franceze, din care va traduce mai târziu. Își începe cariera oficială ca simplu ceauș (1785), ajungând serdar în 1789 și paharnic în 1794, executându-și funcțiile în diferite locuri din stânga și din dreapta Prutului: biv vel postelnic de Neamț (1795) și paharnic de Galați (1800); în 1813 era agă și administrator la Hârlău. În timpul Eteriei se refugiază din calea evenimentelor. După 1821 devine biv vel vornic „pentru praxa și știința" sa. A fost chiar între candidații la domnie odată cu reinstaurarea domniilor pământene. După venirea noului domn Ioan Sandu Sturza – cu care, de altfel, se înrudea – se retrage din viața publică, murind la începutul lui ianuarie 1825, nu înainte de a-i recomanda fiului său, Vasile Beldiman, să-și iubească și să-și cinstească neamul.

Scrierile originale ale lui Beldiman nu au fost încă bine studiate. Se reține: un acrostih,

Stihuri făcute la Tazlău, o serie de poezii de dragoste, inaugurează la noi genul meditației lirice *(Asupra lumei, Pentru om, Pentru dușmanul omenirei)*. Toate aceste scrieri erau influențate de preromantism, iar din punct de vedere ideologic de iluminism. Mai mult iluminismului decât tradiției interne a cronicii rimate se datorează și cea mai importantă scriere originală a sa – *Tragodia sau mai bine zice jalnica Moldovii întâmplare după răzvrătirea grecilor* (un amplu poem referitor la Eterie). Scrierile sale s-au bucurat între contemporani de o audiență deosebită, dovadă fiind și numărul mare de copii manuscrise ale acestora (astfel *Tragodia* este cunoscută din peste 20 de copii manuscrise). Netipărite la timpul lor, ele și-au ratat aportul pe care l-ar fi putut aduce la dezvoltarea literaturii române, părând cititorului modern desuete.

Puține au fost publicate și dintre numeroasele traduceri ale lui Beldiman. Ori de câte ori viața i-a oferit vreun răgaz, Beldiman s-a aplecat și asupra activității de traducător, aproape toate textele fiind tălmăciri din franceză. Și se pare că aceste răgazuri au fost multe, din moment ce numărul traducerilor este destul de mare. Iar textele tălmăcite nu par alese la întâmplare, fiecare text redat în românește prezentând o motivație specifică. De pildă memoriile călătoriei în Polonia și Rusia a lui William Coxe reprezintă însemnările unui iluminist care verifică în permanență idealurile epocii sale în spații geografice din cele mai diverse.

Tot așa, romanul sentimental al lui François Guillaume Duminil *Alexii sau Căsuța din codru (Alexis ou la maisonette dans les bois)* reprezintă în 1821 – la douăzeci de ani după publicarea ei în franceză – „o istorie iticească și foarte interesantă între care se vede cât iaste vrednic de tânguire omul sâmțitoriu". Pare-se că cele două repere, cel „iticesc" și cel al interesului (al educației) guvernează toată activitatea de traducător a boerului moldovean. Acestea și patriotismul său – căci unele traduceri sunt efectuate „spre podoaba limbii românești și spre îndeletnicirea patrioților" – au stat la baza activității sale de traducător, lucru cunoscut și de D. Carcalechi, care, adresându-se într-o prefață către Beldiman, spune că el a făcut traducerea „vrând să dai nații aceștiia o zăbavă mult folositoare".

Cu excepția unor povestiri bucolice ale lui Vincent Voiture (1518-1648), *Istoria lui Alțidalis și a Zelidiei* (1781) și *Istoria lui Zalmis și a Elvirii*, majoritatea textelor traduse de Beldiman datează din secolul al XVIII-lea, fiind în strânsă legătură cu mișcarea europeană a iluminiștilor. Astfel el traduce poemul lui Salomon Gessner (1730-1788) *Moartea lui Abel* (tradus între 1787 și 1788, tipărit la Buda în 1818), romanul moralizator al lui Jean-Pierre de Florian *Numa Pompilie* (tradus din 1795, tipărit la Iași în 1820), care se dorea o imitație a celebrelor *Aventuri ale lui Teiemah* de Fenelon, dar și cunoscutul roman al abatelui Prevost (1673-1763) *Manon Lescaut* sau, cum îi spune traducătorul, *Istoria cavaleriului de Grie și a iubitei sale Manon Lesco* Mai traduce și alte texte cărora nu le știm încă autorul, ca, de pildă, *Istoria lui Tarlo și a prietenilor lui*.

Dar arată o adevărată predilecție pentru traducerea textelor dramatice, tălmăcind comedii precum cea a lui Jean-François Regnard (1665-1709) *Menegmin sau frații cei de gemine* (poate nu lipsit de interes este faptul că și Budai-Deleanu traduce acest text), dar mai ales drame și tragedii precum cele ale lui Regnard *(Tragedia lui Sopor, Hosrois al doilea împărat al Persiei)*, Voltaire (*Tragedia lui Orest*, tălmăcită „de prea învățatul și cu învăpăiată dragoste spre procopsirea neamului românesc, marele postelnic Alexandru Beldiman"), dar și texte ale unui autor necunoscut, precum *Elisaveta sau cei surguniți în Siberia* și *Istoria lui Raimondu*.

Drama lui Metastasio *La clemenza di Tito* a fost tradusă sub titlul *Milosârdia lui Tit*[4], tălmăcirea fiind isprăvită la 5 octombrie 1784. Redarea textului nu prezintă virtuți deosebite, Beldiman având dificultăți inclusiv în redarea indicațiilor scenice (actul este tradus prin „faptă", iar scena prin „perdea"). Mai mult chiar, studiind textul, descoperim că acest text în trei „fapte" și mai multe „perdele" nu era nici măcar destinat reprezentării scenice. Căci cum altcumva ne putem explica destul de numeroasele note de subsol prin care se glosează diversele cuvinte mai puțin cunoscute? Acceptând că acest text a fost destinat lecturii și nu reprezentării, – și nu avem altă variantă de interpretare –, suntem obligați să facem pasul următor și să încercăm să deslușim de ce s-a făcut traducerea. Cu precizie ea nu s-a efectuat pentru interesul dramatic sau frumusețea literară a piesei lui Metastasio, ci din considerente care țin mai degrabă de mesajul piesei. Or, descifrându-l pe acesta, reținând imaginea lui Titus croită după modelul monarhului iluminist, nu putem să nu punem în legătură actul traducerii cu grupul de boieri progresiști, care încercau, ei înșiși, o reformare a societății moldovenești. Alexandru Beldiman a fost cumnatul lui Costache Conachi, ale cărui opțiuni politice și ideologice sunt mult mai bine cunoscute; acest element ne încurajează în interpretarea noastră, iar diversele sale adnotări pe manuscrise, conform cărora a făcut diversele traduceri atât pentru „poliirea" limbii românești cât și din patrioticească chemare ne întăresc în părerea noastră. Că așa stau lucrurile ne este dovedit și de faptul că un alt traducător al lui Metastasio, de data aceasta a dramei *Temistocle*, a fost Ioan Budai-Deleanu.

Privind din perspectiva învățăturilor pe care ni le oferă analiza traducerii lui Beldiman, putem observa că alegerea textului pentru libretul operei care să fie cântată la încoronarea lui Leopold al II-lea, nu este întâmplătoare. Iar Mozart a fost conștient de acest lucru: el a optat pentru forma

operei seria, având pasaje cu caracter mai mult de creație vocal-simfonică decât de operă propriu-zisă. Căci, așa cum ne apare nouă acuma, *La clemenza di Tito* prezintă asemănări frapante cu compozițiile muzicale masonice ale marelui compozitor.

* * *

Un alt amănunt, amuzant de data aceasta, ne aduce o întâlnire neașteptată între Mozart și români: în momentul când doi tineri îndrăgostiți din *Cosi fan tutte* apar travestiți, subreta spune, aparent speriată: „nu știu ce sunt aceștia, turci sau valahi". Costumul larg al boerilor români, giubeaua, işlicul, ipingelele și alte piese vestimentare vor fi produs o mare nedumerire într-o societate în care costumul reda, în cazul bărbaților, destul de fidel liniile corpului uman. La treizeci de ani după aceea, fără să cunoască rațiunea fenomenului povestit, Dinicu Golescu relatează că vizita sa într-un ospiciu vienez a produs o agitație atât de mare, încât au fost necesare trei zile pentru liniștirea ei.

NOTE

1. Domnia lui Leopold a fost, de altfel, scurtă. Născut în 1747, al doilea fiu al împăratului Carol al VI-lea și al Mariei-Terezia și frate al lui Iosif al II-lea, devine mare duce al Toscanei în 1769, arhiduce al Austriei, rege al Ungariei și împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană în 1790. Adept al reformismului el a reacționat însă violent la mișcările revoluționare care se desfășurau în Franța și în împrejurimile ei: supune Belgia în 1790, înfrânge revoluția din Liege în ianuarie 1791. El moare în 1792, scurta sa domnie fiind și una din explicațiile pe care istoricii le oferă întru explicarea sistematicelor insuccese militare ale imperialilor în luptele cu francezii.

2. Pietro Metastasio, pe numele său adevărat Pietro-Antonio-Domenico-Bonaventura Tropassi (1698-1762), poet și dramaturg italian, a fost între 1729-1762 poetul oficial al curții vieneze. Bun cunoscător al limbilor clasice și al culturii antice, el îmbină inspirația istorică cu atitudini și intrigi sentimentale ale personajelor, având o contribuție fundamentală la dezvoltarea genului melodramei literare, fiind, în același timp, unul din precursorii preromantismului european. Dintre dramele sale menționăm **Didona abandonată** (1724), **Aulius regulus** (1749), **Ahile în Scyros** (1739), drama sa remarcându-se mai degrabă prin cursivitatea versurilor decât prin calitățile dramatice reale. Textele teoretice scrise de Metastasio apar mai degrabă decât cele propriu-zis literare, preconizând o revoluție în dezvoltarea teatrului european. Nu puțini din marii compozitori ai epocii – și este suficient să-i amintim pe Gluck, Salieri și Mozart – au compus opere pe librete extrase din dramele lui, asigurându-le textelor respective o notorietate suplimentară.

3. **La clemenza di Tito** (1734) nu aparține, cu certitudine, textelor celor mai realizate ale lui Metastasio. Notorietatea ei se datorează cu siguranță mesajului ei ideologic, personajul lui Titus fiind croit după modelul monarhului luminat, care era model pentru Leopold însuși. Privită din această perspectivă, alegerea acestei piese a lui Metastasio în contextul circumstanțelor politice ale momentului nu ne apare a fi deloc întâmplător.

4. La Biblioteca Academiei Române, unde se păstrează originalul acestei traduceri, se mai află o copie ulterioară, cu titlul **Miostea lui Tit**. Putem bănui că schimbarea titlului aparține copistului și nu lui Beldiman.

Mihai GHERMAN
Biblioteca Academiei Române
Filiala Cluj-Napoca

BIBLIOTECA DE POEZIE

Anton PANN

POVESTEA VORBII

DESPRE VIRTUTE (FAPTĂ BUNĂ)

Fă bine, și-l aruncă-n drum.
Că
A face bine e totdauna mai bine
decât a face rău.
Binele, zic, nu să face
Numai la cine îți place,
Ci binele este bine
Să-l faci la fieștecine.
Chiar și
La cel ce te dușmănește,
Tu cu bine-l răsplătește.
Că
De te latră vreun câine,
Astupă-i gura cu pâine.
Știind că
Orce la veile tale
Cu răul nu scoți la cale.
Iar
Binele pe om îl scapă
Cu vreme de foc și apă.
Dar vei zice:
Să ne luăm după lume.
Și
Ce o face lumea să facem și noi.
Însă
Ce avem cu lumea? Lumea ca lumea,
și noi ca noi
Alții dacă ș-o scoate ochii, și noi nu
o să scoatem.
Alții de o da în gârlă, și noi nu o să
ne-necăm.
Fiecine ce face, pentru el este.
Cum își va așterne, așa va dormi.
Cum își va găti, așa va prânzi.
Nu trebuie să imităm decât pe acei
ce-i vedem făcând bine.
Că
Setosul bea apă din orce lac
Mulți zic că
Răul cu rău să gonește
Și
Fă-i rău că te pomenește.
Dar
Cât e cerul departe de la pământ,
Atâta n-are
Asemănare.
Pentru că
Omul la rău aleargă cu armăsarul și
la bine merge cu carul.
Răul lesne îl face omul, dar bineie
anevoie.
Și
Cu vreme toate se fac bune.
Numai
Vremea ce a trecut nu se mai întoarce.
Dar
Binele ce-l faci la oarecine
Ți-l întoarce vremea care vine.
Vei auzi numai:
Vine binele ca albinele.
Și apoi
Bine, bine peste bine
Când vine e tot mai bine.
Că
Cine face bine, bine găsește,
Cine face rău, rău-l însoțește.
Însă
Totdauna fapta bună
Este tuturor cunună.
Căci
Fapta bună în viață
La norocire înalță.
Și
Faptele bune în lume
Îți las nemuritor nume.

CARTEA NAȚIONALĂ ÎN PROCESUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT DIN MOLDOVA

Pornind de la postulatul că biblioteca unei instituții de învățământ este o parte integrantă a acesteia, și fără de bibliotecă nu se poate desfășura procesul de învățământ, vom încerca să elucidăm rolul cărții românești la momentul actual în acest proces, drept punct de reper având bibliotecile instituțiilor de învățământ superior din Moldova, în special Biblioteca Universității din Bălți.

În Moldova continuă realizarea reformei învățământului. După 1989 încoace criteriul de bază al redresării situației este limba – limba vorbită, limba scrisă, limba literară. A fost adoptată legea privind limba de stat, urmând ca limba română să-și găsească locul în toate sferele activității umane, și unde anume dacă nu în învățământ, în primul rând, îi este locul, iar profesorii și discipolii săi cum s-o însușească dacă nu prin carte, după care vin la bibliotecă. „Învățământul nu este decât cheia care deschide poarta bibliotecilor" – afirma André Maurois.

Ce găseau cititorii noștri în biblioteci până la 1989-1990? Găseau carte, în temei, în limba rusă, sute de manuale, materiale de referință, sute de lucrări ale marxism-leninismului, care grație Ordinului nr. 86 din 8 aprilie 1991 al Ministerului Culturii și Cultelor din Moldova cu privire la reorientarea completării fondurilor și excluderea publicațiilor supeflue, depășite moral, nesolicitate de cititori și care nu țin de profilul de activitate al bibliotecilor publice au început să fie scoase din fondurile bibliotecilor, locul lor, pe drept, ocupându-le operele lui M. Eliade, P. Țuțea, M. Vulcănescu, C. Noica, N. Iorga, M. Sadoveanu, C. Stere etc.

S-a început un proces intens de renovare a fondurilor tuturor bibliotecilor. Și este cert faptul că fără susținerea frățească a prietenilor de peste Prut, acest lucru ar fi fost irealizabil. Ceea ce ne oferă editurile din Moldova nu poate acoperi necesitățile mereu crescânde.

Orice analiză a contribuției științifice și formative a bibliotecii unei instituții de învățământ începe azi cu problemele colecțiilor: structura lor, ritmul de creștere a acestora, dinamismul relațiilor dintre evoluția planurilor și programelor de învățământ și a domeniilor de cercetare, pe de o parte, și sistemul de completare a fondurilor de documentare, pe de altă parte.

Desigur, în condițiile crizei prin care trecem astăzi, când sumele alocate pentru achizițiile de carte sunt foarte mici, când nu există o lege a depozitului legal, nu poate fi vorba de o completare bine organizată.

Răspunzând la întrebările unei anchete difuzate de Biblioteca Națională privind fondul de carte românească toate bibliotecile universitare au indicat următoarele surse de completare: donații din România; Ministerul Științei și Învățământului din Moldova; librăriile din Moldova și România (achitarea în România fiind efectuată din banii alocați de Fundația SOROS pentru fiecare bibliotecă universitară); pe ultimul loc fiind plasată colectura, care nu poate azi contribui pe deplin la formarea unor colecții de valoare ale bibliotecilor.

Conform datelor statistice prezentate Centrului Metodic al Bibliotecilor Universitare, în 1993 intrările de carte românească în toate bibliotecile universitare din Moldova au constituit mai bine de 70-90 la sută. Procentul la cărți intrate în fondul Bibliotecii Universității „Alecu Russo" este de 79,34. Dintre acestea 60-70% sunt donații parvenite de la diverse societăți și instituții din România, și în primul rând din partea Asociației Pro Basarabia și Bucovina, Filiala Galați, membrii căreia ne-au fost și rămân a fi cei mai buni și înțelegători prieteni, fondatorii principali ai colecției de carte românească a Bibliotecii Universității de Stat Bălți.

Recent ne-am bucurat de o nouă donație prețioasă primită de la Galați, într-un volum de peste 1 000 de cărți și alta de 200 exemplare oferite cu drag de către domnul Ion Cârlan, profesor pensionat, originar din Basarabia. Acest frumos cadou a fost adus de la Galați în Zilele Basarabiei desfășurate în acest frumos oraș de la Dunăre, în cadrul dialogului cultural „De la frați la frați".

În acest context, menționăm și donațiile valoroase pe care le-am primit de la B.C.U. Iași – 395 ex.; Suceava, Piatra-Neamț, Cluj – 190 ex.; de la Ambasada S.U.A., Guvernul Francez, Germania (Bonn, München) – 468 ex.

Chiar dacă eforturile depuse la completarea colecțiilor cu carte românească sunt mari, ponderea cărții în limba rusă rămâne încă să fie mare. Deși dinamica intrărilor în limba română este surprinzătoare în biblioteca noastră: 1991 – 40,60%; 1992 – 60,27%; 1993 – 79,34% din toate intrările, fondul de carte română rămâne a fi foarte mic, de numai 14,38%.

Deținând un astfel de fond de publicații în limba română, noi nu reușim să satisfacem toate cerințele studenților, elevilor, profesorilor. De aceea nu odată am abordat problema realizării împrumutului interbibliotecar dintre bibliotecile de pe o parte și alta a Prutului. Este o problemă pe care dorim s-o evidențiem în mod deosebit, căci dacă se vor rezolva problemele completării curente, bibliotecile din Basarabia vor fi nevoite să procure prin intermediul IIB cărțile pe care nu le dețin în fondurile lor.

La capitolul completarea colecțiilor mai trebuie menționată și o altă sursă care este schimbul de publicații. Relațiile stabilite cu B.C.U. București au dat deja rezultate pozitive, îmbogățind fondurile noastre cu publicații curente deosebit de prețioase.

Mai multe biblioteci universitare, posedând aparate și mașini de multiplicat, reușesc să acopere unele lacune cu forțele proprii. Astfel Biblioteca Universitară din Bălți a reprodus mai bine de 39 titluri de carte și 120 titluri de broșuri, capitole, paragrafe din cărțile necesare.

Întotdeauna s-a urmărit realizarea ideii că biblioteca trebuie să devină una din verigile sistemului de învățământ. De aceea ne bucură faptul că împrumutul de cărți românești constituie 45% din toate împrumuturile și consultările de carte efectuate în 1993 la B.A.S.E.; 36,01% la B.S.U. Bălți; 29% la B.I.E.F.; 16% la Biblioteca Universității de Stat din Moldova, circulația acestor cărți variind între 1,30 și 2,18.

Dorind să cunoaștem nivelul de valorificare a fondului de carte românească la Biblioteca Universității Bălți în anul 1992, a fost inițiat un sondaj, privind utilizarea cărții românești în bibliotecă, rezultatele căruia au fost publicate pe paginile „Magazinului bibliologic" (nr. 2, 1993). În anul ce a trecut, ne-am propus să cunoaștem opțiunile beneficiarilor pentru periodicele în limba română.

Însă oricât de rațional s-ar desfășura procesul de completare și oricât de actuale și reprezentative ar fi publicațiile procurate, dacă instrumentele și serviciile organizate nu vor răspunde exigențelor universitare, atunci potențialul bibliotecii se valorifică cu foarte mari dificultăți.

Deja al treilea an bibliotecile universitare din Moldova clasifică intrările noi conform C.Z.U. Și aici vreau să mă refer la acel grandios ajutor, pe care ni l-au acordat, și în acest domeniu, colegii de peste Prut. Pe lângă materialele necesare ce ne-au fost oferite, mai mulți bibliotecari au beneficiat de burse acordate de instituțiile din România, cei de la Bălți s-au bucurat de bursa de stagiere „Preot Igor Jechiu".

Funcționând ca un organism deplin integrat vieții universitare, bibliotecile oferă informațiile necesare, contribuind astfel la buna desfășurare a procesului de învățământ și de cercetări științifice, tinzând spre o continuă modernizare a activităților sale pe care le desfășoară.

Elena HARCONIȚĂ

BIBLIOTECA DE POEZIE

Anton PANN

POVESTEA VORBII

DESPRE ÎNVĂȚĂTURĂ

Ce înveți la tinerețe, aceea știi la bătrânețe.
Omul în copilărie lesne-nvață orce fie.
Meșteșugul la om e brățară de aur.
Nici un meșteșug nu e rău, ci oamenii sunt răi.
Cine învață la tinerețe se odihnește la bătrânețe.
Calul bătrân nu se învață în buiestru.
Cine știe carte are patru ochi.
Dar
Orce bătaie de cap se dobândește,
Pe drumuri nu se găsește.
Procopseala* nu să cumpără cu bani, ci să câștigă cu ani.
Banii nu aduc procopseala, ci procopseala aduce banii.

Omul cât trăiește învață și tot moare neînvățat.
Nimenea nu poate să zică: acum le știu toate.
De aceea
La orice treabă, pe stan pățitul întreabă.
Că
Cine întreabă nu greșește.
Orbul cu întrebarea a nimerit Brăila.
Dar
Nu cere de la prost învăț și de la bătrân băț.
Că
Orb pe orb povățuind, cad amândoi în groapă.
Orbul își caută acul în aria cu paiele și surdul îl povățuiește inde sună.
Nu cine trăiește mult știe multe, ci cine umblă mult știe multe.
Mult trăiești, multe auzi; mult umbli, multe vezi;
Mult trăiești, multe pătimești; multe greșești, multe-nveți.
Iar
Găina care clocește niciodată nu e grasă.
Dar și
Piatra care se rostogolește din loc în loc nu prinde muschi.
Toată musca nu face miere.
Toate strâchinile nu sunt pentru ciorbă.
Procopseala nu e cârpă să o mototolești și să o bagi în sân.
Că
Unde nu e cap, vai de picioare.
A lipsit de acasă nouă ani și s-a întors cu doi bani.
S-a dus bou și s-a-ntors magar.
Căci omul stinește locul, iar nu locul pe om.
Toată lumea este școală.
Și
Vremea învață pe aceia ce n-au dascăli.
Adică:
Nevoia învață pe om și nuiaua pe copii.
Ursul nu joacă de voie, ci de nevoie.
De aceea
Fisica răzgâiată nu prinde șoareci niciodată.
Și
Copilul nepedepsit rămâne neprocopsit.
Copilul răzgâiat rămâne neînvățat.

---

* Învățătura

PAGINI DIN PUBLICISTICA LUI LUCIAN BLAGA

BIBLIOTECI SĂTEȘTI

Sunt la noi o mulțime de sate care își au biblioteca lor; în punctul acesta nu trebuie să ne osândim prea mult. Dar ne întrebăm, există la noi o lege care pe lângă pământ mai dăruiește fiecărui sat și o bibliotecă, există la noi o lege care să precizeze ce fel de cărți să se îngăduie în aceste cetățui intelectuale din munții și văile noastre? După câte știm, în alte țări, chiar și în Bulgaria, cei care au în mâna lor soarta mulțimii s-au îngrijit de lucrul acesta. E adevărat, în alte țări conștiința de pământ crește cu cunoștința de carte. La noi prin urmare orice bibliotecă de sat ar însemna un privilegiu smuls din bogăția celor puțini, care au tot interesul să țină în întunecime poporul nostru atât de inteligent și atât de batjocorit în istețimea sa firească. Din partea statului s-a făcut uimitor de puțin în direcția aceasta și dacă n-ar fi fost învățătorii sau preoții entuziaști, diferitele societăți culturale (la noi „Asociațiunea") cu inițiativa lor, astăzi am fi la același nivel cu oricare alți săl- atici cu procentul de analfabeți și neștiutori de carte. Am mai observat un lucru foarte dureros. Încercarea o poate face oricine. Să meargă la sat și întâmplător să se intereseze și de bibliotecă. Răspunsul ce-l va primi va fi o îndoială din umeri. Omul nu-și prea aduce aminte că e sau nu o bibliotecă la el în sat. O știe numai popa sau învățătorul. Te duci la ei, dar nu găsește cheia dulapului unde în rafturi așteaptă în zadar prețuirea vreunui cititor cele vreo sută cinzeci de volume de literatură prost aleasă nu pentru nevoile mulțimii; în alte locuri găsești cutare dragoste învrăjbită de Vasile Pop, fiindcă în sat sunt și câteva domnișoare care, când nu se duc la câmp să adune fânul, au răgazul unei lecturi romantice și senzaționale. Poporul nu citește cărți. Din partea mea, deși am petrecut vreo 15 ani la sat, n-am văzut niciodată un țăran citind o carte, deși în satul copilăriei mele, unul din cele mai de frunte ale Ardealului, nu prea sunt analfabeți — unul, doi — cel mult. Poporul se mulțumește cu citirea unui ziar de duminică, scris pe înțelesul tuturor. Asta-i situația în cazul cel mai favorabil. Vina nu e a poporului, ci a acelor care nu-i fac educația. Bibliotecile sătești nu trebuie făcute pentru nevoile explicabile prin metodele psihanalizei ale poștăriței care e în sat și nici pentru șoarecii din podul popii, ci pentru cultivarea sătenilor. Dacă de obicei isprăvile lui Păcală nu lipsesc, e bine pentru naivitatea sănătoasă a tineretului; dar de ce lipsesc cărțile de popularizare, cu învățături despre munca câmpului și mai ales despre boalele care seceră vigoarea de altădată a țăranului sau a ciobanului, singurii chemați să perpetueze rodnic această rasă! Fiindcă astfel de cărți nu există? E rușinos să răspundem astfel. Dacă ar exista numai un strop de bunăvoință din partea celor chemați să facă marea operă de înălțare a poporului, cărțile acelea s-ar scrie peste noapte. Dar nu; noi așteptăm o minune cerească cu brațele la sân; iar în vremea asta vecinii noștri bulgari, totdeauna batjocoriți de noi, aduc legi care se și țin, pentru înființarea bibliotecilor sătești și rațională lor întocmire.

(Patria, IV, 1922, nr. 79, 11 apr., p.2)

TIPARNIȚE MĂNĂSTIREȘTI

La Neamț și la Cernica se reînființează vechile tiparnițe mănăstirești. Cei în măsură s-o facă vor înzestra cele două mănăstiri cu mașinile tipografice necesare. Intenția e să se dea un nou avânt publicațiilor religioase. În veacul de mijloc călugării se îngrijeau să se înmulțească manuscrisele ce ascundeau între tablele lor înțelepciunea lumii. Hărnicia, răbdarea și simțul artistic își dădeau mâna să mântuiască pentru vremuri mai bune cel puțin o parte din cunoștințele și creațiunile literare ale antichității clasice. Cavalerul ce păndea din cetățuia sa cuibărită între stâncile unui pisc pe vecinul său, avea prea puțin răgazul, și poate și plăcerea, literei scrise. În umbra mănăstirilor, prielnică gândului ridicat la cer, cultul scrisului era însă o parte din rugăciunea de toate zilele a călugărilor cărturari. Dacă n-ar fi fost aceste mucenicii tăcute și răbdurii la îngrămădirea de file acoperite cu slove mai mult desenate decât scrise s-ar fi pierdut desigur orice continuitate de gândire între lumea veche și cea nouă. Albinele mănăstirilor adunau cu zor mierea cunoștinței, mierea binelui și a răului, pentru cei ce aveau să vină veacuri mai târziu. Nu numai unul dintre acești călugări intrați în mănăstire după o viață zbuciumată de cavaler arțăgos și aventurier și-au găsit rostul pentru restul zilelor în transcrierea migăloasă cu slove artistic împestrițate a unei evanghelii după Marcu sau Ioan după cum îi vorbea la inimă mai mult simbolul leului sau al vulturului. Obiceiul de a spori cartea în mănăstire nu s-a pierdut nici atunci când a fost scornit tiparul. Călugărul s-a transformat doar în culegător de litere mobile, aducea însă din trecut același cult al scrisului, care-i îngăduia să tipărească cu grijă și cu sfințenie o carte, fie ea oricât de profană. Călugărul avea încă răbdarea să întregească rândurile tipărite cu câte-o slovă uriașă desenată de propria sa mână cu încurcate și grațioase arabescuri roșii. O astfel de carte se citea cu entuziasm. Tot călugării au fost și la noi cei dintâi răspânditori de lumină și meșteri tipografi. O ocupație mai frumoasă în afară de rugăciune nici nu puteau să găsească. Averile ce le adunau mănăstirile din iertarea sufletelor erau răscumpărate cel puțin prin această activitate a scrisului întru luminarea celor mulți.

Deodată însă cu lipsa de mijloace şi cu restrângerea privilegiilor, călugărul şi-a pierdut cu desăvârşire rolul de cărturar-tipograf. Astăzi nu mai e decât închinătorul din zori până-n noapte, în cazul cel mai bun. Şi totuşi ar putea să fie mai util, mai util în sens religios. Lucrul acesta l-au înţeles prea bine cei ce s-au hotărât să reînfiinţeze vechile tiparniţe mănăstireşti de la Neamţ şi Cernica. Călugărilor li se vor da ca ucenici într-o meserie câteva sute de orfani de război. Cartea religioasă va lua nu numai un nou avânt pe urma acestei munci făcute cu dragoste înainte de toate. Arta tiparului va fi îmbogăţită cu gânduri nouă. Ne-a lucrat mult vestea acestei renaşteri mănăstireşti nu numai pentru reînvierea romantică a unei privelişti medievale, ci şi pentru altceva. Ne-am întrebat: de ce se vor tipări în mănăstiri numai cărţi religioase şi nu şi de filosofie bunăoară, pentru care casele de editură au aşa de puţin interes? Călugării veacurilor de mijloc n-au înmulţit numai biblia, ci ne-au mântuit peste prăpastia timpului de întuneric şi dialogurile lui Plato.

(Patria, V, 1923, nr. 147, 11 iulie, p. 1)

REVISTA

Suntem aproape de mijlocul lui octombrie şi vechile reviste care au apărut în Capitală ca şi în provincie nu se anunţă: pentru unele vacanţa de vară a fost fatală. Această întârziere e un barometru literar. Interesul marelui public e în dispariţie şi nu credem că este o singură revistă care să se susţină singură fără de jertfe. Bunului burgez cu burta plină îi trebuie distracţie, dar fără jertfe. În cazul acesta tot proletarul intelectual trebuie să le aducă din idealism, din patimă, cu trudă şi cu nopţi nedormite. Sunt la noi reviste bătrâne şi reviste tinere. Dintre cele bătrâne *Viaţa românească* e ţinută încă în viaţă dintr-o nobilă obişnuinţă; dintre cele tinere *Flacăra* singură apare fără să-şi ţină promisiunile de îndreptare şi făcând tot mai multe concesii literaturii de bulevard. Nu se citeşte? Nu. Revistele sunt într-o ţară acele puteri care dau ritm vieţii culturale; fără de ele ritmul ar fi cu mult mai încet, ameninţând să se împotmolească cu desăvârşire în noroiul luptelor zilnice. După război cu multă greutate s-a înjghebat o mişcare literară, mulţumită în mare parte revistelor. Am ajuns acum iarăşi la un punct mort? Ar fi catastrofal. Străinătatea, englezii, francezii, germanii, maghiarii, într-o serie de articole şi de traduceri au început să se intereseze de literatura noastră şi tocmai acum să nu-i oferim nimic? Dacă pierdem momentul, l-am pierdut pentru multă vreme. Cultura noastră ar fi singura în stare să ridice prestigiul destul de scăzut al poporului nostru. Revistele sunt aproape unicul mijloc prin care ne putem pune în contact cu mişcarea culturală din străinătate. Unele din cele ce au apărut la noi erau trimise regulat la toate revistele mari din Franţa, Italia, Germania; şi au fost fără îndoială bine primite; străinătatea a ţinut cont şi de aceste lumini din orient. În toate ţările din Europa se înteţeşte interesul pentru străinătate. Se fac traduceri din toate literaturile. Popoarele înduşmănite printr-un război îşi deschid graniţele culturale cu dorinţa de a se cunoaşte reciproc. N-a fost niciodată o epocă în care revistele să fi avut o mai mare importanţă ca astăzi. Numai noi să rămânem iarăşi „izolaţii barbari" ai Europei? Pierdem trenul şi un al doilea nu ştim când va mai veni. Vom rămânea aceeaşi necunoscuţi care am fost; iar pentru noi lâncezim. Fiindcă bunul nostru, cetăţeanul, nu vrea să aducă nici o jertfă pentru literatură. Nici măcar zece lei lunar. Cine-şi mai poate pune nădejdea în bunăvoinţa marelui public? sau în Ministerul artelor?

Sarcina rămâne pe aceeaşi generaţie tânără care cu neînchipuite greutăţi a făcut după război un început aşa de frumos. Aflăm că revista *Gândirea* va reapărea în curând şi apelăm ca exemplul ei să fie urmat şi de altele, *Lamura, Cugetul românesc.*

(Patria, IV, 1922, nr. 214, 4 oct., p.1)

LITERATURA PENTRU SUFLETE MĂRUNTE

Literatura pentru copii se sporeşte şi la noi. Casa de editură „Viaţa Românească" ne trimite patru cărţulii cu poveşti: *Palatul fermecat, Cenuşăreasa, Scufiţa-Roşie, Albă ca zăpada.* Va să zică tălmăciri, deşi nu se spune nicăieri acest lucru. E scutită literatura pentru copii de această datorie elementară de a-şi mărturisi originea? *Albă ca zăpada* e *Schneewittchen*, cum se vede şi dintr-o planşă reprodusă dintr-o carte nemţească; pe sicriul fetiţei se vede numele ei pe neaşteptate schimbat în *Schneewittchen* cu litere mari mari de argint. Închipuiţi-vă acum perplexitatea copiilor. *Scufiţa roşie* e *Rotkäpchen*. Poveştile acestea sunt fără îndoială unele din cele mai frumoase ale literaturii universale. Traducerile sunt corecte, deşi în numele *Albă ca zăpada* descoperim o stângăcie a limbii noastre. În nemţeşte merge foarte bine *Schneewittchen* dar nu tot aşa: *Alba ca zăpada*. Ar fi fost poate mai de dorit o localizare. Greşeala de căpetenie a acestor cărţulii ni se pare însă alta: planşele colorate împrăştiate în text. Vezi aici fecioare germanice grăsulii şi cu părul blond, feciori de crai nu mai puţin germanici, pitici şi păstori niciodată nu i-a văzut poporul nostru nici în cele mai îndrăzneţe visuri ale sale. Piticii, ciobanii, craii noştri îşi au stilul lor. E păcat să corupem imaginaţia copiilor noştri cu pitici cari vin de-a dreptul din inchipuirea atât de germanică a marelui pictor Schwind, creatorul lui Rübezahl. Casa de editură „Viaţa românească" în loc să comande nişte desene la un pictor român, a reprodus pur şi simplu nişte chipuri dintr-o carte nemţească, care pot fi foarte frumoase acolo, dar nu pentru noi. Avem nădejdea că în numerele viitoare ale acestei drăguţe biblioteci, nu se va mai face aceeaşi greşală. Ar fi păcat de textul atât de bine scris. Avem însă şi un spor al literaturii originale pentru copii. Elena Farago a tipărit în aceeaşi editură o carte – *Să fim buni* – povestiri pentru copii. D-na Farago a mai publicat înainte cu vreo doi ani şi un volumaş de versuri pentru copii. Un spirit de înaltă

noblețe se manifestă în cărțile acestea scrise ușor și frumos. Imaginația poetei nu se îndepărtează de realitate, rămâne un raport de tangență cu ea. Recomandăm cărțulia aceasta cu deosebită căldură celor cari vreau să facă o bucurie copiilor. Cartea e numai pentru copii buni, cum zice autoarea; dar toți copiii sunt buni. Suntem siguri că literatura pentru sufletele mărunte ale copiilor, care oricând și le-ar putea împrumuta florilor, se va spori deacum tot mai mult. Afirmăm doar nu demult, că copiii noștri sunt aproape singurii „intelectuali" deoarece numai ei mai citesc.

(Patria, V, 1923, nr. 11, 17 ian., p.1)

CARTEA CEA BUNĂ

În editura „Cultura Națională" se tipărește sub îngrijirea măsurată și conștiincios cumpănită a dlui profesor universitar Sextil Pușcariu biblioteca „Cartea cea bună". Rostul acestei biblioteci e de a da lucrările mai importante ale prozei românești, culegeri din poeții noștri mai însemnați, traduceri din autori străini, colecții selecționate din literatura populară ș.a.m.d., toate alese ca să fie potrivite pentru o anumită vârstă. Biblioteca „Cartea cea bună" devine în felul acesta biblioteca prin excelență a liceenilor, a căror lectură a fost lăsată până acum cu totul la voia întâmplării. Fiecare volumaș aduce firește și o prefață scrisă destul de ușor să fie înțeleasă de oricine – câteva rânduri în care se ferecă viața autorului și se caracterizează în câteva linii energice opera sa. Cititorul are deci prilejul să-și facă lectura pe fondul împrospătat sau revelat al unor date biografice și al atmosferei ce o lasă în suflet întreaga operă. Volumașul e prin urmare în aceeași măsură mai inteligibil – înțelegem artistic mai inteligibil – pentru niște oameni în devenire care își caută întâiele orientări sigure. Biblioteca cuprinde lucrări în proză și versuri din Negruzzi, Bolintineanu, Alecsandri, Eminescu, Caragiale, Creangă, Odobescu, Slavici, Coșbuc, cu alte cuvinte lucrări din scriitorii noștri cei mai vechi până la cei mai noi. Ceea ce până acum nu se putea citi decât în edițiile greoaie ale „Operelor complete" se va reedita în forma cea mai accesibilă a singuratecelor opere controlate cu tot aparatul bibliografic, ca să apară fără de variațiunile fatale pe care repețitele reeditări le-a introdus în original.

Dacă luăm astăzi bunăoară poeziile lui Coșbuc sau Eminescu în ultima ediție tipărită de „Cartea Românească" adeseori nici nu le mai poți recunoaște sub parazitii greșelilor de tipar. Volumașele apărute până acum în Biblioteca „Cartea cea bună" (Negruzzi, Alecsandri) sunt o garanție scrisă că aceste cărți vor fi scutite de păcatul atât de încetățenit la noi al greșelilor de tipar. Cititorul are deci în fața sa adevăratele Pastele ale lui Alecsandri și nu „pseudo-pastelele" de care poetul niciodată nu s-a făcut vinovat. Directorii de licee care vreau să întregească biblioteca școalei au de acum unde să se adreseze. Biblioteca „Cartea cea bună" e la noi întâia încercare serioasă de a da o bună educație literară noilor generații. Dar se pare că am stăruit prea mult numai asupra liceelor. Nu. „Cartea cea bună" e pentru toți intelectualii care doresc să citească frumoasa, vechea și noua literatură, nestingheriți de ortografia acelor vremi și nesupărați de moliile ce iasă dintre filele vechilor cărți. Ne ținem de datorie să atragem atenția publicului asupra acestei biblioteci. Vom reveni asupra singuratecelor volumașe în succesiunea apariției lor.

(Patria, V, 1923, nr. 21, 31 ian., p.1)

VISĂTORII

Cele mai frumoase lucruri cu care se poate mândri omenirea ne vin de la visători. Făuritorii de visuri sunt reprezentanții cei mai aleși ai poporului homo sapiens. Ei învață pe cei mulți să se ridice de la o existență pur și simplu la o existență superioară. Ei merg în fruntea istoriei și nu este o singură schimbare în dezvoltarea neamului omenesc care să nu purceadă de la vreunul din cei care „trăiesc cu capul în nori". Cât de primitivă ar fi viața acelora care se numesc practici și reali, dacă n-ar fi „nebunii" care să le creeze posibilitatea unei vieți cel puțin mai ușoare dacă nu mai ridicate. Creatorii de noi ideale sociale, plăsmuitorii de concepții despre viață, făuritorii de ipoteze științifice, inventatorii de mijloace puse în slujba traiului zilnic al nostru nu sunt opera oamenilor „practici" și „reali", ci opera „visătorilor". Numai după cei din urmă rămâne ceva trainic, numai în imaginația lor, la aparență așa de străină de realitate, trăiește veșnicia. Visătorii fac istoria.

Tragem o dungă peste munca lor, nu mai rămâne nimic din toate frământările nenumăratelor generații. Contemporanii acestui soi nenorocit de oameni, care trăiesc fantasme, zic de obicei că visătorii sunt cei mai inutili dintre vieţuitori. Ce valoare ar putea un artist, un gânditor, un profet pentru niște ființe care n-au alt instinct decât cel al stomacului, care n-au altă conștiință decât pe cea a coloanei vertebrale. Dacă ar avea cel puțin recunoștința față de cei câțiva singuratici din a căror sudoare se hrănesc și a căror jertfă le face viața mai plăcută.

Când cineva visează e tras de mânecă și i se spune cu un surâs de milă și poate și de batjocură. Trezește-te! Bieții visători n-au voie nici să viseze. O, și ce bine ar fi să viseze cât mai mulți, să se concentreze în interiorul lor, să-și adune puterile, să se entuziasmeze așteptând ultima scânteie ce-ar putea să supraviețuiască pământeasca lor alergare.

Ce goală e existența celor care cred așa de mult numai în ceea ce se poate pipăi. Numai visul ne formează sufletul închegându-i și armonizându-i puterile ascunse. Lăsați visătorii să-și viseze visurile lor. Cel puțin atât, dacă nu-i puteți ajuta.

(Voința, I, 1920, nr. 93, 18 dec., p. 1)

Din culegerea: Lucian Blaga. Vederi și istorie, Galați, Editura Porto-Franco, 1992.

LUCIAN BLAGA

«CÂMPUL VALORILOR»

Lucian Blaga s-a impus în cultura națională, ne spune Vasile Băncilă, ca un gânditor „adânc, stăruitor, tăcut, posedat al unor permanențe de dincolo de istorie". Lucrările prin care a înălțat filosofia românească până la acoperirea **conceptului** care o **desemnează** sunt cuprinse în cele trei trilogii: **TRILOGIA CUNOAȘTERII**, 1943 (**Eonul dogmatic** – 1931, **Cunoașterea luciferică** – 1933, **Censura transcedentală, încercare metafisică** – 1934); **TRILOGIA CULTURII**, 1944 (**Orizont de stil** – 1936), **Spațiul mioritic** – 1938, **Geneza metaforei și sensul culturii** – 1937); **TRILOGIA VALORILOR**, 1946 (**Știință și creație** – 1942, **Gândirea magică și religia** – 1942, compusă din: **Despre gândirea magică** – 1941 și **Religie și spirit** – 1942, **Artă și valoare** – 1939).

Demersul pe care-l urmărește în lucrările suscitate îl reprezintă **cunoașterea** întemeiată pe idei cu „funcțiune imperativă"; **transformarea** cunoașterii, prin acțiunile oamenilor, „în fapte de cultură"; **înălțarea** cunoașterii „pe podișul valorilor", cuprinderea, analiza și înfățișarea ei din „unghiul axiologic". O asemenea ordine de desfășurare și de relevare „în spațiu și în timp" a **cunoașterii** se propune din perspectiva „necesității creației culturale". Analiza ei nu o începe înainte de a face „oarecare ordine în **câmpul** ei fenomenal și subfenomenal" și de a propune „concepte cât mai clare cu putință".

Edificarea trilogiilor **cunoașterii, culturii, valorilor** deși realizate în timp, după cum ne arată anii de apariție, ni se înfățișează ca acte de știință și cultură concomitente. Căci primele capătă încărcătură filosofică necesară numai și în măsura în care cititorul ia cunoștință de ultimele. Numai ca întreg, ele pun în evidență identitatea dintre **procesul** cunoașterii, **faptul** de cultură și **câmpul** valorilor.

La confluența acestor trei mari teritorii ale manifestării constructive a spiritului uman întemeiază Lucian Blaga **sistemul său axiologic**. El nu trebuie cantonat – căci nu este – numai în **Trilogia valorilor**. Valorile nu reprezintă pentru Blaga „o lume aparte, autonomă, subiectivă". Ele se integrează concepției sale metafizice. Și el o spune ca atare. „O concepție metafizică, despre misterul cosmic despre existență, despre lume și viață, își merită cu adevărat numele, numai când poate să legitimeze într-un fel și lumea valorilor".

De la o asemenea precizare a lui Lucian Blaga trebuie să pornim când discutăm despre axiologia sa. Precizare pe care el o face în finalul **Trilogiei valorilor**, dar și ca o concluzie la **Trilogia cunoașterii** și **Trilogia culturii**. Căci în „aspirațiile" sale, după cum singur mărturisește, „este închegarea crescândă a unei concepții metafizice" tocmai acest lucru îl urmărea cuprinderea, analiza și înfățișarea valorilor în și prin filosofie.

Înainte de a ajunge la încheierea sistemului său axiologic, Lucian Blaga urmărește valorile și în tărâmul **artei**, și în tărâmul **culturii**, și în tărâmul **științei**. El face o amplă incursiune în istorie. De la „spiritul babilonian" la Platon și Aristotel, de la ei la „spiritul științific indic" și „marea anticipație europeană". Trece în revistă toate marile idei puse în evidență de baroc, romantici, constructivism etc. Nu ocolește nimic. Cuprinde și cercetează totul. Materialul „îl scoatem – preciza el – așadar din istoria științelor". Aceasta nu înseamnă însă – sublinia în continuare – „că avem de gând să ne reversăm interesul în apele fără margini ale istoriei științelor".

Și încă un element, Lucian Blaga raportează totul la **om** și cercetează, analizează, înfățișează totul prin **capacitatea** omului de a se realiza, odată cu istoria, ca om. Căci el, omul, se așază treptat, cu societatea, în **câmpul** valorilor. Și, prin ceea ce face, **cât** face, **cum** face, **pentru ce** face realizează atât propriile sale linii de forță dar și dimensiunile și structura ca atare a valorilor. Prin ele își realizează orizontul, „dimensiunile alcătuitoare", dă glas vastelor sale posibilități de manifestare creatoare, își convinge semenul (sau semenii) de **unicitatea** disponibilităților sale. Și tot prin valori pune în evidență **in-conștientul** care-l definește ca atare. Virtuțile care-l determină ca prin manifestările sale să se deosebească de ceilalți, să fie el însuși.

Pentru Lucian Blaga, ca de fapt și pentru Petre Andrei și Tudor Vianu, valorile sunt creațiile cele mai **autentice**, care legitimează în gradul cel mai înalt spiritul omenesc. Ele reprezintă un proces, evenimente de creație în continuă aniversare. Și nu o simplă acumulare de fapte.

Un asemenea demers îl ajută să **meargă** la „izvorul" creației, să **evidențieze** „creșterea inevitabilă

și de la sine înțeleasă" a inițiației creatoare, să **sondeze** adâncurile patrimoniului „inalterabil al spiritului uman". Are grijă, de asemenea să „asimileze" pentru câmpul axiologiei și „teritorii ce nu aparțin numai psihologiei sau esteticii, sau unei anumite filosofii descriptive a culturii, ci și antropologiei, ontologiei și metafizicii".

Incursiunea adâncă pe care o face în istoria spiritului științific îi oferă prilejul să caute o lămurire a cuceririlor științifice, să se clarifice asupra „unor structuri spirituale științifice". Și pentru a-și apropia ca fiind ale sale precizările „de ordin epistemologic" pe care le-a înregistrat spiritul omului iscoditor își asumă „sarcina" să releve „și mai mult decât s-a făcut că știința europeană este condiționată, ca și gândirea științifică la alte popoare, de **coordonate stilistice** (subl. ns. M.M.)". Adică, de „coordonate susceptibile de o formulare mai mult sau mai puțin conceptuală".

Și pentru ca cel care se apleacă atent, cu insistență, adeseori revenind asupra textului lui Blaga, să înțeleagă exact conceptul de „coordonate stilistice", gânditorul din Lancrăm face următoarea precizare: „coordonatele stilistice pe care le vom pune în lumină la diverse popoare, din arhaic până astăzi, n-am vrea să fie înțelese ca expresii sumare ale unor nebuloase înclinări psihologice, ci ca niște adevărate **funcții modelatoare** și de putere „categorială", aparținând spiritului inconștient". Adică a spiritului izvoarelor din profunzimile inconștientului. Dar care totuși susține și definește în cele mai variate forme „cei mai secreți factori creatori, ai gândirii „științifice".

Istoria ne arată, precizează Blaga, că „știința se găsește adesea în situația" doar „de a «observa» și «descrie» fenomene date". Ea se află însă și în postura „de a descoperi noi fenomene". iar „în asemenea situații este cel puțin călăuzită" dacă nu determinată, „de anumiți factori **stilistici**". Faptul este firesc pentru Blaga. Știința nu numai „observă" și „descrie". Și ea se angajează să pătrundă necunoscutul, să intre în orizontul misterului. Orizont al misterului pe care autorul celor trei trilogii îi definește ca „**un implicat fundamental și imanent al existenței și conștiinței specifice umane**".

Omul își revelează în fapt și prin cunoaștere (știință) și prin cultură (arte), și prin valori (axiologie) **starea** sa demiurgică. Realizările din aceste domenii exprimă atât capacitatea cognitivă a omului, cât și forța revelatoare a spiritului uman. Numai împreună, cognitivul și misterul adaugă sporul de semnificații pe care le presupun, în orice domeniu al activităților umane, valorile pentru a se implini și manifesta ca atare. Căci, el, omul, subliniază Blaga, „în calitatea sa specific umană" se „caracterizează", spre deosebire „de toate animalele", evident, prin modul existenței legat și condiționat de orizontul misterului". În câmpul acestuia își află „făptura omenească" condiția de a exista „în depiinătatea ei". Și, tot în legătură cu aceasta poate ființa și „antropologia ca disciplină autonomă".

Orizontul misterului „implicat fundamental al ființei umane", este — în concepția lui Blaga — cel care guvernează și „operațiunile teoretice" ale cunoașterii și forțele creatoare pe care **homo sapiens** le transpune în valori. El reprezintă „o condiție prealabilă a oricărui act teoretic" și „de creație". Căci ființa umană este înzestrată și ființează ca atare numai prin „cele două serii de catergorii". Prima prin care „receptează lumea dată", iar cea de a doua prin care „modelează misterul". În felul acesta, omul se ajută nici să nu plonjeze, în **datul imediat**, nici să nu rămână într-o stare „satisfăcut-neschimbată" și „cu privirea ațintită asupra misterului".

În fapt, Blaga caută în cele trei trilogii, cu deosebire, în **Trilogia valorilor, ritmul** și **logica** creației. Individul nu este, în concepția sa, creator ca **ins**, ci el este creator ca **om**. Și pentru a se manifesta ca atare este necesar ca pe lângă „diferențierea morfologică și structurală", pe care o cunoaște „să se dezăvăluiască în el și un nou mod de a exista, un nou mod ontologic cu totul deosebit de modul propriu animalului". Este vorba de acea „mutație ontologică", una dintre „acele foarte puține mutațiuni ontologice, care diversifică așa de hotărât creaturile lumii" și care pe om îl proiectează „în orizontul misterului". Aici, în acest orizont se află el, omul, sub influența unei permanente tensiuni revelatoare și într-o „continuă stare" de creație.

Înălțarea omului până la punctul din care să poată cuprinde și stăpâni „orizontul misterului" are loc însă numai prin **crearea de valori**. Și pentru a ajunge aici nu-i sunt suficiente numai „structurile umane" care vizează „organicul, sufletul, spiritul". Pentru a ajunge la acele valori, aceste structuri tripartite se cer a fi „puse în slujba unui anume mod ontologic, adică în slujba existenței în orizontul misterului și în vederea revelării". Da aici încolo putem spune că valorile sunt întemeiate cu adevărat pe o experiență pozitivă. Adică, acea experiență care le oferă o **eficacitate**, și ca stare de lucruri, și ca **modele** de acțiune, și ca **tensiune** a rostului vieții creatorului. Omul, ne spune Lucian Blaga, în consens cu ceilalți mari axiologi ai timpului, are tendința de a-și închipui, de a-și privi și chiar de a construi lumea din afară „după chipul și

asemănarea sa". Căci intropatia, continuă acesta, „reprezintă în general un mod al subiectului uman de a-şi vedea şi de a-şi trata obiectul". Mai mult chiar, subiectul uman „are tendinţa de «a însufleţi» obiectul".

Apariţia unei asemenea stări tensionale între individ ca socius şi mediul care-l înconjoară, tendinţa omului de a transfera asupra acestuia stările sale sufleteşti, ne spune Lucian Blaga, este normală. Iar dacă omul transferă o parte din sine asupra obiectelor naturale înconjurătoare, cu atât mai mult însufleţeşte „câmpurile valorilor" create de sine, îşi sporeşte vitalitatea, forţa creatică. Apare între om şi valorile pe care le crează un **feed-back** prin care sunt **sporite** într-o parte potenţele creatoare, — „autoinducţiune de putere", cum îi spune Blaga — ale individului, în altă parte **încărcate** de aureola demiurgică valorile. Este „acea relaţie" prin care „sufletul însufleţind obiectul se însufleţeşte". Adică, lumea valorilor trebuie „să fie prielnică sufletului uman". În câmpul lor, omul să-şi găsească mediul, „datorită căruia el se înteţeşte ca atare în însăşi puterea şi substanţa sa". Ele, valorile, sunt chemate să confere subiectului creator „calităţi înălţate şi cuceritoare deopotrivă".

Actul creaţiei face parte din constituţia omului. El apare şi se împlineşte ca o reacţie firească a stărilor lăuntrice împotriva faptelor date, pe care individul le primeşte, prin moştenire, de la generaţiile precedente. Cuprins în valori, el ocazionează, dezlănţuie, şi pentru „creator" şi pentru „consumator", ceea ce se numeşte „geneza omului". Îi oferă „insului uman" posibilitatea — şi în actul de creaţie şi în actul de consumaţie — de a se vedea săltat, „prin destin general omenesc", în „rânduiala sa **de regn sui-generis în univers**".

Procesul de creare a valorilor apare pentru Lucian Blaga, ca „un demers grav şi de mare accent". El declanşează şi susţine într-un ritm accelerat, pe măsura împlinirii actelor de creaţie a valorilor, **setea** de viaţă a subiectului creator, **dorinţa** acestuia de a se angaja continuu spre desăvârşirea procesului cunoaşterii, acel proces „de autototalizare sau de autodepăşire a fiinţei umane". În cadrul lui avem de-a face cu manifestarea acelei multiplicităţi „de planuri ale spiritului" prin care subiectul caută să-şi dea (prin valori) răspunsuri faptelor sale de conştiinţă. Ele, valorile, odată create ajută eul constructor să-şi facă simţită prezenţa în câmpul „lumii date", în câmpul „specific al existenţei umane". Acesta este de fapt „modul specific de a «exista» al omului".

Câmpul valorilor nu se reduce în concepţia lui Lucian Blaga doar la un mod de a exista al omului „«ca eu gânditor» într-o lume dată, pozitiv determinabilă". Nu. Câmpul de valori reprezintă pentru Blaga modul de a **exista** al omului „într-un orizont de mistere". Adică, acel mod de a exista care **face legătură** între starea de animal şi antropoidal, pe de-o parte, şi orizontul „specific uman", pe de altă parte. Căci numai prin valori „pre-omul, cum îi spune Blaga, a putut să devină om". Ele, valorile, determină de fapt mutaţiunea ontologică a diferenţei „între om şi animal". În fapt, el, omul, îşi relevă misterul, îl face să fie al lui. Prin valori ajunge subiectul să întreţină o permanentă tensiune, sinonimă cu a demiurgului, şi asigură „un deznodământ iarăşi şi iarăşi repetat".

În procesul creaţiei se naşte acea intensitate excepţională care-l scoate pe om din animalitate şi-l proiectează în „orizontul misterului", mai aproape de **Marele Anonim**. Aici şi acum se naşte acel „relief specific existenţei umane", care conferă spaţiu de afirmare „individului creator" şi-l ajută să convertească — prin darul revelator — misterele lumii „în creaţii de cultură".

Valorile reprezintă şi ele o lume imediată, ca şi natura. Ele nu ne sunt însă oferite ca şi natura. Valorile sunt „aduse", de către om, prin actul de creaţie, din zona misterului. Adică, ele exprimă „modul ontologic specific şi deplin uman". Lumea creaţiilor, a valorilor ne şi **uneşte** cu misterul şi ne **desparte** de natură, dar ne şi **desparte**, ne „izolează" de mister şi ne **uneşte** cu natura.

În această stare de continuă alternanţă, între „lumea dată prin simţuri" şi „orizontul misterului", pe care o asigură „câmpul valorilor", creaţia artistică vine „să permanentizeze «geneza omului» şi să-i asigure iarăşi şi iarăşi actualizarea insului în orizontul specific uman şi într-o ordine singulară în univers".

După cum era şi firesc, Lucian Balga înfige vârful de lance al analizei sale în procesul de **creaţie a valorilor**. Zonă stăpânită integral de mister. Şi, spre deosebire de Petre Andrei care propune un sistem **logico-filosofic** sau Tudor Vianu care vine cu un sistem **estetic-filosofic**, el, Lucian Blaga, se angajează a oferi un sistem care porneşte de la **creator spre filosofie**. De aici faptul că el nu-şi expune sistemul într-o singură carte, cum au făcut în general primii doi, ci îl întemeiază pe lucrările cuprinse în toate cele trei **trilogii**. Şi chiar şi în altele din afara lor.

Mircea MÂCIU

(Academica, nr.7, 1991)

SORIN STATI

CUVINTE ROMÂNEȘTI

O poveste a vorbelor

■

LITERATURĂ

Împărțirea cea mai simplă a operelor literare, bazată pe formă, este aceea în scrieri în *versuri* și scrieri în *proză*.

Vers și *proză* sunt două cuvinte latinești, care inițial nu aveau nici o legătură cu creațiile artistice, deoarece s-au născut într-o vreme când poporul roman nu cunoștea nici scrierea și cu atât mai puțin literatura scrisă.

Vers provine din *versus* care înseamnă „obiect întors, răsturnat". (În legătură cu acest înțeles putem cita cuvintele românești a *inversa* „a întoarce pe dos, a răsturna" și *invers*.) Unele dintre cele mai vechi sensuri ale lui *versus* a fost și „brazdă", care este, după cum se știe, o fâșie de pământ *răsturnată* cu plugul. Dar brazda are forma unei linii drepte, a unui rând, și, prin comparație cu ea, s-au numit *versus* rândurile așezate unul sub altul ale unei poezii.

Primul sistem de a așterne versurile în scris avea o caracteristică foarte ciudată: primul vers se scria de la stânga la dreapta, al doilea de la dreapta la stânga, al treilea iarăși de la stânga la dreapta și așa mai departe până la sfârșit. (Asemănarea cu mersul plugului când brăzdează un ogor este evidentă.)

Știm din literatura modernă, că ordinea cuvintelor într-o poezie este adesea diferită de aceea a prozei, mai apropiată din acest punct de vedere de limba vorbită. Exprimarea prozaică este mai simplă, fără atâtea întortocheri, datorate adesea exigențelor ritmului. Observația e valabilă și pentru literatura latină, astfel că romanii au considerat proza un fel de a scrie „fără înconjur, în linie dreaptă, simplu". Toate aceste însușiri erau exprimate prin adjectivul *prosus*, iar scrierile care prezentau calitățile amintite au primit numele de *prosa*.

O legătură cu antichitatea latină ne-o sugerează genul literar al romanului: *roman* este și poporul Italiei de acum două milenii, dar *roman* este și numele unei scrieri epice de proporții mari. Rostirea coincide total, dar sensurile contrastează prea mult ca să nu deștepte neîncrederea în apropierea pe care am presupus-o. Care să fie adevărul? Sunt într-adevăr înrudite cuvintele acestea pronunțate la fel, sau similitudinea e rodul hazardului, care a creat destule perechi de omonime, discutate în cartea aceasta la momentul potrivit? Dar să dăm cuvântul filologilor.

În Franța, ca și în celelalte provincii ale imperiului, limba latină s-a transformat neîncetat, îndepărtându-se de felul cum o vorbeau Cicero, Caesar și contemporanii lor. În secolul al IX-lea e.n., limba aceasta — adică de fapt, franceza cea mai veche — purta numele de *lingua romana rustica*, adică, „limba romană țărănească, populară", pentru a nu se confunda cu *lingua latina*. Diferența dintre limbile „română" (veche franceză) și latină ajunsese atât de mare în această epocă, încât la 813, hotărârea *Consiliului de la Tours* cerea preoților să-și traducă predicile din latină în română (ca să poată fi înțelese de credincioși).

După aceea a fost numită *română* nu numai vechea limbă franceză, dar și orice scriere, în proză sau versuri, redactată în această limbă; sensul se îngustează treptat, limitându-se mai întâi la scrierile în proză și apoi la un anumit gen de proză (epică, de mari proporții). Imitând denumirea franceză, și alte popoare au adoptat termenul *roman*, neglijând faptul că *roman* însemna de fapt „vechi francez, scris în limba veche franceză".

Termenii referitori la teatru, la operele dramatice, sunt purtătorii unor informații interesante despre epoci istorice vechi sau foarte vechi.

Ar crede cineva că *pantalonii* au vreo legătură cu istoria teatrului? Se va vedea imediat că da. În comediile populare italiene (commedia dell'Arte) apărea frecvent un personaj numit Pantaleone, caracterizat prin pantalonii săi lungi și largi. Numele eroului comic a devenit cu timpul numele unui articol de îmbrăcăminte — pantalonul.

La curțiile domnitorilor noștri erau foarte apreciați niște bufoni sau măscărici pe care poporul îi numea cu cuvântul auzit de la turci *karagöz* (om cu față neagră). Prin adaptarea pronunțării, *karagöz* s-a schimbat în caraghios, iar sensul s-a desprins de lumea teatrului, a comediei turcești, în care *karagöz*-ii erau personaje de o mare popularitate.

Dar terminologia teatrală este bazată mai ales pe cuvinte care evocă marea înflorire a genului dramatic în vechea Eladă. Dintre acești termeni unii au depășit sfera preocupărilor literare.

Pe solul Greciei antice înflorea acum mai bine de două mii cinci sute de ani genul literar numit *ditiramb* — un fel de poem în care se povestea o legendă mitologică, scopul fiind de ordin religios, și anume prosławirea zeului Dionysos. Acest caracter de imn de slavă explică folosirea actuală a cuvântului *ditiramb*, ca expresie a unor laude entuziaste (eventual exagerate) la adresa cuiva; se vorbește și de discursuri *ditirambice*.

Ditirambii antichității erau interpretați de un ansamblu de persoane (*corul*, pe grecește *khoros*), care cântau și dansau. Pentru a face reprezentația mai captivantă,

mai sugestivă, autorii au introdus o inovație: au înlocuit povestirea monotonă a corului cu un dialog între cor și un solist, care simboliza pe eroul legendei respective.

Acesta a fost germenele din care s-a dezvoltat tragedia greacă în secolul al V-lea î.e.n., așa cum o cunoaștem din operele lui Eschil, Sofocle și Euripide. Dar – ceea ce pare mai puțin firesc – tot acesta a fost și momentul nașterii cuvântului *ipocrit*. Într-adevăr, solistul ditirambului, cel care dialoga cu corul, se numea *hypokrites*, cuvânt din care provine *ipocrit* din românește. Denumirea greacă este foarte logică, *hypokrites* însemnând „cel care răspunde" (corului), dar cum ajungem de aici la „fățarnic, prefăcut", adică la accepția lui *ipocrit*? Evoluția sensului nu e totuși prea complicată: solistul de care vorbim era un actor; el exprima gânduri și sentimente care nu erau ale lui – deci se prefăcea. În definitiv, nu spunem și noi câteodată despre un ipocrit că... joacă teatru?

Dar să trecem la alte cuvinte, care prin istoria lor se referă la teatrul antic.

Corul, la început elementul esențial al tragediilor, era compus din douăsprezece, apoi din cincisprezece persoane și avea un conducător numit *corifeu*. În mod figurat, cuvântul e folosit azi cu înțelesul de „persoană cu rol conducător într-un domeniu de activitate, fruntaș, căpătenie".

Rolul corului a rămas important în tot secolul al V-lea, dar factorul esențial al spectacolului devin actorii (toți bărbați). La început a fost unul, dar curând numărul lor s-a ridicat la doi și apoi la trei. Acțiunea era astfel condusă încât, deși piesa avea mai mult de trei persoane, în scenă nu se aflau niciodată mai mult de trei, ceea ce înseamnă că în aceeași tragedie, același actor juca două, trei roluri. Actorul care interpreta rolul principal se numea *protagonistes* (derivat de la cuvintele grecești care însemnau „primul" – *protos* – și „persoană care luptă, acționează" – *agonistes*). Termenul se folosește și în teatrul modern (*protagonist*), în schimb numele celorlalți doi actori *deuteragonistes* și *tritagonistes* au fost date uitării.

Tragedia greacă nu era împărțită în acte, ci în: a) *prolog*, în care publicul era informat, pus la curent, cu ceea ce avea să se întâmple, b) părți interpretate de cor și c) pasaje jucate de actori, care conțineau acțiunea propriu-zisă (părțile corale fiind un comentariu al acestei acțiuni) și care corespund întrucâtva actelor din teatrul modern. Aceste „acte" erau denumite *epeisodion*, adică parte intercalată între două intrări ale corului („intrare" se spunea *eisodos*). Din *epeisodion* se trage cuvântul nostru *episod*, care înseamnă „fragment, parte din acțiunea unei opere literare" (mai mult epice decât dramatice).

De la Eschil datează obiceiul de a prezenta într-un singur spectacol o *trilogie*, adică un grup de trei tragedii a căror acțiune se continuă din una într-alta. Autorii dramatici moderni nu prea mai scriu trilogii, în schimb romancierii publică scrieri vaste, împărțite în trei volume, pe care le numim, prin comparație tot *trilogii*; de exemplu, trilogia lui Mihail Sadoveanu intitulată *Frații Jderi*.

Prin originea sa, tragedia greacă era o manifestare religioasă, închinată zeului Dionysos; cu vremea ea s-a depărtat de cult, alegându-și subiectele din trecutul legendar al Greciei, din care se inspirase și Homer. Una din aceste teme, care îi propie pe tragicii greci de epopeile homerice, este războiul troian. De altfel, Eschil însuși își numește opera „firimituri de la marele ospăț al lui Homer". Pierderea caracterului pur religios e dovedită și de schimbarea locului reprezentațiilor. De unde inițial spectacolele erau jucate la templul lui Dionysos, publicul fiind așezat pe pantele din jurul lui, s-a trecut ulterior la construirea unor localuri speciale, adică a *teatrelor*. *Teatru* provine din grecescul *theatron* (loc unde te duci să privești).

Scena se trage din cuvântul *skene* care însemna de fapt „cort". Cortul acesta era o instalație foarte rudimentară, aflată pe vremea aceea în spatele scenei propriu-zise, pe care se desfășura acțiunea pieselor. El ar corespunde mai degrabă culiselor din teatrele actuale.

În mijlocul unui teatru grec, așezat în aer liber, se află un spațiu circular numit *orkhestra* în care cânta și dansa corul, alături de actori. (Ceva mai târziu, când actorii au devenit elementul esențial al dramei, ei s-au separat de cor, jucând pe o estradă, corespunzătoare scenei de azi.) Cuvântul *orkhestra* însemna la origine „loc unde se dansează", folosirea lui în teatru subliniind importanța dansului în manifestările corului, care era, de fapt, și cor propriu-zis și balet. De altfel, și termenul modern *coregrafie* (arta dansului, a baletului) e format tot de la numele corului antic, așa cum o dovedesc cele trei sunete (cor) de la început. Sensul actual al cuvântului *orchestră* nu ne face să bănuim că e urmașul lui *orkhestra*.

Așadar, în teatrul grecesc antic dansul avea un rol deosebit de important; legătura dintre text și dans e amintită și de cuvântul *strofă*, care azi înseamnă parte a unei poezii. Strofa a avut la început înțelesul de „întoarcere" și se referea la anumite mișcări ale corului. Dansând, corul se deplasa dintr-o parte în alta a orchestrei (în sensul grecesc vechi al cuvântului); când ajungeau la fiecare extremitate a ei, dansatorii se întorceau. Textul cântat între două „întoarceri" de acest fel se numea *strophe* și constituia din punct de vedere coregrafic o unitate.

(Din cartea: Stati, Sorin. Cuvinte românești: O poveste a vorbelor, București, Editura Științifică, 1964)

DOINA BANCIU
PATRICIA LARSEN

LEXIC DE INFORMATICĂ DOCUMENTARĂ

RAM (Random Access Memory) (RAM; RAM) = Memorie cu un timp de acces foarte scurt (câteva nanosecunde), adresabilă la nivel de octet sau grup de octeți; durata timpului de acces este aceeași pentru orice adresă. RAM poate fi scrisă și citită de către utilizatori. RAM sunt memorii volatile, adică decuplarea calculatorului de la rețeaua electrică conduce la ștergerea datelor existente în memorie în acel moment.

RECUNOAȘTERE OPTICĂ A CARACTERELOR (optical character recognition; reconnaissance optique de caractères) = Proces prin care imaginea unei pagini este convertită în coduri reprezentând caractere tipărite, astfel încât textul să poată fi prelucrat cu un editor de texte sau cu un software specializat în regăsirea în text pe baza unor anumite cuvinte.

REGĂSIREA DATELOR (data retrieval; recherche des données) = Procesul prin care datele sunt selectate și extrase dintr-un fișier, un grup de fișiere sau dintr-o bază de date pe baza unui criteriu de regăsire specificat.

REGĂSIRE LIBERĂ DE TEXT (free-text retrieval – engl.) = Regăsirea unei porțiuni de text prin căutarea apariției unui cuvânt sau a unei combinații de cuvinte în interiorul textului.

RELEASE vezi Revizie software.

REȚEA DE CALCULATOARE (computer network; réseau d'ordinateurs) = Sistem de calcul complex, format din mai multe calculatoare (și alte echipamente) interconectate prin intermediul unei rețele de comunicație. Rețeaua de calculatoare permite folosirea în comun de către utilizatori a resurselor hardware și software aparținând calculatoarelor componente.

REȚEA DE COMUNICAȚIE (communication network; réseau de télécommunication) = Sistem de canale de comunicație, reprezentate de linii telefonice, fibre optice, canale radio, sateliți, utilizate, în informatică, pentru transferul datelor între echipamente plasate la distanță.

REȚEA DE INFORMARE (information network; réseau d'information = Rețea ce grupează, în scopul partajării resurselor, instituții care au ca atribuții principale colectarea, prelucrarea, organizarea și difuzarea informațiilor.

REȚEA DE INFORMARE AUTOMATIZATĂ (automated information network; réseau d'information automatisée) = Rețea de informare care utilizează mijloace informatice (calculatoare, rețele de comunicație, baze de date etc.).

REȚEA DE LUNGĂ DISTANȚĂ (Wide Area Network; réseau longue distance) = Rețea care folosește canale de comunicație (linii telefonice, legături radio, sateliți) pentru conectarea calculatoarelor plasate pe o largă arie geografică.

REȚEA DE TELECOMUNICAȚIE vezi Rețea de comunicație.

REȚEA LOCALĂ (Local Area Network; réseau local) = Rețea compusă din calculatoare și alte echipamente interconectate prin canale de comunicație dedicate, care permite unui grup de utilizatori aflați într-o arie geografică restrânsă (o clădire, o încăpere, un grup de încăperi etc.) să folosească în comun date, programe și resurse hardware.

REȚEA METROPOLITANĂ (Metroplolitan Area Network; réseau metropolitain) = Rețea care folosește canale de comunicație pentru conectarea calculatoarelor plasate în arii geografice apropiate (rețea care conectează calculatoarele din două sau mai multe clădiri la nivelul unui oraș).

REVIZIE SOFTWARE (release; release) = Revizie periodică de software, realizată de firmele producătoare și distribuită tuturor clienților ca o nouă versiune.

ROM (Read-Only Memory) (ROM; ROM) = Memorie în care datele sunt înregistrate permanent; acestea nu pot fi șterse sau modificate de către utilizatori, ci numai citite. Decuplarea calculatorului de la rețeaua electrică nu produce ștergerea sau modificarea datelor existente în ROM.
Datele în ROM sunt înregistrate la fabricarea memoriilor. Memoriile tip ROM pot fi modificate numai prin tehnici speciale, în care se utilizează și o serie de procese fizice (memorie PROM – memorie ROM programabilă – și EPROM – memorie PROM al cărui conținut poate fi șters).

ROUTER (router; routeur) = Echipament utilizat la conectarea a două rețele locale pentru asigurarea căilor de transmisie a datelor.

RUTINĂ DE DIAGNOSTIC (diagnostic routine; programme de recherche d'erreur) = Un program care se execută, de regulă, periodic pentru a detecta disfuncționalități sau erori într-un sistem de calcul.

SARCINĂ (task; tâche) = Grup de acțiuni care formează o unitate logică din punct de vedere al sistemului de operare.

SCANNER DE BARCOD (barcode scanner; crayon lecteur) = Dispozitiv care citește un barcod prin scanare.

SEPARATOR (separator; séparateur) = Caracter sau cod care se plasează între două părți ale unui text, ale unei date, ale unui mesaj, în scopul separării distinctive și identificării fiecărei părți în momentul prelucrării.

SERVER (server; serveur) = Program sau calculator dedicat într-o rețea, care asigură servicii pentru alte calculatoare sau utilizatori din rețea.

SGBD vezi Sistem de gestiune a bazelor de date.

SIGLA DEȚINĂTORULUI (holding symbol-engl.) = Cod care indică instituția ce deține documentul semnalat în înregistrarea bibliografică. Într-o bază de date bibliografică realizată prin cooperarea mai multor instituții (cum ar fi, de exemplu, o bază de date pentru un catalog colectiv) siglele deținătorilor asociate unei înregistrări bibliografice indică locurile unde se găsește documentul respectiv.

SISTEM AUTOMATIZAT DE BIBLIOTECĂ (automated library system; système informatique de bibliothèque) = Sistem informatic dedicat rezolvării proceselor specifice activității de bibliotecă (achiziția, catalogarea, clasificarea etc).

SISTEM BINAR (binary system; système binaire) = Sistem de numerație în bază 2.

SISTEM CIM (CIM system; CIM système) = 1. Dispozitivele, tehnicile și sistemele la înregistrarea microformatelor pe calculator.
2. Abreviere a expresiei: *Computer-intergrated manufacturing* utilizată pentru a desemna un sistem de producție integral automatizat (un sistem în care întreg procesul de producție este condus de calculator, de la lansarea producției până la obținerea produselor finale).

SISTEM COM (COM system; système COM) = Dispozitivele, tehnicile și sistemele folosite la înregistrarea pe microformat a ieșirilor pe calculator.

SISTEM DE CALCUL (computer system; ordinateur) = Ansamblu hardware (calculatoare, echipamente periferice etc.) și software (programe, structuri de date) destinat prelucrării informației.

SISTEM DE GESTIUNE A BAZELOR DE DATE (database management system; système de gestion de base de données) = Totalitatea programelor utilizate pentru crearea, interogarea și întreținerea unei baze de date.

SISTEM DE GESTIUNE A BAZELOR DE DATE DISTRIBUITE (distributed database management system; système de gestion de base de données distribuée) = Sistem de gestiune a bazelor de date, care permite crearea, interogarea și întreținerea unei baze de date distribuite. Sistemul este fizic răspândit în diverse noduri ale unei rețele.

SISTEM DE GESTIUNE A DOCUMENTELOR (Document Management System; système de gestion électronique de documents) = Software dedicat proceselor de gestiune a documentelor stocate pe suporți citibili de calculator. Software-ul permite gestionarea fișierelor text (realizate printr-un procesor de texte), a textelor și imaginilor (obținute prin scanare sau deja stocate pe suporți optici), regăsirea directă a acestora (prin intermediul unor criterii de regăsire stabilite de utilizator) și difuzarea lor prin intermediul rețelelor de calculatoare. Software-ul permite modificarea unui document, păstrarea versiunilor acestuia, accesul utilizatorilor la o anumită versiune, reconstituirea unei versiuni anterioare pe baza modificărilor survenite pe parcurs. Software-ul conține o serie de module de securitate privind controlul accesului utilizatorilor și circulația documentelor.

SISTEM DE OPERARE (operating system; système d'exploatation) = Ansamblu de programe ce realizează gestiunea resurselor unui sistem de calcul.

SISTEM DE OPERARE PE DISC (disk operating system; système d'exploatation sur disque) = Sistem de operare orientat disc; sistemul permite gestionarea discurilor și transferul datelor și programelor de la/către discuri.

SISTEM DESCHIS (open system; système ouvert) = Sistem ce implementează specificații deschise (specificații aprobate, publicate și întreținute de către organisme oficiale de standardizare) de interfețe pentru a permite:
- realizarea de software și aplicații portabile într-o gamă largă de platforme hardware;
- interacțiunea cu alte aplicații din sisteme locale sau distribuite;
- interacțiunea ușoară cu utilizatorii, asigurând portabilitatea acestora.

Într-o accepțiune mai largă, un sistem deschis este un sistem bazat pe hardware, software (în special, sistemul de operare) și protocoale de comunicație standard.

SISTEM DOCUMENT MANAGEMENT vezi Sistem de gestiune a documentelor.

SISTEM HEXAZECIMAL (hexadecimal system; système hexadécimal) = Sistem de numerație în baza 16 (cifre de la 0 la 9 și litere de la A la F).

SISTEM INFORMATIC (information system; système informatique) = Ansamblu de proceduri manuale și automatizate, metode, echipamente, care este proiectat, construit și utilizat pentru colectarea, înregistrarea, regăsirea, comunicarea și afișarea informației.
În limba engleză, termenul „information system" este utilizat atât pentru denumirea unui sistem de informare tradițional (de exemplu: un sistem care are ca funcție principală asigurarea informării docu-

mentare — cum este o bibliotecă — dar care nu are implementat un sistem informatic) cât și pentru sistemele de informare automatizate.

SISTEM INFORMATIC DE BIBLIOTECĂ vezi Sistem automatizat de bibliotecă.

SISTEM INFORMATIC PENTRU CONDUCERE (management information system; système informatique pour la gestion d'entréprise) = Sistem de informare automatizat, care are ca obiectiv principal furnizarea de informații necesare conducerii unei instituții, organizații, întreprinderi etc. Sistemul oferă informații conducătorilor, în scopul fundamentării unor decizii. Adesea, această categorie de sisteme sunt denumite sisteme suport de decizie. Într-un sistem informatic ele pot reprezenta un subsistem al sistemului respectiv.

SISTEM INTEGRAT DE BIBLIOTECĂ (integrated library system; système intégré de bibliothèque) = În domeniul bibliotecilor, un sistem integrat reprezintă un sistem automatizat care dispune de o bază de date centrală, gestionată cu un software adecvat, prin intermediul căreia se asigură toate funcțiile specifice ale unei biblioteci (achiziție, catalogare, împrumut, acces public la baza de date).

SISTEM MULTISARCINĂ (multitasking system; système multitâche) = Sistem de calcul care permite evoluția simultană a două sau mai multe sarcini. În același timp, mai multe sarcini se găsesc simultan între faza de început și de sfârșit a execuției lor. Sistemul de operare asigură gestiunea sarcinilor. În fapt, în același timp pe sistemul de calcul se execută mai multe proceduri, care pot fi independente unele de altele, dar pot și interacționa.

SOFT vezi Software.

SOFTWARE (software; logiciel) = Termen generic utilizat pentru denumirea unui ansamblu de programe destinat utilizării de către calculator. Programele sunt furnizate pe suporți de informație specifici (disc flexibil, bandă magnetică etc.) și sunt însoțite de documentația necesară instalării și folosirii lor.

SOFTWARE DE APLICAȚIE (applications software; logiciel pour application) = Software dedicat unei anumite aplicații.

SORTARE (sorting; triage) = Procesul de aranjare a datelor, în funcție de valoarea lor, într-o ordine dată. De exemplu, aranjarea alfabetică a unui index de nume de autori.

STOCAREA DATELOR (data storage; stockage des données) = Activitatea de înregistrare a datelor în vederea prelucrării ulterioare. Stocarea datelor se realizează pe memorii externe și reprezintă principala operație prin care datele se pot păstra în timp.

STOCAREA ȘI REGĂSIREA INFORMAȚIEI (information storage and retrieval; stockage et recherche de l'information) = Expresia este specifică sistemelor de informare. Stocarea informațiilor reprezintă procesul de înregistrare a acestora pe suporți de informații care permit prelucrarea ulterioară cu ajutorul calculatorului. Regăsirea informațiilor reprezintă tehnica prin care se poate identifica o înregistrare pornind de la un anumit criteriu de regăsire (autor, cuvânt-cheie etc.). Stocarea și regăsirea informațiilor sunt indisolubil legate. Ca urmare, formalizarea informațiilor care urmează a fi stocate se realizează în raport cu tehnicile utilizate pentru regăsire și cerințele de regăsire.

STRUCTURĂ DE DATE (data structure; structure des données) = Mulțime de date organizată într-un anumit mod în vedere facilitării prelucrărilor executate asupra datelor și a relațiilor dintre acestea.

SUBCÂMP (subfield; sous-zone) = În formatele de tip MARC, unitatea de informație definită în cadrul unui câmp (vezi Element de date).

TASTATURĂ (keyboard; clavier) = Dispozitiv folosit pentru a transforma apăsarea unei taste (încadrată într-o claviatură) într-un cuvânt de cod binar, respectiv pentru a codifica acțiunile utilizatorului într-o formă direct tratabilă de către un calculator.

TCP/IP (Transmission Control Protocol/Intern Protocol) (TCP/IP; TCP/IP) = Set de protocoale folosit, în special în cadrul INTERNET, pentru asigurarea comunicației în cadrul rețelelor componente.

TELEPRELUCRARE (teleprocessing; télétraitement) = Prelucrare a datelor sau cererilor utilizatorilor la distanță (față de locul unde au fost generate), care impune existența unor canale de comunicație și echipamente de adaptare pentru asigurarea transferului în bune condițiuni (de exemplu, transmisia de înregistrări bibliografice create de o bibliotecă către altă bibliotecă, în vederea elaborării unui catalog colectiv).

TERMINAL (terminal; terminal) = Echipament de intrare/ieșire destinat comunicației utilizatorului cu un calculator. Terminalul nu dispune de posibilități proprii de prelucrare a datelor; de regulă, este alcătuit dintr-un ecran, o tastatură și o interfață pentru conectarea la calculator.

TERMINAL INTELIGENT (intelligent terminal; terminal intelligent) = Terminal dotat cu un microprocesor, care îi oferă posibilități de prelucrare locală a informației. Pe un terminal inteligent se pot implementa programe de aplicație.

TERMINAL SERVER (terminal server-engl.) = Echipament care preia operațiile privind comunicația unui terminal cu un nod dintr-o rețea locală. Într-un LAN, terminal server-ul poate fi folosit la conectarea terminalelor utilizatorilor la un nod al rețelei.

TEZAUR (thesaurus; thesaurus) = Ansamblu de termeni stan-

dardizați, organizat astfel încât să permită asigurarea relațiilor semantice și ierarhice între aceștia. Tezaurele se realizează, cu precădere, pe anumite domenii.

TIMP DE RĂSPUNS (response time; temp de reponse) = Interval de timp scurs între momentul recepționării unei cereri de către calculator și momentul în care acesta începe să răspundă.

TOKEN-RING (token-ring; token-ring) = Protocol de rețea, care folosește un mesaj special numit „token" – jeton pentru controlul accesului pe buclă, rețeaua având topologie buclă. Un exemplu de protocol folosind această tehnică sunt rețelele IBM Token Ring.

TOPOLOGIE (topology; topologie) = Ansamblul relațiilor fizice și logice existente între nodurile unei rețele. Cele mai comune topologii sunt de tip linear, stea și inel.

TOPOLOGIE BUCLĂ vezi Topologie inel.

TOPOLOGIE INEL (ring topology; topologie boucle) = O topologie de rețea în care fiecare nod este conectat cu altele două, iar ultimul nod este conectat cu primul (nodurile sunt conectate pe o buclă închisă).

TOPOLOGIE LINEARĂ (bus topology; topologie bus) = O topologie de rețea în care nodurile sunt conectate pe o magistrală comună (un cablu).

TOPOLOGIE STEA (star topology; topologie en étoile) = O topologie de rețea în care fiecare nod este conectat direct la echipamentul central.
Comunicația se realizează prin intermediul echipamentului central, care primește informațiile de la un nod al rețelei și le transmite către destinatar.

TRANSFER DE FIȘIERE (file transfer; transfert des fichiers) = Serviciu într-o rețea de calculatoare, care permite transmiterea fișierelor de la un calculator la altul.

TRANSMISIE ASINCRONĂ (asynchronous transmission; transmission asynchrone) = Mod de transmisie în care intervalele de timp dintre caracterele transmise diferă. Fiecare caracter este însoțit de 1 bit de start și 1-2 biti de stop, pentru a permite dispozitivului de recepție să recunoască începutul și sfârșitul fiecărui caracter.

TRANSMISIE SINCRONĂ (synchronous transmission; transmission synchrone) = Mod de transmisie în care caracterele sunt transmise cu o rată fixă, receptorul și emițătorul fiind sincronizați.

UNITATE DE BANDĂ MAGNETICĂ (tape drive; unité de bande magnétique) = Echipament periferic care permite citirea/scrierea benzilor magnetice în acces secvențial.
Echipamentul dispune și de un dispozitiv de antrenare a rolelor de bandă magnetică, care asigură rularea/derularea acestora.

UNITATE DE COMANDĂ (control unit; unité de contrôle) = Parte a unității centrale care directivează succesiunea operațiilor necesare efectuării transferurilor de informație și/sau operațiilor aritmetice și logice ce asigură citirea, interpretarea și executarea instrucțiunilor.

UNITATE DE DISC (disk drive; unité de disque) = Echipament periferic care permite citirea/scrierea datelor pe discuri magnetice. Termenul se folosește și pentru discuri optice (unitate de discuri optice). Echipamentul are încorporat un dispozitiv numit cap de citire/scriere, care permite înregistrarea datelor pe una sau ambele fețe ale unui disc, în cercuri concentrice, numite piste, subdivizate în sectoare.

UNITATE CENTRALĂ DE PRELUCRARE (central processing unit; unité centrale de traitement) = Parte a unui sistem de calcul care efectuează operațiile esențiale de prelucrare și controlează activitatea celorlalte echipamente ce compun sistemul respectiv.

UNIMARC (UNIMARC; UNIMARC) = Format tip MARC destinat schimburilor de informații bibliografice pe suport magnetic. Prima versiune a formatului s-a elaborat, în 1977, sub egida IFLA (International Federation of Library Associations).

UNIX (UNIX; UNIX) = Sistem de operare realizat, în 1971, inițial pentru minicalculatoarele DEC PDP 11. În timp, pentru a se asigura un mediu comun din punct de vedere al sistemului de operare, UNIX a fost extins pe diverse tipuri de calculatoare, de la PC-uri până la calculatoare mari. În prezent, în lume există mai multe versiuni ale sistemului UNIX, fără a fi stabilită încă o versiune internațională standard.

VIRUS (virus; virus) = Program scris special pentru a produce perturbarea altor programe sau alterarea unor fișiere. Programele virus pot fi transferate (fără știrea utilizatorului) de pe un calculator pe altul atunci când se realizează transferări de fișiere și programe. Programele virus pot fi anihilate de alte programe, denumite antivirus.

VITEZA DE TRANSMISIE A DATELOR PE LINIE (data transmission rate; vitesse de transmission des données) = Cantitatea de informație transmisă pe linie în unitatea de timp (unitatea de măsură este BPS).

WAN (Wide Area Network) vezi Rețea de lungă distanță.

INDEX ENGLEZ–ROMÂN

acces	ACCES
acces point	PUNCT DE ACCES
adapter	ADAPTOR
address	ADRESĂ
alphanumeric character	CARACTER ALFANUMERIC
American Standard Code for Information Interchange	vezi ASCII
application	APLICAȚIE
application layer	NIVEL APLICAȚIE
aplication program	PROGRAM DE APLICAȚIE
aplications software	SOFTWARE DE APLICAȚIE
architecture	ARHITECTURĂ
artificial intelligence	INTELIGENȚĂ ARTIFICIALĂ
ASCII	ASCII
assembler	ASAMBLOR
assembly language	LIMBAJ DE ASAMBLARE
asynchronous transmission	TRANSMISIE ASINCRONĂ
authority control	CONTROL DE AUTORITATE
authority data	DATE DE AUTORITATE
authority file	FIȘIER DE AUTORITATE
authority record	ÎNREGISTRARE DE AUTORITATE
automated information network	REȚEA DE INFORMARE AUTOMATIZATĂ
automated library system	SISTEM AUTOMATIZAT DE BIBLIOTECĂ
automated optical disk library	vezi jukebox
B	B
b	b
backup	COPIE DE SIGURANȚĂ
barcode	BARCOD
barcode scanner	SCANNER DE BARCOD
BASIC	BASIC
baud	BAUD
Beginners'All purpose Symbolic Instruction Code	vezi BASIC
bibliographic data base	BAZĂ DE DATE BIBLIOGRAFICĂ
binary code	COD BINAR
binary system	SISTEM BINAR
bit	BIT
BITNET	BITNET
bits per second	BIȚI PE SECUNDĂ
block	BLOC
bridge	PUNTE
buffer	MEMORIE TAMPON
bug	EROARE
bus	MAGISTRALĂ
bus topology	TOPOLOGIE LINEARĂ
byte	BYTE
C	C
CAD	vezi Computer-Aided Design
CCITT	CCITT
CD-ROM	CD-ROM
central processing unit	UNITATE CENTRALĂ DE PRELUCRARE
channel	CANAL
character	CHARACTER
character generator	GENERATOR DE CARACTERE
chip	PASTILĂ
CIM	vezi Computer Integrated Manufacturing
CIM system	SISTEM CIM
client	CLIENT
cluster	CLUSTER
coaxial cable	CABLU COAXIAL
COBOL	COBOL
code	COD
coden	CODEN
COM system	SISTEM COM
command	COMANDĂ
command language	LIMBAJ DE COMANDĂ
Common Business Oriented Language	vezi COBOL
communication network	REȚEA DE COMUNICAȚIE
Compact Disk – Read-Only Memory	vezi CD-ROM
compatibility	COMPATIBILITATE
compiler	COMPILATOR
computer	CALCULATOR
Computer-Aided Design	PROIECTARE ASISTATĂ DE CALCULATOR
Computer Integrated Manufacturing	SISTEM CIM (2)
computer network	REȚEA DE CALCULATOARE
computer system	SISTEM DE CALCUL
configuration	CONFIGURAȚIE
console	CONSOLĂ
control unit	UNITATE DE COMANDĂ
conversion	CONVERSIE
CPU	vezi Central Processing Unit
cursor	CURSOR
data	DATĂ
data bank	BANCĂ DE DATE
data communication	COMUNICAȚIE DE DATE
data element	ELEMENT DE DATE
data entry	INTRODUCERE DE DATE

data file	FIȘIER DE DATE
data flow	FLUX DE DATE
data integrity	INTEGRITATEA DATELOR
data link layer	NIVEL LEGĂTURĂ
data organisation	ORGANIZAREA DATELOR
data processing	PRELUCRAREA DATELOR
data retrieval	REGĂSIREA DATELOR
data storage	STOCAREA DATELOR
data structure	STRUCTURĂ DE DATE
data transmission line	LINIE DE TRANSMISIE DE DATE
data transmission rate	VITEZĂ DE TRANSMISIE A DATELOR PE LINIE
data validation program	PROGRAM DE VALIDARE A DATELOR
database	BAZĂ DE DATE
Database Management System	SISTEM DE GESTIUNE A BAZELOR DE DATE
database manager	ADMINISTRATOR DE BAZĂ DE DATE
database operator	OPERATOR DE BAZE DE DATE
dBASE	dBASE
DBMS	vezi Database Management System
debug program	PROGRAM DE VERIFICARE A ERORILOR
dedicated computer	CALCULATOR DEDICAT
default value	OPȚIUNE IMPLICITĂ
delimiter	DELIMITATOR
descriptor	DESCRIPTOR
diagnostic routine	RUTINĂ DE DIAGNOSTIC
direct access	ACCES DIRECT
disconnect	DECONECTARE
disk drive	UNITATE DE DISC
Disk Operating System	SISTEM DE OPERARE PE DISC
displaying	AFIȘARE
distributed database	BAZĂ DE DATE DISTRIBUITĂ
distributed database management system	SISTEM DE GESTIUNE A BAZELOR DE DATE DISTRIBUITE
DMS	vezi Document Management System
Document Management System	SISTEM DE GESTIUNE A DOCUMENTELOR
DOS	vezi Disk Operating System
downline	LINIE DESCENDENTĂ
downloading	ÎNCĂRCARE DESCENDENTĂ
EARN	EARN
EBCDIC	EBCDIC
electronic mail	POȘTĂ ELECTRONICĂ
E-mail	vezi electronic mail
ethernet	ETHERNET
European Academic and Research Network	vezi EARN
Extended Binary Coded Decimal Interchange	vezi EBCDIC
external memory	MEMORIE EXTERNĂ
factual database	BAZĂ DE DATE FAPTICĂ
fax	FACSIMIL
fiber optic	FIBRĂ OPTICĂ
field	CÂMP
file	FIȘIER
file name	NUMELE FIȘIERULUI
file server	FIȘIER SERVER
file transfer	TRANSFER DE FIȘIERE
fixed length field	CÂMP CU LUNGIME FIXĂ
floppy disk	DISC FLEXIBIL
format	FORMAT
FORmula TRANslator	vezi FORTRAN
FORTRAN	FORTRAN
free-text retrieval	REGĂSIRE LIBERĂ DE TEXT
font-end computer	CALCULATOR FRONTAL
full text database	BAZĂ DE DATE FULL-TEXT
G	G
gateway	PASARELĂ
generation	GENERAȚIE
hardware	HARDWARE
hexadecimal code	COD HEXAZECIMAL
hexadecimal system	SISTEM HEXAZECIMAL
holding symbol	SIGLA DEȚINĂTORULUI
host computer	CALCULATOR PRINCIPAL
host node	NOD PRINCIPAL
hypermedia	HYPERMEDIA
hypertext	HYPERTEXT
identifier	IDENTIFICATOR
indexing	INDEXARE
indicator	INDICATOR
information bank	BANCĂ DE INFORMAȚII
information network	REȚEA DE INFORMARE
information processing	PRELUCRAREA INFORMAȚIEI
information storage and retrieval	STOCAREA ȘI REGĂSIREA INFORMAȚIEI
information system	SISTEM INFORMATIC
input device	ECHIPAMENT DE INTRARE
inquiry	INTEROGARE
instruction	INSTRUCȚIUNE
integrated library system	SISTEM INTEGRAT DE BIBLIOTECĂ
intelligent terminal	TERMINAL INTELIGENT
interactive mode	MOD DIALOG
interface	INTERFAȚĂ
International Organization for Standardisation	vezi ISO

International Standard Book Number	vezi ISBN
International Standard Serial Number	vezi ISSN
International Telegraph and Telephone Consultative Committee	vezi CCITT
INTERNET	INTERNET
inverted file	FIȘIER INVERS
ISBN	ISBN
ISO	ISO
ISSN	ISSN
jukebox	BIBLIOTECĂ AUTOMATĂ DE DISCURI OPTICE
K	K
keyword	CUVÂNT-CHEIE
keyboard	TASTATURĂ
LAN	vezi Local Area Network
laptop	vezi portable computer
layer	NIVEL (în modelul OSI)
light pen	CREION OPTIC
line adapter	ADAPTOR DE LINIE
loading	ÎNCĂRCARE
Local Area Network	REȚEA LOCALĂ
logical expression	EXPRESIE LOGICĂ
M	M
machine language	LIMBAJ MAȘINĂ
MAchine-Readable Cataloging	vezi MARC
macrolanguage	MACROLIMBAJ
magnetic disk	DISC MAGNETIC
magnetic tape	BANDĂ MAGNETICĂ
main memory	MEMORIE CENTRALĂ
mainframe	MAINFRAME
MAN	vezi Metropolitan Area Network
management information system	SISTEM INFORMATIC PENTRU CONDUCERE
MARC	MARC
master file	FIȘIER PRINCIPAL
memory	MEMORIE
memory capacity	CAPACITATE DE MEMORIE
menu	MENIU
message	MESAJ
Metropolitan Area Network	REȚEA METROPOLITANĂ
microcomputer	MICROCALCULATOR
microform	MICROFORMAT
microprocessor	MICROPROCESOR
Microsoft-Disk Operating System	vezi MS-DOS
microthesaurus	MICROTEZAUR
minicomputer	MINICALCULATOR
modem	MODEM
monitor	MONITOR
MS-DOS	MS-DOS
multiaccess	MULTIACCES
multitasking system	SISTEM MULTISARCINĂ
national format	FORMAT NAȚIONAL
network architecture	ARHITECTURĂ DE REȚEA
network layer	NIVEL REȚEA
node	NOD
noise	PARAZIT
notebook	vezi portable computer
O	O
OCR	vezi Optical Character Recognition
office data processing	BIROTICĂ
offline	OFF LINE
online	ON-LINE
Online Public Access Catalog	ACCESUL ON-LINE AL PUBLICULUI LA CATALOAGE
open system	SISTEM DESCHIS
Open Systems Interconnection	vezi OSI
operating system	SISTEM DE OPERARE
Operating System/2	vezi OS/2
operator	OPERATOR
Optical Character Recognition	RECUNOAȘTERE OPTICĂ A CARACTERELOR
optical character reader	CITITOR OPTIC DE CARACTERE
optical disk	DISC OPTIC
OS/2	OS/2
OSI	OSI
output	IEȘIRE
output device	ECHIPAMENT DE IEȘIRE
overflow space	DEPĂȘIRE DE CAPACITATE
packet	PACHET
packet program	PACHET DE PROGRAME
packing density	DENSITATE DE ÎNREGISTRARE
parameter	PARAMETRU
partition	PARTIȚIE
PASCAL	PASCAL
password	PAROLĂ
PC	vezi personal computer
peripheral device	ECHIPAMENT PERIFERIC
personal computer	CALCULATOR PERSONAL
physical layer	NIVEL FIZIC
portability	PORTABILITATE
portable computer	CALCULATOR PORTABIL
presentation layer	NIVEL PREZENTARE
primary key	CRITERIU PRIMAR
printer	IMPRIMANTĂ

processor	PROCESOR
programming language	LIMBAJ DE PROGRAMARE
protocol	PROTOCOL
RAM	RAM
record	ÎNREGISTRARE
Random Access Memory	vezi RAM
Read-Only Memory	vezi ROM
release	REVIZIE SOFTWARE
reliability	FIABILITATE
response time	TIMP DE RĂSPUNS
retrieval level	NIVEL DE REGĂSIRE
retrospective conversion	CONVERSIE RETROSPECTIVĂ
ring topology	TOPOLOGIE INEL
ROM	ROM
router	ROUTER
scrolling	DEFILARE
search key	CRITERIU DE REGĂSIRE
secondary key	CRITERIU SECUNDAR
separator	SEPARATOR
sequential access	ACCES SECVENȚIAL
server	SERVER
session layer	NIVEL SESIUNE
software	SOFTWARE
sorting	SORTARE
star topology	TOPOLOGIE STEA
subfield	SUBCÂMP
subfield identifier	IDENTIFICATOR DE SUBCÂMP
synchronous transmission	TRANSMISIE SINCRONĂ
system analyst	ANALIST DE SISTEM
systems analysis	ANALIZĂ DE SISTEM
tag	ETICHETĂ
tape drive	UNITATE DE BANDĂ MAGNETICĂ
task	SARCINĂ
TCP/IP	TCP/IP
teleprocessing	TELEPRELUCRARE
terminal	TERMINAL
terminal server	TERMINAL SERVER
test program	PROGRAM DE TEST
text editor	EDITOR DE TEXTE
thesaurus	TEZAUR
token-ring	TOKEN-RING
topology	TOPOLOGIE
Transmission Control Protocol/Internet Protocol	vezi TCP/IP
transport layer	NIVEL DE TRANSPORT
twisted pair cable	CABLU TORSADAT
UNIMARC	UNIMARC
UNIX	UNIX
update	ACTUALIZARE
upline	LINIE ASCENDENTĂ
uploading	ÎNCĂRCARE ASCENDENTĂ
user interface	INTERFAȚĂ UTILIZATOR
utility program	PROGRAM UTILITAR
variable length field	CÂMP CU LUNGIME VARIABILĂ
virus	VIRUS
WAN	vezi Wide Area Network
Wide Area Network	REȚEA DE LUNGĂ DISTANȚĂ
word	CUVÂNT
workstation	POST DE LUCRU

INDEX FRANCEZ–ROMÂN

accès	ACCES
accès direct	ACCES DIRECT
accès en ligne de public au catalogue	ACCESUL ON-LINE AL PUBLICULUI LA CATALOAGE
accès multiple	MULTIACCES
accès séquentiel	ACCES SECVENȚIAL
adapteur	ADAPTOR
adapteur de ligne	ADAPTOR DE LINIE
adresse	ADRESĂ
affichage	AFIȘARE
analyse du système	ANALIZĂ DE SISTEM
analyste concepteur	ANALIST DE SISTEM
application	APLICAȚIE
architecture	ARHITECTURĂ
architecture de réseau	ARHITECTURĂ DE REȚEA
ASCII	ASCII (American Standard Code for Information Interchange)
assembleur	ASAMBLOR
B	B
b	b
bande magnétique	BANDĂ MAGNETICĂ
banque de données	BANCĂ DE DATE
banque d'information	BANCĂ DE INFORMAȚII
base de données	BAZĂ DE DATE
base de données bibliographique	BAZĂ DE DATE BIBLIOGRAFICĂ
base de données en texte intégral	BAZĂ DE DATE FULL-TEXT
base de données factuelle	BAZĂ DE DATE FAPTICĂ
BASIC	BASIC (Beginners'All purpose Symbolic Instruction)
base de données distribuée	BAZĂ DE DATE DISTRIBUITĂ

baud	BAUD
bibliothèque de programmes	BIBLIOTECĂ DE PROGRAME
bit	BIT
BITNET	BITNET
bits par seconde	BIȚI PE SECUNDĂ
bloc	BLOC
bogue	EROARE
bridge	PUNTE
bureautique	BIROTICĂ
byte	BYTE
C	C
câble coaxial	CABLU COAXIAL
câble torsadé	CABLU TORSADAT
canal	CANAL
capacité de mémoire	CAPACITATE DE MEMORIE
caractère	CARACTER
caractère alphanumérique	CARACTER ALFANUMERIC
CCITT	CCITT (International Telegraph and Telephone Consultative Committee)
CD-ROM	CD-ROM (Compact Disk-Read-Only Memory)
champ	CÂMP
champ de longueur fixe	CÂMP DE LUNGIME FIXĂ
champ de longueur variable	CÂMP DE LUNGIME VARIABILĂ
chargement	ÎNCĂRCARE
chargement en descendent	ÎNCĂRCARE DESCENDENTĂ
chargement en haut	ÎNCĂRCARE ASCENDENTĂ
CIM système	SISTEM CIM
clavier	TASTATURĂ
clé de recherche	CRITERIU DE REGĂSIRE
client	CLIENT
cluster	CLUSTER
COBOL	COBOL (Common Business Oriented Language)
code héxadecimal	COD HEXAZECIMAL
code	COD
code à barres	BARCOD
code binaire	COD BINAR
code de sous-zone	IDENTIFICATOR DE SUBCÂMP
coden	CODEN
COM	SISTEM COM
commande	COMANDĂ
communication de données	COMUNICAȚIE DE DATE
compatibilité	COMPATIBILITATE
compilateur	COMPILATOR
Conception Assistée par Ordinateur	PROIECTARE ASISTATĂ DE CALCULATOR
configuration	CONFIGURAȚIE
console	CONSOLĂ
conversion	CONVERSIE
conversion retrospective	CONVERSIE RETROSPECTIVĂ
copie de sécurité	COPIE DE SIGURANȚĂ
couche	NIVEL (în modelul OSI)
couche application	NIVEL APLICAȚIE
couche datalink	NIVEL LEGĂTURĂ
couche network	NIVEL REȚEA
couche physical layer	NIVEL FIZIC
couche présentation	NIVEL PREZENTARE
couche session	NIVEL SESIUNE
couche transport	NIVEL TRANSPORT
courrier électronique	POȘTĂ ELECTRONICĂ
crayon lecteur	SCANNER DE BARCOD
crayon lumineux	CRF'ON OPTIC
critère primaire	CRITERIU PRIMAR
critère secondaire	CRITERIU SECUNDAR
curseur	CURSOR
dBASE	dBASE
déconnexion	DECONECTARE
défilement	DEFILARE
délimiteur	DELIMITATOR
densité d'enregistrement	DENSITATE DE ÎNREGISTRARE
dépassement de capacité	DEPĂȘIRE DE CAPACITATE
descripteur	DESCRIPTOR
disque magnétique	DISC MAGNETIC
disque optique	DISC OPTIC
disque souple	DISC FLEXIBIL
donnée	DATĂ
données d'autorité	DATE DE AUTORITATE
EARN	EARN (European Academic and Research Network)
EBCDIC	EBCDIC (Extended Binary Coded Decimal Interchange)
éditeur de texte	EDITOR DE TEXTE
élément de données	ELEMENT DE DATE
en ligne	ON-LINE
enregistrement	ÎNREGISTRARE
enregistrement d'autorité	ÎNREGISTRARE DE AUTORITATE
ethernet	ETHERNET
étiquette	ETICHETĂ
expression logique	EXPRESIE LOGICĂ
fac mile	FACSIMIL
fiabilité	FIABILITATE
fibre optique	FIBRĂ OPTICĂ
fichier	FIȘIER
fichier d'autorité	FIȘIER DE AUTORITATE
fichier de données	FIȘIER DE DATE

fichier inversé	FIȘIER INVERS
fichier principal	FIȘIER PRINCIPAL
flot de données	FLUX DE DATE
format	FORMAT
format national	FORMAT NAȚIONAL
FORTRAN	FORTRAN (FORmula TRANslator)
G	G
générateur de caractères	GENERATOR DE CARACTERE
génération	GENERAȚIE
hors ligne	OFF-LINE
hypermedia	HYPERMEDIA
hypertext	HYPERTEXT
identificateur	IDENTIFICATOR
imprimante	IMPRIMANTĂ
indexation	INDEXARE
indicateur	INDICATOR
instruction	INSTRUCȚIUNE
integrité des données	INTEGRITATEA DATELOR
intelligence artificielle	INTELIGENȚĂ ARTIFICIALĂ
Interconnexion de Systèmes Ouverts	vezi OSI
interface	INTERFAȚĂ
interface utilisateur	INTERFAȚĂ UTILIZATOR
INTERNET	INTERNET
ISBN	ISBN (International Standard Book Number)
ISO	ISO (International Organization for Standardisation)
ISSN	ISSN (International Standard Serial Number)
K	K
langage d'assemblage	LIMBAJ DE ASAMBLARE
langage de commande	LIMBAJ DE COMANDĂ
langage de programmation	LIMBAJ DE PROGRAMARE
langage machine	LIMBAJ MAȘINĂ
lecteur optique des caractères	CITITOR OPTIC DE CARACTERE
ligne à transmission de données	LINIE DE TRANSMISIE DE DATE
logiciel	SOFTWARE
logiciel pour application	SOFTWARE DE APLICAȚIE
M	M
macrolangage	MACROLIMBAJ
magistrale	MAGISTRALĂ
mainframe	MAINFRAME
MARC	MARC (MAchine-Readable Cataloging)
matériel	HARDWARE
mémoire	MEMORIE
mémoire centrale	MEMORIE CENTRALĂ
mémoire externe	MEMORIE EXTERNĂ
mémoire tampon	MEMORIE TAMPON
menu	MENIU
messaje	MESAJ
méthodologie informatique	METODOLOGIE INFORMATICĂ
micro-ordinateur	MICROCALCULATOR
microforme	MICROFORMAT
microprocesseur	MICROPROCESOR
microthesaurus	MICROTEZAUR
miniordinateur	MINICALCULATOR
mis-à-jour	ACTUALIZARE
mode dialogué	MOD DIALOG
modem	MODEM
moniteur	MONITOR
mot	CUVÂNT
mot clé	CUVÂNT-CHEIE
mot de passe	PAROLĂ
MS-DOS	MS-DOS (Microsoft-Disk Operating System)
niveau de recherche	NIVEL DE REGĂSIRE
noeud	NOD
noeud principal	NOD PRINCIPAL
nom fichier	NUMELE FIȘIERULUI
O	O
opérateur	OPERATOR
opérateur de base de données	OPERATOR DE BAZE DE DATE
option implicite	OPȚIUNE IMPLICITĂ
ordinateur	CALCULATOR; SISTEM DE CALCUL
ordinateur central	CALCULATOR PRINCIPAL
ordinateur dediée	CALCULATOR DEDICAT
ordinateur frontal	CALCULATOR FRONTAL
ordinateur personnel	CALCULATOR PERSONAL
ordinateur portable	CALCULATOR PORTABIL
organisation des données	ORGANIZAREA DATELOR
OS/2	OS/2 (Operating System)
OSI	OSI (Open Systems Interconnection)
paquet	PACHET
paquet programme	PACHET DE PROGRAME
paramètre	PARAMETRU
parasite	PARAZIT
partition	PARTIȚIE
PASCAL	PASCAL
passerelle	PASARELĂ
périphérique	ECHIPAMENT PERIFERIC
point d'accès	PUNCT DE ACCES
portabilité	PORTABILITATE

poste de travail	POST DE LUCRU
processeur	PROCESOR
program détecteur d'erreur	PROGRAM DE VALIDARE A DATELOR
programme d'application	PROGRAM DE APLICAȚIE
programme de recherche d'erreur	RUTINĂ DE DIAGNOSTIC
programme de test	PROGRAM DE TEST
programme exempt d'erreurs	PROGRAM DE VERIFICARE A EROKILOR
programme utilitaire	PROGRAM UTILITAR
protocole	PROTOCOL
puce	PASTILĂ
RAM	RAM (Random Access Memory)
recherche des données	REGĂSIREA DATELOR
reconnaissance optique de caractères	RECUNOAȘTERE OPTICĂ A CARACTERELOR
release	REVIZIE SOFTWARE
requête	INTEROGARE
réseau de télécommunication	REȚEA DE COMUNICAȚIE
réseau d'information	REȚEA DE INFORMARE
réseau d'information automatisée	INFORMARE AUTOMATIZATĂ
réseau d'ordinateurs	REȚEA DE CALCULATOARE
réseau local	REȚEA LOCALĂ
réseau longue distance	REȚEA DE LUNGĂ DISTANȚĂ
réseau metroplitain	REȚEA METROPOLITANĂ
ROM	ROM (Read-Only Memory)
routeur	ROUTER
saisie des données	INTRODUCERE DE DATE
séparateur	SEPARATOR
serveur	SERVER
sortie	IEȘIRE
sous-zone	SUBCÂMP
stockage des données	STOCAREA DATELOR
stockage et recherche de l'information	STOCAREA ȘI REGĂSIREA INFORMAȚIEI
structure des données	STRUCTURĂ DE DATE
système binaire	SISTEM BINAR
système COM	SISTEM COM
système d'exploatation	SISTEM DE OPERARE
système d'exploatation sur disques	SISTEM DE OPERARE PE DISC
système de gestion de base de donnés	SISTEM DE GESTIUNE A BAZELOR DE DATE
système de gestion de base de données distribuée	SISTEM DE GESTIUNE A BAZELOR DE DATE DISTRIBUITE
système de gestion électronique de documents	SISTEM DE GESTIUNE A DOCUMENTELOR
système hexadecimal	SISTEM HEXAZECIMAL
système informatique	SISTEM INFORMATIC
système informatique de bibliothèque	SISTEM AUTOMATIZAT DE BIBLIOTECĂ
système informatique pour la gestion d'entreprise	SISTEM INFORMATIC PENTRU CONDUCERE
système intégré de bibliothèque	SISTEM INTEGRAT DE BIBLIOTECĂ
système multitâche	SISTEM MULTISARCINĂ
système ouvert	SISTEM DESCHIS
tâche	SARCINĂ
TCP/IP	TCP/IP (Transmission Control Prot col/Internet Protocol)
télétraitement	TELEPRELUCRARE
temp de reponse	TIMP DE RĂSPUNS
terminal	TERMINAL
terminal intelligent	TERMINAL INTELIGENT
thesaurus	TEZAUR
token-ring	TOKEN-RING
topologie	TOPOLOGIE
topologie boucle	TOPOLOGIE INEL
topologie bus	TOPOLOGIE LINEARĂ
topologie en étoile	TOPOLOGIE STEA
traitement de l'information	PRELUCRAREA INFORMAȚIEI
traitement des données	PRELUCRAREA DATELOR
transfert des fichiers	TRANSFER DE FIȘIERE
transmission asynchrone	TRANSMISIE ASINCRONĂ
transmission synchrone	TRANSMISIE SINCRONĂ
triage	SORTARE
UNIMARC	UNIMARC
unité centrale de traitement	UNITATE CENTRALĂ DE PRELUCRARE
unité de barde magnétique	UNITATE DE BANDĂ MAGNETICĂ
unité de contrôle	UNITATE DE COMANDĂ
unité de disque	UNITATE DE DISC
unité de sortie	ECHIPAMENT DE IEȘIRE
unité d'entrée	ECHIPAMENT DE INTRARE
UNIX	UNIX
virus	VIRUS
vitesse de transmission des données	VITEZA DE TRANSMISIE A DATELOR PE LINIE

SOMMAIRE

La Bibliothèque „Ion Creangă" à ses 50 ans
p. 2

La vie des bibliothèques
p. 3

CLAUDIA SLUTU-GRAMA. „Magazine historique pour Dacia"
p. 4

IURIE COLESNIC. Discours sur la personalité d'Aurel Ştefanelli
p. 7

VASILE CIOCANU. Un animateur de l'enseignement roumain en Bassarabie: Ioan Doncev
p. 10

NINA NEGRU-MIHAIL. Problèmes d'histoire de Bassarabie dans la vision de Leon Casso
p. 13

NINA MATEI. La bibliothèque du monastère Noul-Neamţ – trésor de la spiritualité et de la culture roumaine
p. 17

IULIA TĂTĂRESCU. Ramassons, nous aussi, nos pièrres
p. 20

RODICA MARTIN. Sur les traces du concours
p. 21

ALEXE RĂU. La psychologie du management des bibliothèques
p. 22

CLAUDIA BALABAN. 50 ans d'activité de la Bibliothèque pour Enfants «Ion Creangă»
p. 28

MARIA ILIEVICI. Mémoire vie
p. 31

EUGENIA BEJAN. Exposition-concours d'ex libris «Les enfants et le livre»
p. 33

ALEXE RĂU. Omage à Claudia Balaban
p. 35

ALEXE RĂU. La vraie image d'Etienne le Grand
p. 37

ION MADAN. Alexei Mateevici – historien du livre roumain
p. 42

MIHAI GHERMAN. Vers Mozart à travers... Huşi, Hârlău, Galaţi
p. 44

ELENA HARCONIŢĂ. Le livre national dans le processus de l'enseignement de Moldova
p. 47

Pages de jurnalisme de Lucian Blaga
p. 49

MIRCEA MÂCIU. Lucian Blaga: «Le champs de valeurs»
p. 52

SORIN STATI. Mots roumains: Une legende des paroles
p. 55

DOINA BANCIU, PATRICIA LARSEN. Lexique de l'information documentaire
p. 57

CONTENTS

«Ion Creangă» Library: the 50th anniversary
p. 2

The life of libraries
p. 3

CLAUDIA SLUTU-GRAMA. «The historical magazine for Dacia»
p. 4

IURIE COLESNIC. The word about the personality of Aurel Ştefanelli
p. 7

VASILE CIOCANU. The promoter of Romanian education in Basarabia: Ioan Doncev
p. 10

NINA NEGRU-MIHAIL. The problems of basarabian history as seen by Leon Casso
p. 13

NINA MATEI. The Noul-Neamţ's monastery library – treasure of Romanian spirituality and culture
p. 17

IULIA TĂTĂRESCU. Let us also gether the stones
p. 20

RODICA MARTIN. On competition's traces
p. 21

ALEXE RĂU. The psihology of libary's management
p. 22

CLAUDIA BALABAN. 50 years of the Children Library «Ion Creangă»
p. 28

MARIA ILIEVICI. The alive memory
p. 31

EUGENIA BEJAN. Exibition-competition of ex libris «Children and the book»
p. 33

ALEXE RĂU. A word about Claudia Balaban
p. 35

ALEXE RĂU. The truthful image of Ştefan cel Mare
p. 37

ION MADAN. Alexei Mateevici – a historian of Romanian book
p. 42

MIHAI GHERMAN. Towards Mozart through... Huşi, Hârlău, Galaţi
p.44

ELENA HARCONIŢĂ. The national book in the educational process in Moldova
p. 47

Page from Lucian Blaga publicistic
49

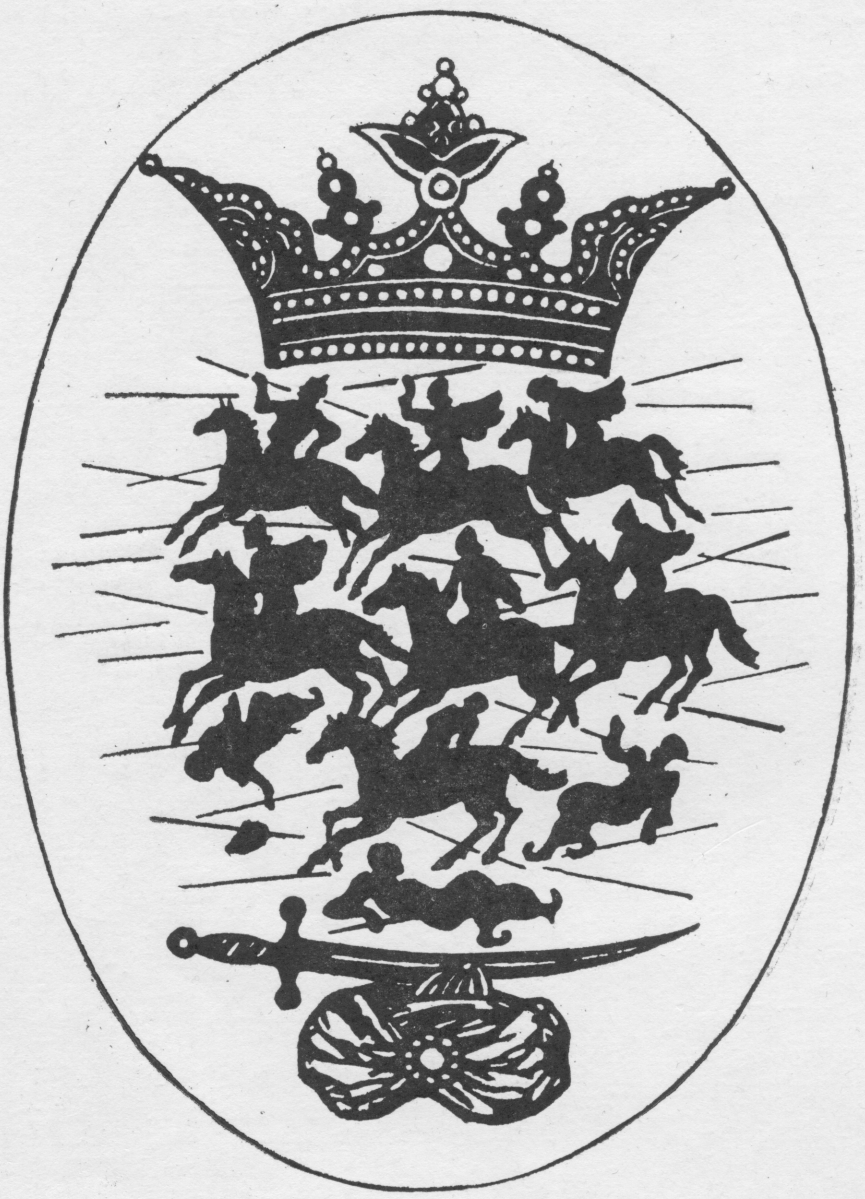
MIRCEA MÂCIU. Lucian Blaga: «The field of values»
p.52

SORIN STATI. Romanian words: A tale of words
p. 55

DOINA BANCIU, PATRICIA LARSEN. Documentary information lexic
p. 57

Carte românească de învățătură
(Cazania lui Varlaam), Iași, 1643

TEU, com. 942, tir. 2000